

GLOSAR AROMÂN

NICOLAE SARAMANDU

Am alcătuit prezentul glosar pe baza lucrării noastre, Nicolae Saramandu, *Atlasul lingvistic al dialectului aromân*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 2014 (editor: Manuela Nevaci). Formele lexicale extrase din atlas provin din: a) hărțile lingvistice; b) listele cu material lingvistic necartografiat; c) note. Am adăugat cuvintele culese în afara anchetei dialectale, ca răspunsuri suplimentare.

Glosarul are peste 1000 de cuvinte, dintre care mai mult de 400 nu sunt atestate în *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic* (ediția a doua augmentată, București, Editura Academiei Române, 1974) al lui Tache Papahagi. Pentru celelalte cuvinte este vorba de forme și sensuri noi, neatestate, cu care am completat dicționarul menționat. Numeroase cuvinte sunt însoțite de citate ilustrative, pe care le-am notat în cursul anchetelor dialectale. Spre deosebire de dicționarul amintit, în care nu se poate, în general, fixa repartitia dialectală a termenilor, în prezentul glosar se indică localitățile din care provin cuvintele, putându-se stabili cu exactitate graiul pe care îl ilustrează.

În transcrierea formelor dialectale, am redat vocalele scurte finale [ʉ], [ɨ] (care apar după consoane și *ɨ* semiconsonantic) prin *ũ*, *ĩ*: *capũ*, *osũ*, *perũ*, *pulũ*; *groșĩ*, *nódurĩ*, *perĩ*; *arĩțũ*, *laũ*.

Am folosit în glosar¹ următoarele abrevieri pentru materialul dialectal extras din *Atlasul lingvistic al dialectului aromân*, volumul I (ALAR I):

h. – harta

MN – material lingvistic necartografiat

Note – note la hărțile lingvistice și la materialul lingvistic necartografiat

Supl – material suplimentar.

După siglele h., MN, Note, urmează o cifră, indicând numărul hărții, respectiv numărul de ordine din MN și Note. Toate siglele sunt urmate de o bară, după care se menționează, prin cifre, localitățile de unde provine materialul

---

¹ Un glosar asemănător, cu peste 350 de cuvinte, însoțește volumul: Nicolae Saramandu, *Aromâna vorbită în Dobrogea. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2007, 607 p. Glosarul (p. 363–602) cuprinde „inventarul complet al cuvintelor (cu variantele lor) din textele dialectale” (p. 365), ilustrat cu ample citate din texte.

dialectal (vezi *Rețeaua de localități*). Cifra precedată de asterisc [*] precizează faptul că forma dialectală, sintagma, propoziția au fost înregistrate în afara anchetei dialectale:

dórũ, pl. **dóruři** s. n. '[lit.] durere' **1°** 'junghi' ALAR I, h. 156/40, Note 156/39; **2°** 'durere în suflet, durere sufletească' Supl/19.

Képtu s. m. **3°** în *Képtu di fustáni* 'partea superioară, din dreptul pieptului, a rochiei' ALAR I, Note 149/6, *19, *31.

puľũ, pl. **puľ** s. m. '[lit.] pui' **1°** 'gleznă' ALAR I, MN 203/20; **2°** 'vaccin' ALAR I, h. 247/17, 18; *lă facũ puľũ* 'îi vaccinează' Note 247/18; Supl/19; **3°** 'semnul rămas de la vaccinare' Note 247/16, 31.

Dăm, în continuare, câteva exemple de cuvinte, forme lexicale și sensuri neatestate, ca și de cuvinte rar atestate sau cu sensul neprecizat în DDA.

Cuvinte neatestate în DDA (precedate în glosar de ■).

■ **bărsu** adj. m. '(despre păr) cărunt'; cf. dr. *bársán* adj., s. m. '(oaie sau berbec) cu lâna lungă și aspră', pentru care, în dicționarele etimologice, se dă ca etimon puțin probabil top. *Bârsa* (DELR I, s.v. *bársán*); et. nec.; DDA: —.

■ **părátũ** (**pratũ**), pl. **păráturi** (**práturi**) s. n., **părăț** s. plt. 'cerul gurii': *mi dor părățli* 'mă doare cerul gurii' < lat. *palatum*; DDA: —.

■ **scărbúnũ** vb. I, ind. prez., 1 sg. 'scormonesc cărbunii ca să se aprindă focul'; var. *ascărbúnũ*, *scărbunéđũ* < lat. *excarbonare (cf. lat. *carbonesco* 'a se carboniza'); DDA: —.

■ **tálpă**, pl. **tálpe** s. f. **1°** 'scândură groasă'; **2°** *tálpă di cîcórũ*, pl. *tálpe di cîcórũ* 'talpa piciorului' < lat. *talpa* 'cârțiță'; cf. și bg. *talpa* 'scândură groasă'; DDA: —.

Cuvinte cu forme neatestate în DDA

męa s. f. 'pojar' ; DDA: *néățã* 'tifos'; cf. dr. dial. (Banat) *miațã* 'tifos'; et. nec.

sânũ, **mi** ~ vb. I, ind. prez., 1 sg. 'mă însănătoșesc'; DDA: *sînéđũ* < lat. *sanare*.

Cuvinte cu forme derivate sau variante neatestate în DDA

ańór adv. 'încet, lent, încetișor': *zburăsc ma ańór* 'vorbesc mai lent'; *ímnã pę-ańńór* 'merge încetișor'; der. dim. de la *ayálęa* adv. 'încet'.

bărdĩ vb. IV, ind. perf. s., 3 sg. 'a încărunțit'; der. de la *bárdũ* 'pestriț'.

frământã, pl. **frământani** s. f. 'frunte'; der. de la **frământi** 'frunte'.

nărúșcă, pl. **nărúșki** s. f. 'năsuc'; der. de la *nári* 'nas'.

mînicári, pl. **mînicári** s. f. ‘mănușă’; der. de la *mînică*; cf. dr. *mâncár* ‘mânecuță, manșetă’ (MDA s.v.).

plângári s. f. ‘plânset’; cf. *plîndzeári* ‘plângere’ (DDA s.v.), dr. *plângurós* (MDA s.v.).

suf্লătúră, pl. **suf্লătúri** s. f. **1°** ‘respitație, răsuflare, suflu’; **2°** ‘astmă’; cf. DDA s.v. *suf्लáre*.

suntusqáră s. f. ‘subsuoară’; cf. DDA s.v. *sumsoáră*.

Cuvinte ce sensuri neatestare în DDA

gărnișórũ s. ‘urcior (la ochi)’; cf. DDA s.v. *gărnișór* ‘porumb’.

gruńũ, pl. **grúńi** s. n. ‘obraz’; cf. DDA s.v. *gruńũ* ‘bărbie’.

omũ s. m., în *ómu* [art.] *di gurmáđ* ‘[lit.] omul de [la] gât’ ‘omușor în gât’, *ómu* [art.] *atél íicu* ‘[lit.] omul cel mic’ ‘omușor (în gât)’; cf. DDA s.v. *om* ‘om’.

orđũ, pl. **orđ** s. m. ‘[lit.] orz’ ‘urcior (la ochi)’; cf. DDA s.v. *órdzu* ‘orz’.

secũ vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] sec’ ‘paralizez’; cf. DDA s.v. *sec¹* ‘a seca; a avea frig’, *sicát* ‘paralizat’.

sqáră, pl. **sqáre** s. f. ‘partea mâinii de la cot la umăr; braț’; cf. DDA s.v. *soáră* ‘subsuoară’.

stratũ s. n. ‘«inima» (partea centrală a) furunculului’; cf. DDA s.v. *strat* ‘strat’.

șclqápă, pl. **șclqápi** s. f. **1°** ‘pas’; **2°** ‘distanța dintre degetul mare și cel mic cu palma întinsă’ (cf. dr. *șchioápă*); cf. DDA s.v. *șclqop* adj. ‘șchiop’.

úrmă, pl. **úrmi** s. f. **1°** ‘pas’: *íiclu arúcă úrmi* ‘copilul face pași, începe să meargă’; **2°** ‘talpa piciorului’; cf. DDA s.v. *úrmă* ‘urmă’.

Cuvinte rar atestate, cu forme sau sensuri rar atestate în DDA

Este vorba de cuvinte întâlnite în arii izolate, uneori punctuale, pentru care atestările noastre confirmă și completează, în ceea ce privește forma sau sensul, informațiile din DDA.

fămătósũ adj. m. ‘flămând’; atestat în 13. Beala de Sus (R. Macedonia de Nord, la granița cu Albania), la vorbitori de grai grabovean. Termenul general răspândit, întâlnit în restul localităților, este *ađúnũ* ‘flămând’. Cuvântul apare în DDA, s.v. *fumitós* (*fumetós*), cu atestări în textele aromânești din secolul al XVIII-lea (Ucuta, Codex Dimonie) și la Mihail Boiagi (originar din această zonă), ilustrând graiul grabovean.

frigũ s. n. ‘frig’, atestat în 41. Giurcea (Pind), grai pindean. Cuvântul general răspândit în dialect este *arcqáre* (*răcqáre*). Termenul atestat de noi confirmă informația din DDA, s.v. *frig*: „Cuvântul e viu în sudul Pindului”.

hărnescu, mi ~ vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'mă păzesc', atestat în localitate 41 Giurcea (Pind), cu grai pindean. În DDA, s.v. *hărnescu*, se dă un citat în care cuvântul are sensul 'a păzi': *carī va-ñ ti hărnească?* 'cine te va păzi?' Citatul provine dintr-o culegere de texte din localitatea Arminciu, cu grai pindean.

Cuvinte cu sensul neprecizat în DDA

pisikédŭ vb. I, ind. prez., 1 sg. 'încep': *pisicǎ di cīqani* 'începu să scâncească', atestat în localitatea 4. Batac (Bulgaria), cu vorbitori de grai grămostean. În DDA cuvântul e prezentat astfel: „*pisikédzŭ?* vb. I (grămosteni)”, cu un citat: *pisicǎ di mi uhtám*, pe care autorul nu-l glosează și a cărui sursă nu o precizează².

A

■ **abăldăsescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'obosesc' ALAR I, Supl/19.

abúșili adv. 'de-a bușilea' ALAR I, Note 188/36: *ñiclu bușulǎdǎ, imnǎ abúșile* 'cel mic se târâie, merge de-a bușilea'; vezi *bușuléđŭ*.

acâțátŭ, acâțátâ, pl. **acâțát, acâțáti** adj. m și f. '[lit.] prins' 1° 'adus din spate, încovoiat', p. ext. 'cocoșat' ALAR I, h. 169, Note 169/40; 2° 'schilod, infirm' ALAR I, h. 270/7, 18; *acâțátŭ di mân, acâțátŭ di cīcǎri* 'infirm de mâini, infirm de picioare' Note 270/7; 3° 'constipat' ALAR I, h. 173/38.

acâțátúrǎ¹, pl. **acâțáturŭ** s. f. '[lit.] agățatură' 'mic profit, mică avere' ALAR I, Supl/19.

acâțátúrǎ², pl. **acâțáturŭ** s. f. '[lit.] agățatură' 'durere de mică intensitate' ALAR I, Note 156/2; Supl/19.

■ **acǎță**, pl. **acǎțe** s.f. 'arșic' ALAR I, MN 200/26.

acŭ, pl. **áți** s.n. '[lit.] ac' 'injecție' ALAR I, h. 248/7, 19, 24, 29, 35, 37, 38, 52, 55, 58; *ț-arúcă acŭ* '[lit.] îți «aruncă» ac' 'îți face injecție' Note 248/52.

■ **ăcĉĉcŭ**, pl. **ăcĉĉ** adj. m. '(despre culoarea ochilor) albastru' ALAR I, h. 31/15.

ăcólŭ, pl. **ăcól** pron. dem. 'acela' ALAR I, Note 274/41: *ăcólŭ parazbârăști tu căli* 'acela vorbește de unul singur pe drum'.

ădiláticŭ, pl. **ădilátŭ** s. n. 'suflare, răsuflare, respirație', în *tr-un ădiláticŭ* loc. adv. 'dintr-o suflare, pe nerăsuflăte' ALAR I, Note 224/26.

² Citatul provine dintr-o culegere de texte grămostene în manuscris, pusă la dispoziție de Nicolae Caraiani (grămostean din Bulgaria) lui Tache Papahagi, care nu a introdus volumul în bibliografia DDA. Ulterior, am publicat volumul, îmbogățit cu alte texte, culese de noi de la aromânii grămosteni, sub titlul: Nicolae Gh. Caraiani, Nicolae Saramandu, *Folclor aromân grămostean* (București, Editura Minerva, 1982), unde citatul în cauză apare la p. 246: *pisicai di mi uhtamŭ* 'începui să oftez'.

adilátú s.n. ‘respirație, răsuflare’ ALAR I, h. 154/6: *ly-astúpâ adilkátlu* ‘[lit.] îl astupă respirația’ ‘se sufocă’; *n-se-acăță adilkátlu* ‘[lit.] mi s-a prins respirația’ ‘m-am sufocat’: 11; *nu pçáti ș-la adilatlu* ‘[lit.] nu poate să-și ia răsuflarea’ ‘se sufocă’: 19.

adukéscu vezi *dukéscu*.

adúnũ vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘adun; strâng’ în *n-adúnũ súflitlu* ‘[lit.] îmi adun sufletul’ ‘suspîn’ ALAR I, Note 157/37; *adúnũ frámțea* ‘[lit.] adun fruntea’ ‘încrețesc fruntea’ ALAR I, h. 27/6–9, 11, 13, 15, 17, 21, 23, 38, 52, 54–56; *adúnũ bléfurlu* ‘încrețesc fruntea’ 41; *adúnũ sufrântçálili* ‘[lit.] strâng sprâncenele [= din sprâncene]’ ‘încrețesc fruntea’ ALAR I, h. 27/2, 3; *adunám búșulũ* ‘strângem pumnul’ ALAR I, Note 188/41.

adínatũ, adínatã, pl. **adínaț, adínati** adj. m. și f. ‘bolnăvicios’ ALAR I, h. 245, MN 236/24, 28.

afurișaluț vezi *mutréscu*.

agăńór vezi *anárga*.

agârșéscu vb. IV, refl., ind. prez., 1 sg. ‘uit’, în *m-ı-agârșıđ di durńđ* ‘[lit.] am uitat de am dormit’ ‘am adormit’ ALAR I, Note 239/19, 34.

agudéscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] lovesc’ ‘vânez’ ALAR I, Note 204/55: *agudímũ lępurı* ‘vânãm iepuri’; 206/50: *m-agudímũ lępurı* ‘vânãm iepuri’.

aguditũ vezi *lăpúdã, mínti*¹.

agudítũ, agudítã, pl. **agudıț, agudíti** adj. m. și f. ‘lovit’, în *aguditũ cu lăpúda* ‘[lit.] lovit cu ciorapul’ ‘atins la minte, țacănit’ ALAR I, Note 274/19, 20; vezi *mínti*¹.

aguńã adv. ‘repede, iute’ ALAR I, h. 224/16.

ayálęa vezi *anárga*.

ayăńór vezi *anárga*.

ayńńór vezi *atńr*.

ahtıki vezi *htıki*.

ahtıkósũ vezi *htıkósũ*.

ahuléscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘bâjbâi (pe întuneric)’ ALAR I, h. 218/1–6, 8, 10, 12–16, 18, 19, 21–25, 36–38, 52, 58; **ahuléscu mutıșaluț** ‘[lit.] bâjbâi pe mutește [= pe tăcute]’ 5.

alágã s. f. ‘fugã, alergare’, în *cu d-alágã* loc. adv. ‘cu repeziciune, cu iuțealã, alergând’ ALAR I, h. 224/18, 25; *cu d-alága* 52; *cu de-alága* 52.

alágũ vb. I, tranz. și intrans., ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] îl alerg’ ‘il duc’ ALAR I, Note 220: *ly-alágã la ýıtrã* ‘l-a dus la doctori’, *ly-alágãrã la bisériț* ‘l-au dus pe la biserici [ca să-i găseascã leacul]’; în *alágũ cu scupólu* ‘[lit.] umblu cu scop’ ‘bâjbâi pe întuneric’ ALAR I, h. 218/7.

■ **alánğuze** s. ‘vărsat, variolã’ ALAR I, h. 259/16.

alăxesc, mi ~ vb. IV, refl., ind. prez., 1 sg. 'mă dezbrac' ALAR I, h. 238/58.

álba s. f. art. '[lit.] alba' 'variolă la oi' ALAR I, Note 259/13: *supsiră óli di alba* 'au murit oile de variolă'.

albástru, albástră, pl. **albástri, albástri**, adj. m. și f. **1°** '(cu privire la culoare) între alb și albastru' ALAR I, Note 31/11; 'albastru foarte deschis, aproape alb' 32; **2°** (cu privire la culoare) între alb și negru' 40: *oái albástră, cári da lána álbă pi lái* 'oaie albastră, a cărei lână dă [= este între] alb spre negru', 54; **3°** '(despre păr) cărunt' ALAR I, h. 17/13; **4°** 'blond' ALAR I, h. 11, MN 13/15.

■ **albéric, albérică**, pl. **albériț, albériți** adj. m. și f. **1°** '(despre păr) cărunt' ALAR I, h. 17/14; **2°** 'blond' ALAR I, h. 11, MN 13/14.

álbu, álbă, pl. **álgi, álbi** adj. m. și f. '[lit.] alb' 'palid' ALAR I, h. 61/26; *álbu ca țára* 'palid ca ceara' Note 61/26; vezi *bğálbișũ, licátũ*.

■ **alcétũ, alcétă**, pol. **alcét, alcéti** adj. m. și f. 'nebun' ALAR I, h. 274/20.

alicóru, pl. alicóri s. m. 'urcior la ochi' ALAR I, h. 46/36; vezi *aricũ, aricũ*.

alímtu, alímtă, pl. **alímțá, alímți** adj. m. și f. '[lit.] lins' 'neted' ALAR I, MN 195/5, 9; '(despre păr) drept, neondulat' Note 13/22.

■ **alíđurũ, alíđură**, pl. **alíđuri, alíđuri** adj. m. și f. 'sașiu' ALAR I, h. 39/32, 36, 40–42; MN 51/36.

■ **alivaníje** s. f. 'leșin' ALAR I, h. 273/37: *am alivaníje* 'mă ia cu leșin'.

■ **amascáli** s. 'subsuoară' ALAR I, Note 185/41.

amánũ vb. I, ind. prez., 1 sg. 'întârzii' ALAR I, Supl/19: *nũ-amánáj cá mĩ-amánárá* 'nu am întârziat, ci m-au întârziat [= m-au determinat să întârzii]': [într-un text din ceremonialul nunții în care mireasa își justifică întârzierea la plecarea de la casa părintească prin insistența rudelor de a mai zăbovi puțin; în DDA s.v. *amĩn*, textul apare sub forma: *nĩ-amĩnái cá nĩ-mi-amĩnáră* 'am întârziat pentru că m-au întârziat'].

ambárũ, ambáră, pl. **ambári, ambári** adj. m. și f. 'în formă, în bună dispoziție' ALAR I, Note 257/39: *nu gástę-ambárũ* 'nu e în formă, nu e în stare bună cu sănătatea'.

ambólũ s. 'vaccin' ALAR I, h. 247/36; *mboľũ* 54; *emvólju* 41; *envóljo* 40.

■ **ambulántă**, pl. **ambulánțá** s. f. 'dispensar ambulant' ALAR I, MN 237/7; **ambulántă**, pl. **ambulánțe** 14–16, **ambulántă** 11–13.

■ **ambulánțá**, pl. **ambulánțe** s. f. 'ambulanță' ALAR I, MN 237/58.

ambuliséscu vb. IV, tranz., ind. prez., 1 sg. 'vaccinez' ALAR I, Note 247/36: *mĩ-ambulisi* 'm-a vaccinat'.

amiđaláu vezi *migdálă*.

amínũ¹, mi ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. 'întârzii' ALAR I, Note 203/13.

amínũ², mi ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă izbesc de toți pereții' 'doresc cu ardoare' ALAR I, Note 203/46: *sj-aminá* 'dorea cu ardoare'.

amúră vezi *múra*.

amurțátâ vezi *murțátũ*.

amurțátũ¹ s.n. 1° '[lit.] amorțeală' 'durerea surdă' ALAR I, Note 271/6: *mi țáni amurțátũ* '[lit.] mă ține [o] amorțeală' 'am o durere surdă'; 2° *amurțáturĩ* s. n. pl. 'reumatism' ALAR I, h. 271/6.

amurțátũ², amurțátă, pl. **amurțát, amurțáti** adj. m. și f. '[lit.] amorțit' 'schilod' ALAR I, h. 270/21.

anángi s. f. 'stare de semiconștientă gravă; ananghie' ALAR I, Note 256/1: *ly-arcă tũ-anángi* '[lit.] l-a aruncat în ananghie' 'este foarte grav bolnav'; 5: *tę-arúcâ tũ-anángi ș-ti ȷa căldúrli* 'te aruncă în ananghie [= ajungi în stare gravă] și te apucă febra'.

■ **anápirũ, anápiră**, pl. **anápirĩ, anápiri** adj. m. și f. 'schilod' ALAR I, h. 184/26.

anárga adv. 'încet, lent', în (*zburăscu*) *pę-anárga* loc. adv. '(vorbesc) încet' ALAR I, h. 78/1, 2–7, 9–11, 17–20, 23, 24, 38, 55, 59; (~) *p(r)ę-ayálęa* 8, 12–16, 19, 22, 26, 28, 29, 31–34, 36, 39–41; (~) *ayálęa* 42; (~) *pę-ayăńór* 38; (~) *agăńór* 30; (~) *pȷ-avăș* 54, 55; (~) *avăș* 21; (~) *prómńa* 16; (~) *cu bǫátę-apúsă* 37, 58; (~) *cu bǫátę-apunátă* 58; (~) *pę-avăș* Note 78/38; (~) *aștirátũ* 'domol, așezat, încet' 30.

anáśă s. f. 'suflu, răsuflare, respirație' ALAR I, h. 154/8, 26, 29, 32, 36, 41 *nu pǫáti s-la anášă* '[lit.] nu poate să ia suflu' 'se sufocă': 8, 32, 36, 41; *țâ si la anáša* '[lit.] ți se ia respirația' 'te sufoci': 26; *l-sȷ-astúpâ anáša* '[lit.] se astupă răsuflarea' 'se sufocă' 29.

anásturũ vezi *násturũ*.

andrálă s. f. 'gălăgie' ALAR I, MN 242/33.

andréptu, andręáptă, pl. **andréptă, andręápti** adj. m. și f. 'dreptaci; dreptace' ALAR I, Note 182/39.

anduplicátũ vezi *înduplicátũ*.

■ **angâldâśescu** vb. IV refl., 1 sg. 'înțeleg' ALAR I, Note 99/8, 19 (*cu nóĳma tę-angâldâśęȷi cu elũ* 'prin semne te înțelegai cu el').

angâśâescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'stârnesc, ațâț', în *angâśâescu fǫclu* 'ațâț (focul)' ALAR I, MN 188/9.

anglătă vezi *nglătă*.

■ **angubâréđũ** vb. I. refl., ind. prez., 1 sg. 'mă cocoșez' ALAR I, Note 169/4: *s-angubâră* 's-a cocoșat'.

■ **angubârósũ, angubârǫásă**, pl. **angubâróși, angubârǫási** adj. m. și f. 'cocoșat' ALAR I, Note 169/4.

■ **angurésc** vb. IV, ind. prez. 3 pl. '(despre mațe) chiorăie' ALAR I, h. 177/58.

anódũ '[lit.] nod' 'proeminență la deget' ALAR I, Note 138/39; vezi *nodũ*¹.
anțáp vezi *nțapũ*.

anúmiri s. f. 'umăr' în *d-anúmiri* loc. adv. 'pe umeri, în cârcă' ALAR I, Note 187/61; vezi *númirũ*.

■ **ańór** adv. 'încet, lent, încetișor' ALAR I, h. 225/21; *zburásc ma ańór* 'vorbesc mai lent' ALAR I, h. 97/21; *ańńńńńń*, în *pę-ańńńńń* 'încet' Note 225/31: *ímnă pę-ańńńńń* 'merge încetișor'.

anúrizmă s. f. 1° 'miros care se răspândește în aer' ALAR I, Note 69/8; 2° 'miros, de obicei, plăcut' 19; 3° 'miros neplăcut' 59.

ápă s. f. '[lit.] apă' 'diaree' ALAR I, h. 261/55.

apľácă, s~ vb. I, refl., 3 sg., în *s-apľácă sóba* 'începe să ardă focul în sobă' ALAR I, MN 188/50.

■ **apotecărcă**, pl. **apotecărki** s. f. 'farmacistă' ALAR I, h. 254/17; Note 254/15, 16.

■ **apotecărũ**, pl. **apotecărĩ** s. m. 'farmacist' ALAR I, h. 254/11, 14–16; *apotecărũ*, pl. *apotecărĩ* 13; *aptecărũ*, pl. *aptecărĩ* 1, 2; *apticărũ*, pl. *apticărĩ* 7.
apotécă vezi *aputécă*.

apreádunũ vb. I, ind. prez., a sg. '(despre foc) ațâț' ALAR I, MN 188/29.

aptecărũ vezi *apotecărũ*.

aptécă vezi *aputécă*.

apticărũ vezi *apotecărũ*.

apugudéscu vb. IV, tranz. și refl., ind. prez., 1 sg. '(mă) nimeresc' ALAR I, Supl/19: *límuníclu nu lų-apugudíși bunũ* 'pepenele nu l-ai nimerit (să fie) bun'; *nu mę-apugudíj acló* 'nu m-am nimerit [să fiu] acolo'.

apunátũ vezi *anárga*.

apúsũ, pl. **apúși** adj. M. 'de rang inferior' ALAR I, Note 92/51.

aputecărũ vezi *apotecărũ*.

■ **aputécă**, pl. **aputécuri** s. f. 'farmacie' ALAR I, h. 253/11, 13; *aputécă*, pl. *aputéji* 11; *apotécă*, pl. *apotékĩ* 14–17; *aptécă*, pl. *aptéji* 1, 2, 7, 9; *aptécă* 14.

arádă, pl. **arăđ** s. f. 1° 'rând, șir' ALAR I, Supl/19: *treĩ arăđ di țęápă* 'trei rânduri de (semănat cu) cepe'; 2° 'striațiune pe frunte, rid', în *adărũ arăđ* '[lit.] fac striațiuni' 'încrețesc fruntea' ALAR I, h. 27/28.

arádũ, mi ~ vb. I refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă rad' 'mă scarpin' ALAR I, h. 140/41.

aráfĩ, pl. **aráfĩ** s. f. 'curea fixată pe o bucată de lemn, pentru ascuțitul briciului' ALAR I, Note 127/21.

aramatízmu vezi *ramatízma*.

aráuă s. f. '[lit.] rouă', în *aráuă tu fáță* '[lit.] rouă pe față' 'spuzeală' ALAR I, Note 62/9: *acóásj-aráuă tu fáță* 'a scos spuzeală pe față' 9.

- **arăcă** adv. ‘distanțat’ ALAR I, h. 115/39; *arjă* 41.
- **arăjescū** vb. ind. prez., 1 sg. ‘scormonesc jarul (ca să aprind focul)’ ALAR I, MN 188/25.
  - arățimi** s. f. ‘răceală; guturai’ ALAR I, h. 258/55.
  - arăț*¹ vezi *mutrésco*.
  - arăț**² adv. ‘rău’, în *în ýni arăț* ‘[lit.] îmi vine rău’ ‘leșin’ ALAR I, h. 273/13; *în cădi arăț* ‘[lit.] îmi cade rău’, ‘leșin’ 17; *n-arăț* loc. adv. ‘cu răutate’ ALAR I, MN 52/23; *ca n-arăț* ‘cu răutate’ 18; vezi *mutrésco*.
  - arăt, arătă**, pl. **arăt, arăți** adj. m. și f. ‘[lit.] rărit’ ‘rar’ ALAR I, Note 114: *arăt dîntă* ‘dinți rari’ 3; *cu dîntă/arăt* ‘cu dinții rari’ 19.
  - arăt** s. n. ‘râu’ ‘(folosit adverbial) precum râul’ ALAR I, Note 164/19, 31: *l-cură sudórli arăt* ‘îi curg sudorile ca râul’; vezi *sudóri*.
  - arâvânlí**, pl. **arâvânlăđ** s. m. ‘cal care merge în buiestru’ ALAR I, Note 224/9.
  - **arcăvîță**, pl. **arcăvîți** s. f. ‘mănușă’ ALAR I, h. 213/5, 9; *răcăvîță* 14.
  - **arcuseăști** vb. IV, ind. prez., 3 sg. ‘răgușește’ ALAR I, h. 98/25.
  - aryó** adv. ‘încet, lent’ ALAR I, h. 225/53.
  - arlírisi* vezi *inlírisi*.
  - arjă* vezi *arăcă*.
  - arícū**, pl. **aríc** s. m. ‘[lit.] arici’ **1°** ‘urcior (la ochi)’ ALAR I, h. 46/27; Note 46/39; **2°** ‘aluniță (pe obraz)’ ALAR I, h. 132/11, 18; vezi *alícórū*, *arítjū*.
  - **aríyū** s. n. ‘friguri, frisoane’ ALAR I, Note 256/28.
  - **aritmíe** s. f. ‘bătaie de inimă’ ALAR I, h. 159/38.
  - arítéptă* vezi *rețéptă*.
  - arítétă* vezi *rețéptă*.
  - arítjū**, pl. **arítj** s. m. ‘[lit.] arici’ ‘neg’ ALAR I, h. 138/51; vezi *alícórū*, *arícū*.
  - armaticáđ* vezi *ramatízmă*.
  - armătícáđ* vezi *ramatízmă*.
  - arópun**, pl. **arópuni** s. n. ‘urcior (la ochi)’ ALAR I, h. 46/28.
  - árpă**, pl. **árpi** s. f. **1°** ‘[lit.] aripă, parte laterală, flanc’ ‘geană’ ALAR I, h. 47/8; **2°** ‘coada ochiului’ ALAR I, MN 52/38; **3°** în *árpă di óclu*, pl. *árpi di óclu* ‘pleoapă’ ALAR I, h. 45/4; vezi *mutrésco*.
  - arucutósū** vezi **osū**.
  - arufítū** adj. m. ‘(despre ou) fiert moale, pentru a fi sorbit’, p. ext. ‘instabil, sensibil’ ALAR I, Supl/19: *nifélmu*, *ca oă arufítū* ‘(despre persoane) instabil, sensibil, ca ou fiert moale’.
  - arúpt, arúptă**, pl. **arúpt, arúpti** adj. m. și f. ‘[lit.] rupt’ ‘vătămat, bolnav de hernie’ ALAR I, h. 264/21, 58; *arúptu*, pl. *arúptj* 36.
  - arúptu* vezi *arúpt*.

arúsü, arúsă, pl. **arúși, arúsi** adj. m. și f. '(despre culoarea feței) alb, roșcovan' ALAR I, Note 11/5.

apúmina vezi númerü.

asămtü vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'simt' ALAR I, h. 142/13; *asintu* 14; *símtu* 27; *mi simtü* 33; *sămt* 58; *sántu* 51; *sințiră* perf. s., 3 pl. 61.

ascăpără vezi *scăpără*.

ascumtá vezi mutréscu.

asintu vezi asămtü.

askátü, askátă, pl. **askát, askáti** adj. m. și f. '[lit.] îndreptat, egalizat' 'neted' ALAR I, MN 195/9.

askéčü vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] egalizez' 'netezesc' ALAR I, MN 196/9; *iskéscu* 12.

■ **áskimü, áskimă**, pl. **áskiín, áskimi** adj. m. și f. 'urât' ALAR I, Note 57/51: *áskimá tu fářá* 'urâtă la față'.

■ **ásmă** s. f. 'astmă' ALAR I, h. 154/11, 14–18, 37, 38, 40, 52; *hásmă* 13; *ázmă* 28, 37, 39, 41, 54, 55.

*aspárt vezi mínti*¹.

aspártu, aspártă, pl. **aspártă, aspartí**, adj. m. și f. '[lit.] stricat' 'vătămat, bolnav de hernie' ALAR I, h. 264/28.

áspru, áspră adj. m. și f. 'deschis la culoare' ALAR I, Note 11/37: *cu fářă áspră* 'cu fața deschisă la culoare', *fářa este mult áspră că nu u lo sóre* 'fața este foarte deschisă la culoare (albicioasă) pentru că nu a prins-o soarele'.

astângáčü, astângáci, pl. **astângáč, astângáci** adj. m. și f. 'stângaci' ALAR I, h. 182, 183/7, 29, 32; *astângóčü, astângóáci*, pl. *astângóc, astângóáci* 39.

astângóčü vezi astângáčü.

astángu vezi stángu.

■ **astérnu** s. 'stern, furca pieptului' ALAR I, h. 150/33.

astrăxésçu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'suport, rezist' ALAR I, Note 208/26.

astrábáti vezi strábáti.

astupátü, astupátă, pl. **astupát, astupáti** adj. m. '[lit.] astupat' 'constipat' ALAR I, h. 173/12, 19, 25, 26, 31, 33, 36, 52: *ř-astupát cúrlu* 'este constipat șezutul (curul)' 40; *řásti așăđútlu astupátü* 'este șezutul (curul) constipat' 36.

astúpü¹, **mi** ~ vb. refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă astup' 'mă constip' ALAR I, Note 175/4, 9: *mř-astupáü ř-nu po s-esü nařóárá* 'm-am constipat și nu pot să ies afară [= să-mi fac nevoile]' 4; *ř-sř-áre astupátă cúrlu* '[lit.] i s-a astupat curul' 'e constipat' Note 175/36; *s-astupá* 's-a constipat' ALAR I, h. 173/9, 10.

astúpü², (**mi**) ~ vb. I, tranz. și refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] (mă) astup' în *s-astúpă* '[lit.] se astupă' 'se sufocă' ALAR I, h. 154/9, 52; *mř-astúpă* '[lit.] mă astupă' 'mă sufoc' 10.

■ **așăđútü** s. n. '[lit.] șezut' 'anus' ALAR I, Note 173/36.

- așcî**, pl. **așcîri** s. n. '[lit.] arșic' 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/13.
așternu vb. II, ind. prez., 1 sg. '[lit.] aștern' 'netezesc' ALAR I, MN 196/1, 4–7, 10, 11, 20, 28; *așterû* 20, 38.
aștirátû vezi *anárga*, *aștirnútû*.
aștirnútû, **aștirnútă**, pl. **aștirnút**, **aștirnúti** adj. m. și f. '[lit.] așternut' 'neted' ALAR I, MN 195/8; *aștirátû* 18, 20, 21.
așúîru vezi *așúîrû*.
așúîrû vb. I, ind. prez., 1 sg. 'fluier (cu buzele)' ALAR I, h. 137/6, 19, 52; *așúîru* 19, 35; *șîur* 33; *șúur* 38; *șupû* 55; *șuř* 58.
ațélû vezi *lúcru*.
aúmbără s. f. 'umbră' '[lit.] personalitate' în *nu-ári aúmbără* '[lit.] nu are umbră' 'nu are personalitate' ALAR I, Note 175/52.
aúrlu vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] urlu' **1°** 'vorbesc foarte tare' ALAR I, Note 77/6; **2°** 'strig' 14: *!-aurláji áli grăcî* 'îi strigai grecoacei, am strigat-o pe grecoaică'; **3°** (despre mațe) chiorăie' ALAR I, h. 177/21, 26, 31, 38, 55.
aușescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. '(despre oameni) îmbătrânesc' ALAR, Supl/19: *nu potû*, *aușîj* 'nu pot (nu am putere), am îmbătrânit'.
aváš vezi *anárga*, *javáš*.
 ■ **avášcu**, pl. **avášcă**, pl. **aváški** adj. m. și f. 'care lucrează încet' ALAR I, Note 114/36.
azdǫári vezi *sudǫári*.
ázmă vezi *asmă*.

Ă

- **ămpruáđă** vb. I, ind. prez., 3 sg. 'puroiază, se umple de puroi' ALAR I, Note 267/1: *sufrântélu ămpruáđe* 'furunculul s-a umplut de puroi'.
 ■ **ăsmér**, **ăsméră**, pl. **ăsméri**, **ăsméri** adj. m. și f. 'brunet' ALAR I, Note 10/56.

B

- bábă**, pl. **bábi** s. f. 'gușă' ALAR I, h. 133/35.
bagû vb. I, ind. prez., 1 sg. 'bag, pun' în *î-bagû pâpúťáli* '[lit.] îmi pun pantofii' 'mă încălț' ALAR I, MN 205/7, 13–16, 19, 31, 33; *bagû pâpúťáli* 3, 41; *li bagû pâpúťáli* 17; *bagû pâpúťa* 24, 36, 37; *u bag pâpúťa* 18; *bagû țărúľili* '[lit.] pun opincile' 'mă încălț' 54, 55; *î-bagû curdélili* 'îmi pun pantofii' 28; *bagû curdélili* 39, 40.
 ■ **bajámă**, pl. **bajámi** s. f. **1°** 'amigdală' ALAR I, h. 134/38, 55, 58; **2°** 'gușă' ALAR I, h. 133/37: *bajáme*.

baĵáme vezi baĵámă.

bălă, pl. **băli** s. f. 'frunte' ALAR I, h. 26/36.

■ **baldăcū**, **baldăcă**, pl. **baldăĵi**, **baldăĵi** adj. m. și f. '(despre persoane) gras' ALAR I, h. 112/49.

băli s. f. pl. 'bale' ALAR I, MN 149/32, 40.

băpcă, pl. **băpki** s. f. 1° 'umflătură pe piele, pe corp' ALAR I, Note 168/17, Note 133/26, 32; 2° 'gușă' ALAR I, h. 133/15, 19; 'gușă de dimensiune mai mare' 7; 3° 'uimă' ALAR I, h. 268/7.

bardū, pl. **barđ** adj. m. '(despre păr) cărunt' ALAR I, h. 17/54.

băĵă s. f. 'lovitură dată cu palma' ALAR I, Note 204/34.

■ **bazarétă**, pl. **bazarét** s. f. 'faĵă' ALAR I, h. 57/37; *s-ĵă ĵa drăcu bazaréta ta!* '[lit.] să-ĵi ia dracu' faĵa ta!' 'să te ia dracu!' Note 57/37.

bădăviĵă vezi brujduviĵă.

băgătū adj. m. '[lit.] așezat', în *locū băgatū* 'teren șes' ALAR I, MN 195/2, 4, 7, 12; Supl/9.

băișórū vezi bibișórū.

bărbúľū, pl. **bărbúľi** s. n. 'gușă' ALAR I, h. 123/15, 16; *bărbíľa* s. f. 41; Note 123/15: *gúșe cu bărbúľū* 'gât cu gușă'.

■ **bărđi** vb. IV, ind. perf. s., 3 sg. '(despre păr) încărunĵi' ALAR I, h. 16/54.

bărécū vezi burécū.

băricū, pl. **băriĵi** s. n. '(la ființe umane) stomac' ALAR I, h. 170/10; *bricū*, pl. *briĵi* s. n. 7; *mi mășcă buríclu* '[lit.] mă mușcă stomacul' 'am crampe la stomac' ALAR 171/*19, 31; *băricū di omū* 'stomac de om' ALAR I, Note 171/8.

■ **bărsu**, **bărsă**, pl. **bărși**, **bărsi** adj. m. și f. '(despre păr) cărunt' ALAR I, h. 17/14.

bășórū vezi bibișórū.

■ **bășútū**, pl. **bășúte** s. n. 'pumn' ALAR I, h. 188/16.

băbălésču vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'șoptesc' ALAR I, h. 97/40.

bărbíľa vezi bărbúľū

bărécū vezi burécū.

bęálbișū, **bęálbiși**, pl. **bęálbiși**, **bęálbiși** adj. m. și f. 'blond' ALAR I, h. 11, MN 13/2, 3, 5, 10; *ăľbu bęálbișū* '(despre persoane) alb în obraz' MN 11/6.

■ **bébă**, pl. **bébi** s. f. 'pupilă (la ochi)' 'lumina ochiului', ALAR I, h. 41/21–22, 55, 58; *bébă di ókyu*, pl. *bébi* 'pupilă de ochi' MN 55; *ĵi bi béba di ókyu* '[lit.] 'i-a băut lumina ochiului' 'l-a deochiat' Note 41/55.

■ **bébză**; **bébze** s. f. 'pupilă (la ochi)' ALAR I, h. 41/37; *bébza* _ a _ *óku* 'pupila ochiului' Note 41/37.

■ **bélĉu**, **bélĉi**, pl. **belĉi** adj. m. și f. '(despre persoane) cu faĵa albă' ALAR I, Note 11/9.

belû, beală, pl. **beľ, beáli** adj. m. și f. ‘chel, cheală’ ALAR I, h. 24/20, 25, 52.

■ **bibișorû**, pl. **bibișorî** s. m. ‘urcior (la ochi)’ ALAR I, h. 46/30; *bișorû*, pl. *bișorî* 13, 18, 23, 24, 54, 55; *băișorû*, pl. *băișorî* 20, 25; *buișorû*, pl. *buișorî* 22, 52; *bășorû*, pl. *bășorî* 38, 58.

biliģi vezi *biliģije*.

■ **biliģije**, pl. **biliģiģ** s. f. ‘cute’ ALAR I, h. 127/11; *biliģi* 16.

biliģică vezi *biliģucă, clăģe, oľ*.

biliģucă, pl. **biliģuģ** s. f. ‘[lit.] brățară’ 1° ‘încheietura mâinii’ ALAR I, MN 0/25, 2° *biliģică*, pl. *biliģiģ* s. f. ‘gleznă’ ALAR I, MN 203/5, 8; *biliģică di ĉicôrû*, pl. *biliģiģ di ĉicôari* ‘gleznă de picior’ 4, 8; 3° ‘încheietura gleznei’ MN 203/9; vezi *bilinģică*.

bilinģică, pl. **bilinģiģ** s. n. ‘[lit.] brățară’ ‘încheietura mâinii’ ALAR I, Note 190/54; vezi *biliģucă*.

bilît, bilîtă, pl. **bilîģ, bilîģi** adj. m. și f. ‘[lit.] belit’ ‘chel’ ALAR I, h. 24/33.

birbélû, pl. **birbél** s. m. ‘bărbier, frizer’ ALAR I, h. 125/3, 5–8; *birbélû*, pl. *birbél*/ 1, 2, 4, 9, 19.

birbélû vezi *birbélû*.

■ **birbiliseģăști, s-** ~ vb. IV, refl., ind. prez., 3 sg. ‘se bărbierește’ ALAR I, h. 124/39.

bișică, pl. **bișiģ** s. f. ‘[lit.] bășică’ 19 ‘cucui’ ALAR I, h. 5/3–6, 10, 16, 27; 2° ‘uimă’ ALAR I, h. 268/31.

bișorû vezi *bibișorû*.

bléfarû vezi *bléfurû*.

■ **bléfurû**, pl. **bléfuri** s. n. ‘frunte’ ALAR I, h. 26/41; *bléfarû*, pl. *bléfari* s. n. 42; vezi *vléfarû*.

blîndă s. f. 1° ‘pete mici roșii provocate de intoxicație’ ALAR I, Note 139/1; 2° ‘coș (pe obraz)’ ALAR I, h. 62/41: *blîndă*.

blîndă vezi *blîndă*.

bôaģi s. f. ‘voce’, în *u mîģă bôaģea* ‘[lit.] o ridică vocea’ ‘se răstește’ ALAR I, Note 77/39; Supl/19.

■ **bólniģă**, pl. **bólniģi** s. f. ‘spital’ ALAR I, h. 249/1, 2, 4, 5, 7, 13, 14, 16, 17.

bóndă s. f. ‘răceală puternică’ ALAR I, Note 260/8; vezi *búndă*.

braģû, pl. **brăģă** s. n. 1° ‘partea superioară a mâinii, de la cot la umăr’ ALAR I, Note 181/8, 10, 14, 19, 26, 29, 32, 33, 35, 36, 29–41; 2° ‘palma cu degetele, cu antebraģul și cu braģul; mână’.

brăģătû, pl. **brăģáte** 1° ‘distanța dintre vârfurile degetelor celor două mâini întinse lateral’ ALAR I, Note 181/56; 2° cantitate (de lemne, de paie etc.) cuprinsă cu cele două braģe ale mâinilor, braģ (de lemne, de paie etc.) Supl/19.

bricû vezi *ģuvă, năsturi*.

broască, pl. **broaști** s. f. 1° ‘uimă’ ALAR I, h. 268/4, 28; *plâscărea trești*, *broasca z-duți ań di ǵáli* ‘tumoarea trece, uima se duce [=durează] ani de zile’ 28; 2° ‘gușă’ ALAR I, h. 133/2, 16, 26, 36; *broască*, pl. *broști* s. m. 18; vezi *bróscu*.

broscũ vezi *broască*, *bróscu*.

■ **bróscu**, pl. **bróștã** s. m. 1° ‘broască’ ALAR I, Supl/19; 2° *bróscu*, pl. *bróști* s. n. ‘oreion’ 28; vezi *broască*.

■ **brujdiviță**, pl. **brujdivițe** 1° ‘aluniță’ s. f. ALAR I, h. 132/16; *bădăviță* 15; 2° ‘pistru’ ALAR I, h. 63/16; vezi *bujdiviță*.

bubrec vezi *buburácũ*.

bubulică, pl. **bubulit** s. f. ‘bubuliță, bubă mică’ ALAR I, MN 149/52; *bubulitã*, pl. *bubuliti* 16; vezi *bubuligã*.

bubuligã, pl. **bubulit** s. f. ‘gândac’ ALAR I, Supl/19, 31; vezi *bubulicã*.

bubulitã vezi *bubulicã*.

buburácũ, pl. **buburãți** s. m. ‘rinichi’ ALAR I, h. 180/32, 51; *buburãcũ*, pl. *buburãțe* s. n. 36; *bubrec*, pl. *bubret* s. m. 17.

buburãcũ vezi *buburácũ*.

búcã, pl. **buț** s. f. 1° ‘fesă’; fiecare din cele două părți carnoase ale șezutului’ ALAR I, Note 221/2, 29; Note 232/22; *búcã di curũ* ‘fesă’ Note 59/3, 7, 9; 2° ‘buca obrazului’ Note 59/35; vezi *coapsã*, *curũ*.

budalãu, pl. **budalãd** s. m. ‘nebun’ ALAR I, h. 274/13; *budalãu di minti* 13.

■ **buđahilũ**, **buđahilã**, pl. **buđahit**, **buđahiti** adj. m. și f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/28, 41.

■ **buđãiu**, **buđãii**, pl. **buđãi**, **buđãii** adj. m. și f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/19; vezi *buđarónũ*, *buđãș*.

■ **buđarónũ**, **buđarónã**, pl. **buđarón**, **buđaróni** adj. m. și f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/36; vezi *buđãiu*, *buđãș*.

■ **buđãș**, **buđãșã**, pl. **buđãș**, **buđãșã**, adj. m. și f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/58; vezi *buđãiu*, *buđarónũ*.

■ **buđãlãtũ**, **buđãlãtã**, pl. **buđãlãt**, **buđãlãti** adj. m. și f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/25.

■ **buđãrósũ**, **buđãrósã**, pl. **buđãrósit**, **buđãrósiti** adj. m. și f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/1, 3, 18.

buișorũ vezi *bibișorũ*.

■ **bujdiviță**, pl. **bujdivițe** s. m. ‘neg’ ALAR I, h. 138/16; vezi *brujdiviță*.

■ **bulcie**, pl. **bulci** s. f. 1° ‘buca obrazului’ ALAR I, h. 59/13, 14, 18, 20–25, 54, 55, 58; *mbulcie*, pl. *mbulci* 37, 38; 2° ‘buca șezutului, fesă’ ALAR I, Note 221/58.

bun vezi *minti*¹.

■ **bunãccu**, **bunãccã**, pl. **bunãcki**, adj. m. și f. ‘(despre persoane) bunișor, plăcut la fire’ ALAR I, Supl/19.

búndâ s. f. ‘răceală (la cap)’ ALAR I, Supl/19: *dǎdi búnda tu elǔ* ‘a dat răceala în el’; vezi *bóndâ*.

■ **bundusîj** vb. IV, ind., perf. s., 1 sg. ‘am răcit foarte tare’ ALAR I, Note 260/8; Supl/19.

búnlu s. n. art. ‘[lit.] bunul’ ‘dalacul’ ALAR I, Note 268/11.

burǎti vezi *burécǔ*.

burécǔ, pl. **burét** s. m. ‘rinichi’ ALAR I, h. 180/2–9, 19, 25, 52; *bǎrécǔ*, pl. *bǎrét* 1, 10, 31; *burǎti*, pl. *burét* 18, 23; *bǎrécǔ*, pl. *bǎrét* 31.

burícǔ, pl. **buríji** s. n. ‘buric’, ‘[fig.] inimă’, în *u dǎri brícǔ tr-aǎlǔ* ‘[fig.] o doare inima pentru acela’ ‘îl iubește foarte tare’ ALAR I, Note 174/32; *nu ú-lu va burícǔ* ‘[lit.] nu mi-l vrea inima’ ‘nu-l doresc, îmi displace’ 18, 19; vezi *násturǔ*.

buşǔ s. ‘[lit.] pumn’ ‘cocoşă’ ALAR I, h. 168/27; *adunátǔ buşǔ* ‘[lit.] stâns ca un pumn’ ‘cocoşat’ ALAR I, h. 169/26.

■ **buşulǎjǔ** vb. I, ind. prez., 1 sg., ‘merg «în buşi», mă târâi’ ALAR I, Note 188/36: *ú-clu buşulǎjǎ, ínmǎ abúşili* ‘[copilul] cel mic se târâie, merge de-a buşilea’; vezi *abúşili*.

buşulie s. f., pl. **buşulij** ‘cucui’ ALAR I, h. 5/36.

búti, pl. **buţ** s. f. **1°** ‘şold’ ALAR I, h. 221/11, 20, 32, 39; *búdi cícórǔ*, pl. *buţ di cícórǔ* ‘şold de picior’ 17; **2°** ‘buca şoldului’ Note 221/25; **3°** ‘partea superioară a coapsei’ ALAR I, Note 232/54; **4°** ‘buca şezutului’ Note 232/24; *Âbúti di curǔ*, pl. *buţ di curǔ* ‘buca curului’ 23; vezi *butǔ*.

■ **butǔ**, pl. **búti** s. n. **1°** ‘coapsă’ ALAR I, h. 232/15; *butǔ*, pl. *bútur* s. n. 16; *but* 44, 47; *búti*, pl. *buţ* s. f. 18, 25, 28, 41, 51; *búti*, pl. *búti* s. f. 54; *búte* 34, 45, 53; **2°** ‘partea exterioară a coapsei’ Note 221/36; **3°** ‘şold’ ALAR I, h. 221/16; vezi *búti*.

■ **buzurántu**, **buzurántă**, pl. **buzuránţi**, **buzuránte** adj. m. şi f. ‘buzat’ ALAR I, h. 120, MN 255/16.

C

cácă, pl. **cǎţi** s. f. ‘muc (la nas)’ ALAR I, Note 67/36.

■ **caçurélǔ**, **caçurélă**, pl. **caçurél**, **caçuréli**, adj. m. ‘(despre părul din cap) creţ’ ALAR I, Note 13/38.

cáfcălă, pl. **cáfcali** s. f. ‘tâmplă’ ALAR I, h. 28/4.

cáfcălǔ vezi *câfcúlă*.

café¹ s. m., în *ca di café* '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/10.

café² adj. invar. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/16, 17, 32, 41.

caféiă (caféii), pl. **caféi** adj. m. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/38, 55.

cafelîy vezi *cafilîy*.

■ **cafiîávŭ, cafiîávă**, pl. **cafiîávî, cafiîávi** adj. m. și f. '(despre culoarea ochilor) căprui; cafeniu închis' ALAR I, MN 24/18.

■ **cafilîx, cafilîxi**, pl. **cafilîj, cafilîji** adj. m. și f. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/7; *cafelîy*, pl. *cafelîj* 2.

■ **cafișŭ, cafiși**, pl. **cafiși, cafiși** adj. m. 1° 'cafeniu'; 2° '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/19.

■ **cafkaŭ**, pl. **cafkej** s. f. 'țeastă, craniu' ALAR I, h. 4/55.

caftŭ vb. I, ind. prez., 1 sg., în *caftŭ cu dečđtli* '[lit.] caut cu degetele' 'pipăi' ALAR I, h. 217/58.

cálęa vezi *imnu*.

caléșŭ, pl. **caléși** adj. m. '(despre culoarea feței) între alb și negru' ALAR I, Note 10/16.

cali, pl. **cálŭri** s. f. 1° 'cale, drum', în *lo cálęa tră Grébine* '[lit.] a luat drumul spre [orașul] Grebena (Grecia)' 'a luat drumul spre moarte' ALAR I, Note 244/36: *áre lăngăre gręáŭă ș-lo cálęa tră Grébine* 'are boală grea și a luat drumul spre moarte' [Grebena era orașul unde, în vremea otomanilor, se executau condamnările la moarte]; 2° 'strungăreață (la dinți)' ALAR I, h. 115/28.

calŭ, pl. **caľ** s. m. '[lit.] cal' 'neg la picior' ALAR I, Note 138/39; vezi *ncálŭ¹*.

■ **camburýárŭ, camburýáră**, pl. **camburýári, camburýári** adj. m. și f. 'cocoșat' ALAR I, h. 169/41.

capŭ s. n. 'cap', în *dátu-n capŭ* '[lit.] dat (lovit) în cap' 'trăsnit' ALAR I, Note 1/32; *dat în cap* 'nebun' ALAR I, h. 274/17; în *nu-l táľ cáplu* '[lit.] nu-l taie capul' 'nu-l duce mintea' Note 1/19, 60; vezi *cŭmă, măjájŭă, osŭ*.

cápsi 1° adj. invar. 'constipat' ALAR I, h. 173/11, 14, 15, 17, 22, 55; *caps* 13, 22, 37, 58; *mi féte cápsi* 'm-am constipat' Note 173/16; 2° **cápsi**, pl. **căpsi** s. f. 'constipație' Note 173/18: *áre cápsi* 'are constipație' ALAR I, h. 173/28; *am păťátă cápsi* '[lit.] am pățit constipație' 'm-am constipat' 54; *am cápsi* 'am constipație' Note 173/18.

căpsi vezi *cápsi*.

cără vezi *tuľŭ*.

carcalétŭ s. 'boală la copii' ALAR I, Note 260/54.

cardie vezi *cardie*.

■ **cardie** s. f. 'inimă', în *ćucutćăşti cardia* '(îmi) bate inima' ALAR I, h. 159/17; *ăń bătĭ cardia* 'îmi bate inima' 17; *ń-arucă ayóna cardia* 'îmi zvâcneşte repede inima' 17; *mi doári cardia* 'mă doare inima' 18.

caritcŭ, pl. **caritŭ** adj. m. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/24.

cárni s. f. 'carne' în 1° *cárnęa di cǎlami* '[lit.] carnea de pe fusul piciorului' 'pulpa piciorului' ALAR I, h. 231/40; 2° *cárnęa aţęá grǎsa* '[lit.] carnea cea groasă' 'coapsă' h. 232/15.

cárti, pl. **cǎrtǎ** s. f. '[lit.] hârtie, scrisoare' 1° 'reţetă' ALAR I, h. 252/3, 4, 10, 19, 21, 23, 31; *cárti*, pl. *cǎrtŭ* 52; *cárti di la ýaturlu* 'reţetă de la doctor' 9; 2° pl. *cǎrtǎ* 'acte, documente' Note 252/19, 31.

cásǎ vezi *dipárti*.

■ **castanéj** adj. m. pl. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/43.

■ **castanó** adj. invar. '(despre culoarea ochilor) căprui, castaniu, maro deschis' ALAR I, MN 24/39, 42.

caşŭ vezi *grún0e*.

■ **cataphónâ**, pl. **cataphóni** s. f. 'omuşor (în gât)' ALAR I, h. 75/41.

■ **cataráhtu** s. n. 'albeaţă la ochi, cataractă' ALAR I, h. 42/36.

■ **catasáyunǎ**, pl. **catasáyune** s. f. 'falcă' ALAR I, h. 72/36.

caţaró adj. invar. '(despre păr) creţ' ALAR I, h. 13, MN 15/26, 51; *cǎţǎrǎ* 30; *cǎţǎró* 32, 36, 39; *cǎţǎrê* 41–43.

căcátŭ, pl. **căcátŭ** s. m. 'căcat', în *căcátŭ di lândârŭşi* '[lit.] căcat de rândunică' 'pistrui' ALAR I, Note 63/31.

călámĭ, pl. **cǎlǎń** s. f. '[lit.] trestie' 1° 'osul antebraţului' ALAR I, Note 230/36; 2° *cǎlámĭ di mǎnǎ* '[lit.] trestie de mână' 'osul braţului' Note 144/39.

cǎldŭrĭ s. f. pl. '[lit.] călduri' 'febră' ALAR I, h. 256/3, 6, 12, 21.

cǎmǎrǎ, pl. **cǎmǎri** s. f. 'partea de deasupra labei piciorului, opusă tălpii' ALAR I, Note 233/19; *cǎmǎrǎ*, pl. *cǎmǎrĭ* s. f. 35, 36.

cǎmęáşe '[lit.] cămaşă' 'peritoneu' ALAR I, h. 263/11.

cǎntǎ vb. I, ind. prez., 3 pl. '[lit.] cântă' '(despre maţe) chiorăie' ALAR I, h. 177/37, 54.

■ **cǎntróreş** adv. 'repede, iute' ALAR I, h. 224/58.

cǎnŭtŭ, pl. **cǎnŭţ** adj. m. 'cărunţ' ALAR I, h. 17; în *ýmǎrŭ cǎnŭtŭ* '[lit.] măgar cărunţ' 'persoană nenorocită': *cǎnŭsǎ ncǎcǎ, đǎţęá: ýmǎrŭ cǎnŭtŭ!* 'când se certau, ziceau: nenorocitul!' Note 17/8.

cǎpákĭ, pl. **cǎpǎk** s. f. '[lit.] capac' 1° 'pleoapă' ALAR I, h. 45/1, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 13, 15, 21, 22, 28, 30, 36; *cǎpákĭ di óclu*, pl. *cǎpǎk di óclu* 1, 6, 9, 12, 14,

17, 18, 20, 24, 25, 31, 33, 39; *cupáke di óclu*, pl. *cupák di óclu* 16; *căpáke di nsusă* 2; *căpácă* 21; *căpácă*, pl. *căpák* s. f. 37; *căpácă*, pl. *căpáci* s. n. 38; *căpácă di okă* 38, 55; *căpácă-a óku* ‘pleoapa ochiului’ 58; **2°** ‘rotula genunchiului’ MN 200/35; *căpák di đănúc lu* 24.

căpăkisescu vb. IV, ind. prez. 1 sg. ‘[lit.] pun capac’ ‘închid ochii’ ALAR I, Note 45/1.

căpsedű, mi ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. ‘mă constip’ ALAR I, Note 173/22: *s-căpsă, nu pœa* ~ *s-ăisă* ~ *afœará* ‘s-a constipat, nu poate să iasă afară (să-și facă nevoile)’.

căpsescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘încetez’ ALAR I, Note 173/52, 55.

■ **căpsilă** s. f. ‘constipație’ ALAR I, Note 173/38: *s-ti táll căpsila* ‘[lit.] să te taie constipația!’ ‘să te contipi!’; *s-t-u da căpsila* ‘[lit.] să dea constipația în tine!’ ‘să te constipi!’.

căpúli, pl. **căpúl** s. f. șold’ ALAR I, h. 221/12, 28.

căráli vezi *cărári*.

cărári, pl. **cărări** s. f. ‘[lit.] cărare’ ‘strungăreață (la dinți)’ ALAR I, h. 115/1–3, 5–8, 10–13, 18, 23, 24, 31, 38, 54, 55, 58; *căráli*, pl. *cărál* 13, 21.

■ **cărăsórű** s., în *cărăsórű di Keptű* ‘furca pieptului’ ALAR I, h. 150/38; vezi *căptópű*.

■ **cărfină**, pl. **cărfini** s. f. ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/26.

cărinti, pl. **cărintă** s. m. ‘colț de măsea’ ALAR I, h. 107/1, 5, 10, 11, 19, 38.

■ **cărmúzű**, pl. **cărmújű** adj. m. ‘(despre persoane) cu fața negricioasă și părul negru’ ALAR I, Note 10/9.

cărși llósű vezi *ncărși llósű*.

cărtitű, cărtită, pl. **cărtiț, cărtíti** adj. m. și f. ‘[lit.] atins’ în *cărtitű (tu álbulű licátű)* ‘[lit.] atins la plămâni’ ‘tuberculos’ ALAR I, h. 153/11.

■ **cărtúncă**, pl. **cărtúnki** s. f. ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/12.

cărtă s. f. pl. ‘[lit.] hârtii’ ‘polipi (în nas)’ ALAR I, Supl/19, 31.

cărtúnă, pl. **cărtúni** s. f. ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/3, 4, 6–8.

cărúți vezi *crúți*.

căñuțjórű vezi *căptópű*.

căptănépe s. f. art. ‘[lit.] repezeală, repezire’, în *cu căptănépa* loc. adv. ‘repede, iute’ ALAR I, h. 224/55.

■ **căptópű**, pl. **căptópe** s. n. ‘șira spinării’ ALAR I, h. 167/55; *cărăsórű* 38; *căñuțjórű* 58; vezi *cărăsórű*.

căsărósű vezi *ncusurósű*.

căstán, pl. **căstán** adj. m. ‘(despre culoarea ochilor) căprui’ ALAR I, MN 24/22; *găstán* 21; *găstáni* 58.

căstănatŭ, pl. **căstănaț** adj. m. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/18, 20, 25; *ncăstănatŭ*, pl. *ncăstănaț* 15, 16; vezi *scăntiănatŭ*.

cătiŭ s. pl. 'șale' ALAR I, Note 163/5.

cățără vezi *cațaró*.

cățără vezi *cățaró*.

cățutu, pl. **cățúti** s. n. '[lit.] cuțit' 'operație (medicală)' ALAR I, Note 250: *ncăsi tu cățutu* '[lit.] s-a dus în [= la] cuțit' 's-a dus la operație'.

căcăstóru, pl. **căcăstóari** s. n. 'closet comunal, closet public' ALAR I, Supl /29.

■ **căfcúlă**, pl. **căfcúli** s. f. 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/28, 29; *căfcúlă di đinúclu* 28; *căfcálŭ*, pl. *căfca!*'s. m. 41.

cămeăși vezi *képtu*.

cănină s. f. 'febră' ALAR I, h. 256/9.

căpákŭ vezi *căpákŭ*.

cărtănésu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 1° 'scârțâi' ALAR I, Supl /19: *ncăiua cărtănăști sum căcărŭri* 'zăpada scârțâie sub picioare'; 2° 'tropâi' Note 224/24: *cărtănăști* 'tropăie'.

■ **căstănosŭ**, pl. **căstănoși** adj. m. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/28, 40.

căsúri, pl. **căsúri** s. f. 'defect corporal' ALAR I, Note 156/7; Supl/19: *căsúri s-ti faț!* 'de te-ai ologi!' 7; Supl/19.

■ **clinică** 'dispensar' ALAR I, MN 237/38; *clíníkŭ* 40.

■ **clíníkŭ** s. n. 1° 'dispensar' ALAR I, MN 237/38; 2° 'cabinet medical (privat)', Note 237/40.

clăje, pl. **clėj** s. f. '[lit.] cheie' 1° 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/1, 2, 5, 12, 14, 38, 58; *clăja a đănúclului* 8; *clăja di la đănúclu* 9; 2° 'gleznă' ALAR I, MN 203/2, 6, 12, 19, 22, 38; *clăja di biliğica di căcórŭ* '[lit.] cheia de la ouăle picioarelor' 'gleznă' 9; *clăja di kicórŭ* 22; 3° 'ouăle picioarelor', ALAR I, MN 204/14, *clăja di căcórŭ* 14; 4° 'vertebră' ALAR I, Note 167/21; vezi *osŭ*.

clădusi, pl. **clădusi** s. f. '[lit.] încheietură, articulație' 1° 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/17; 2° 'gleznă': *clădusi*, pl. *clădusi*, MN 203/11, 16–18, 39, 41; vezi *codŭ*.

■ **clăitúra**, pl. **clăitúri** s. f. '[lit.] încheietură' 'gleznă' ALAR I, MN 203/25.

clăitúra vezi *clăitúra*.

coále s. n. pl. 'testicule', în *s-arúpe ómlu di coále* '[lit.] se rupe omul de [=la] testicule' 'are hernie' ALAR I, h. 262/36.

coápsă, pl. **coápsi** s. f. 1° 'partea cărnoasă de deasupra coapsei' ALAR I, Note 232/23; 2° 'partea interioară a coapsei' 36; *ca kízda tu coápsi* '[lit.] ca pizda între coapse' 'loc strâmt' 52; vezi *búcă*.

■ **cočŭ**, pl. **cočáci** s. n. 1° 'cot' ALAR I, h. 186/41; *mă-agăđŭ tu cočŭ* 'm-am lovit în cot' Note 186/41; 2° 'nod la încheietura degetului' Note 138/41; vezi *coțŭ*.

codũ, pl. **cȃđadi** s. n. ‘cot’ ALAR I, h. 186/22, 29, 32, 39; *codũ*, pl. *cođ* s. m. 40; *codũ di mână*, pl. *cȃđadi di mână* ‘cot la mână’ Note 186/39: *ímnâ pri cȃđadi di mână* ‘merge pe coate de mâini’; *cđdusi di codũ* s. n. ‘încheietura cotului’.

■ **colérã** s. f. ‘holerã’ ALAR I, Note 260/13.

córnũ s. ‘[lit.] corn’ ‘neg la picior’ ALAR I, Note 138/33.

■ **cóstinũ, cóstinã**, pl. **cóstińi, costini** adj. m. și f. ‘costeliv’ ALAR I, Note 113/36.

coșũ ‘[lit.] coș’ ‘coșul pieptului’ ALAR I, Note 150/16.

cotũ¹, pl. **coț** s. m. ‘[lit.] cot’ ‘distanța de la cot până la vârful degetului mijlociu’ ALAR I, Note 186/22, 26: *doj coț di pândã* ‘doi coți de pânză’ 26; *cotũ*, pl. *cȃđati* s. n. 6, 8, 17; *cȃđati di pândã* ‘coți de pânză’ 6, 8; *codũ*, pl. *cȃđade* s. n. 32.

cotũ² vezi *gręsti*.

cóđur s. n., pl. **cóđure** ‘colți’, în *cóđur di musęi* ‘colț de măsea’ ALAR I, h. 107/15.

■ **coțũ**, pl. **cȃđã** s. n. ‘rotula genunchiului’ ALAR I, MN 200/51; vezi *cočũ*.

crãńnic vezi *crãńniță*.

■ **crãńniță**, pl. **crãńniți** s. f. ‘amigdală’ ALAR I, h. 134/13, Note 134/11; *crãńnic*, pl. *crãńniți* s. n. 14.

■ **crãpã**, pl. **crãk** s. f. ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/32.

creșțicã, pl. **creșțiți** s. f. ‘[lit.] creștet’ 1° ‘creștetul capului’ ALAR I, h. 2/12; 2° *creșțicũ*, pl. *creșțiți* s. n. ‘cãrare în păr’ Note 2/17, 26; vezi *crestũ*.

crestũ, pl. **cręsti** s. n. ‘(la capul omului) creștet, vârf’ ALAR I, h. 2/56; *crestũ*, pl. *cręstur* s. n. 15; *crestũ a cãpulũ* ‘creștetul (vârful) capului’ 21; vezi *creșțicã*.

■ **criđarãki** s. ‘urcior (la ochi)’ ALAR I, h. 46/32, 33, 41; *cđđarãki* 42.

crȃa s. f. ‘curea’ ALAR I, Note 127/15: *day pi crȃa* ‘[lit.] dau pe curea’ ‘ascut briciul’.

crȃre s. f. ‘arșită, caniculã’ ALAR I, Note 165/37.

crũți s. f. ‘[lit.] cruce’, 1° ‘șale’ ALAR I, h. 163/2, 14, 15, 17; *cãrũți* 13; 2° ‘osul de legãturã între șira spinãrii și bazin’ Note 163/15; *cãrũți* 13.

cucóșũ, pl. **cucóãși** s. n. ‘mãrul lui Adam’ ALAR I, h. 135/41; **cucũãși**, pl. **cucũãși** s. f. 28, 29, 40.

cucũ, pl. **cũcur** s. n. ‘șold’ ALAR I, h. 221/15.

cucuręcũ vezi *cucuręțũ*.

cucuręțũ s. ‘preparat culinar fãcut din mãruntaie de oaie (de miel) tãiate mãrunt, ínfãșurate în mațe și fripte la grãtar’ ALAR I, Note 172/32; *cucuręcũ* Note 179/36.

cucusũrã, pl. **cucusũri** s. f. ‘cucui’ ALAR I, h. 5/39.

cucínedũ vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘îñtepenesc de frig’ ALAR I, Note 214/29; *cucínãrã* ‘îñtepenirã de frig’.

- cufuéscu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘asurzesc’ ALAR I, MN 66/29, 36, 40, 52.
- **cuířũ**, pl. **cuíři** s. n. ‘coiř, testicul de mici dimensiuni’ ALAR I, Note 263/55.
  - **cúlcu**, pl. **cúlcuř** s. n. ‘řold’ ALAR I, h. 221/16.
  - **culũ**, pl. **cul** adj. m. ‘(despre culoarea ochilor) căprui’ ALAR I, MN 24/4.
  - **culiřã**, pl. **culiři** s. f. ‘roabã’ ALAR I, Note 257/13.
  - **culuhérũ**, pl. **culuhérã**, pl. **culuhéri**, **culuhéri** ‘ciung’ ALAR I, h. 184, MN 63/41.
  - **cumbórahũ** s. ‘řira spinãrii’ ALAR I, h. 167/41.
  - **curácũ**, pl. **curácuř** s. n. ‘pas’ ALAR I, h. 226/16.
  - **curcusésescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘îņțepenesc (de frig)’ ALAR I, Note 258/*19; *s-curcusí dĭ-arcqári* ‘a îņțepenit de frig’ 9.
curdéli vezi bagũ.
  - **curízo** adj. ‘cocořat’ ALAR I, h. 169/58.
  - **curízũ** s. 1° ‘spate’ ALAR I, h. 161/32; 2° ‘řale’ ALAR I, h. 163/22; 3° ‘cocoařã’ ALAR I, h. 168/58.
  - **curmátũ**, **curmátã**, pl. **curmát**, **curmáti**, adj. m. ři f. ‘vãtãmat, bolnav de hernie’ ALAR I, h. 264/39.
  - **cursuból**, pl. **cursuból** adj. m. ‘cocořat’ ALAR I, h. 169/14.
  - **curũ** s. n. ‘cur, řezut’, în *ředũ pi curũ* ‘stau (pe scaun)’ ALAR I, Note 229/6, *19; vezi *búcã*.
  - **cútcã**, pl. **cútki** s. f. ‘occiput’ ALAR I, Note 129/41.
  - **cutroãrã** adv. ‘repede, iute, în grabã’, ALAR I, h. 224/13, 22, 37.
  - **cúřari**, pl. **cúřari** s. m. ‘buturugã’ ALAR I, Supl/19.

Ĉ

- **ĉacãrũ**, **ĉacãrã**, pl. **ĉacãři**, **ĉacãri** adj. m. ři f. ‘care nu vede bine cu un ochi’ ALAR I, Note 39/8.
- **ĉãfcã**, pl. **ĉãfki** s. f. ‘țeastã, craniu’ ALAR I, h. 4/13.
  - **ĉãpã**, pl. **ĉãpi** s. f. 1° ‘talpã’ ALAR I, Note 226/52: *bãgã-I ĉãpa!* ‘[[lit.] pune-i talpa [peste el]!’ ‘omoařã-I!’; 2° ‘urma talpei lãsatã pe pãmãnt’ 20.
ĉãĉorũ vezi fĉorũ.
ĉép vezi ĉip.
  - **ĉévřã**, pl. **ĉévři** s. f. ‘batistã’ ALAR I, h. 68/13, 14.
  - **ĉibãřșãřti** vb. IV, ind. prez., 3 sg. ‘aiureazã’ ALAR I, h. 257/38.
ĉicãrdisitũ vezi mĩnti.
  - **ĉicmavũ**, **ĉicmavã**, pl. **ĉicmař**, **ĉicmavi** adj. m ři f. ‘(cu privire la culoare) albastru’ ALAR I, Note 31/31.
  - **ĉiĉiflicũ**, pl. **ĉiĉiflicuri** s. n. ‘omuřor (în gãt)’ ALAR I, h. 75/42.

ĉiĉórŭ s. n. ‘picior’ în *pi ĉiĉórŭ* loc. adj. ‘[lit.] pe picior’ ‘pe picioare’ ALAR I, Note 258/4: *aréma-ĵ pi ĉiĉórŭ* ‘[lit.] guturaiul e pe picior’ ‘guturaiul îl duci pe picioare [= fără să stai la pat]’; vezi *biliĝicǎ, cĵáje, merŭ, pǎlmŭtǎ, pulŭ.*

ĉiérŭ vezi *ĉiórŭ*.

ĉifútŭ, ĉifútǎ, pl. **ĉifút, ĉifúti** adj. m și f. ‘știrb’ ALAR I, h. 118, MN 147/40.

ĉilŭ, ĉilǎ, pl. **ĉil, ĉili** adj. ‘(despre cai, iepe) cu părul alb’ ALAR I, Note 146, 9; Note 17/6.

ĉimséscŭ vb. IV, ond. prez., 1 sg. ‘pișc’ ALAR I, h. 141/41.

■ **ĉiné**, pl. **ĉinǎđ** s. m. ‘maxilar’ ALAR I, Note 117/3.

ĉioĵ, pl. **ĉioǎli** s. n. ‘tâmplă’ ALAR I, h. 28/28.

ĉiól vezi *ĉiórŭ*.

ĉiólŭ, pl. **ĉiól** s. m. ‘colț de măsea’ ALAR I, h. 107/28.

ĉiórŭ, pl. **ĉioǎni** s. n. 1° ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/1, 5, 10, 19; *ĉiérŭ* 9;

ĉiól, pl. *ĉioǎli* 14, 15; 2° ‘maxilar’ Note 4/36, Note 59/12.

ĉip s. ‘vârf’ în *ĉiplu di límbǎ* ‘vîrful limbii’ ALAR I, h. 102/3, 10, 18–20, 23–25, 31, 52; *ĉépu di límbǎ* 54.

ĉipócŭ, pl. **ĉipqǎti** s. n. ‘osul șoldului’ ALAR I, Note 221/25.

■ **ĉirŭ**, pl. **ĉirurŭ** s. n. ‘neg’ ALAR I, h. 138/12.

■ **ĉivdó**, pl. **ĉivdǎđ** adj. m. ‘peltic’ ALAR I, MN 73/40.

■ **ĉqǎminŭ** vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘mestec mâncarea în gurǎ’ ALAR I, h. 86/1–10, 19, 31.

ĉócŭt, pl. **ĉocuti** s. n. ‘[lit.] ciocănitură’ ‘bătaie de inimă’ ALAR I, Note 159/16.

ĉorŭ vezi *fĉorŭ, fusŭ, gŭșǎ, pǎlmǎ.*

ĉúcǎ, pl. **ĉúki** s. f. ‘cucui’ ALAR I, h. 5/41.

ĉufŭ adj. m. ‘(despre păr) zbârlit, încâlcit, ciufulit’ ALAR I, Note 12/27.

ĉufutínǎ s. f. ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/49.

ĉulésŭ vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘retez’ ALAR I, Note 184/36: *lǎ ĉulǎđ urécĵle* ‘le retezau urechile’.

ĉúmǎ, pl. **ĉúmi** s. f. ‘vârf’ ALAR I, h. 5/15, 26; *ĉúmǎ di cap* ‘[lit.] vârf de cap’ ‘creștetul capului’ h. 2/38.

ĉúmbǎ, pl. **ĉúmbi** s. f. ‘cucui’ ALAR I, h. 5/1, 2, 5–11, 19, 31; *ĝúmbǎ*, pl. *ĝúmbi* s. f. 13, 17, 18, 20–26, 30, 37, 38, 52, 56; *júmbǎ*, pl. *júmbi* 28; *ca ĉúmba al Náca dúpu capŭ* ‘[lit.] precum cucuiul lui Naca după cap’ [se spune, în glumă, despre un lucru lipsit de importanță]; vezi *ĝúmbǎ*.

■ **ĉurtítŭ, ĉurtítǎ**, pl. **ĉurtiț, ĉurtíti** adj. m. și f. ‘nebun’ ALAR I, h. 274/21, 22; *ĉurtítŭ di mínti* ‘nebun la cap’ 22; vezi *mínti*¹.

ĉurúke adj. invar. ‘[lit.] defecțiune’ în *ĉurúke đĵ-un ok* ‘[lit.] defecțiune de un ochi’ ‘chior’ ALAR I, h. 38, MN 50/30.

ĉútrǎ, pl. **ĉútri** s. f. ‘țeastă, craniu’ ALAR I, h. 4/52.

D

dámecă, pl. **dámki** s. f. '[lit.] pată' 'pistru' ALAR I, h. 63/7.

dau vb. I, ind. prez., 1 sg. 'dau', în *I-u dau* '[lit.] i-o dau' 'îi dau bătaie, îl bat zdravăn' ALAR I, Note 204/13, 14, 19.

dávli num. col. 'ambele' ALAR I, Note 186/54: *dávli cõti* 'ambele coate'.

■ **dălágăna** adv. 'repede, iute, în fugă' ALAR I, h. 224/21.

dămáre, pl. **dămar** s. f. 'venă mare, groasă' ALAR I, Note 148/13.

dăpárti vezi óará.

■ **dibélũ** adv. 'încet, lent' AMN I, h. 225/53.

digósũ vezi prísini.

■ **dijári** s. f. 'diaree' ALAR I, h. 261/17; *djárũ 41.*

dimbélũ, **dimbélă**, pl. **dimbél**, **dimbéli** adj. m. și f. 'tembel' ALAR I, Note 274/54.

■ **dingósũ**, **dingoásă**, pl. **dingóși**, **dingósi** adj. m. și f. '(despre păr) des' ALAR I, h. 12, MN 14/55.

dipárti adv. 'departe', în *dipárti di căsă* loc. subst. '[lit.] departe de casă' 'epilepsie' ALAR I, Note 243/23, 24.

disculțedũ vezi disculțu.

disculțũ, **disculță**, pl. **disculț**, **disculți** adj. m. și f. 'desculț, fără ciorapi în picioare' ALAR I, Note 236/41: *him disculțũ áma nu-am cîrépi* 'sunt desculț dacă n-am ciorapi'.

disculțu, **mi** ~ vb. I, refl., ind. prez. 'îmi scot ciorapii' ALAR I, Note 236/16; *mi disculțedũ 41.*

dispólũ, **mi** ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă despoi' **1°** 'mă dezbrac' ALAR I, h. 238/11, 14, 23, 24, 34, 39, 41, 49, 50, 52: *mi dispólũ ti si dõrmu* 'mă dezbrac ca să dorm' 41; *mi zdăpólũ* 38, 54, 59; **2°** 'mă dezbrac complet de haine' Note 238/20.

distiméli, pl. **distimél** s. f. 'prosop' în *distiméli di mánă* 'prosop pentru mâini', *distiméli di fațá* 'prosop pentru șters fața' ALAR I, Note 68/10; vezi *fățá¹*, *fațá²*.

■ **distimilică**, pl. **distimilít** s. f. 'batistuță' ALAR I, Note 68/19; *distimilúcă*, pl. *distimilúți* s. f. 19.

distimilúcă vezi distimilică.

■ **doctór**, pl. **doctóri** s. m. 'doctor, medic' ALAR I, h. 246/37, 56, 58.

■ **dorát**, **dorăță**, pl. **dorát**, **doráți** adj. m. și f. 'ciung' ALAR I, h. 184, MN 163/58.

dórũ¹, pl. **dórurĩ** s. n. '[lit.] durere' **1°** 'junghi' ALAR I, h. 156/40; *dorũ*, pl. *dóráre* s. n. 39; *dorũ* 7, 20, 32, 38, 41; *dorũ tu íjă* 'durere în stinghie (zona inghinală)' 55; *mĩ-acățá tu cõásti unũ dorũ* 'm-a apucat un junghi în coaste' Note 156/39;

2° ‘durere în suflet, durere sufletească’ ALAR I, Note 206/34, 49; *am mári dorũ* ‘am mare durere în suflet’ ALAR I, Supl/19.

dorũ² s. n. ‘dor’, în *mi la dórlu* ‘[lit.] mă ia dorul’ ‘mi se face dor’ ALAR I, Supl/19.

drătũ vezi ndrétu.

dukéscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] simt, înțeleg’ 1° ‘îmi dau seama’ ALAR I, Note 142/45, 61, Supl/19; *adukéscu* 46, 47, 49, 50; 2° ‘bag de seamă, observ’ 50.

■ **durácã** pl. **durácãki** s. f. ‘mănușă’ ALAR I, h. 213/55; *duráșcă*, pl. *duráșki* 58.

duráșcă vezi durácã.

durãri, pl. **duréri** s. f. ‘junghi’ ALAR I, h. 156/38, 40.

dus, dusã, pl. **duși, dúsi** adj. m. și f. ‘[lit.] dus’ ‘inconștient’ ALAR I, Note 257/15: *este dus* ‘[lit.] este dus’ ‘este inconștient’.

Δ

đjárĩ vezi dijárĩ.

■ **điskĩli** adj. invar. ‘constipat’ ALAR I, h. 173/41.

Ð

đámã ‘zeamã’ s. f., în *đámã tu os* ‘[lit.] zeamã în os’ ‘măduvã’ ALAR I, h. 145/14.

■ **đãmnătúra**, pl. **đãmnătúri** s.f. ‘îngemănare, încheieturã (la genunchi, la coate etc.)’ ALAR I, MN 200/54.

đãnúclu vezi căpãki, clãje, ou, scãfãlĩci.

đãnúcli s. n. pl. ‘genunchi’, în *ședũ pi đãnúcli* ‘îngenunchez’ ALAR I, MN 201/1, 3–6, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 17, 40; *stau pi đãnúcli* 24, 32, 54; *cadũ pi zãnúcli* 21, 58; *mi bagũ pi đãnúcli* 24, 35; *mĩ-alásũ pi đãnúcli* 31; *mĩ-apúnũ pi đãnúki* 57, 38, 55; *mĩ-aplécũ pi đãnúcli* 39.

đeãná¹, pl. **đeãni** s. f. ‘arcadã la ochi’ ALAR I, Note 45/27; *sum đeãne* loc. adv. ‘[lit.] sub arcade de ochi’ ‘cu coada ochiului’ ALAR I, h. 43, MN 52/26.

đeãná², pl. **đeãni** s. f. ‘sprânceanã’ în *cu đeãna ócłuluĩ* loc. adv. ‘[lit.] cu sprânceana ochiului’ ‘cu coada ochiului’ ALAR I, h. 43, MN 52/29; *pi sum gãni* loc. adv. ‘[lit.] pe sub sprâncene’ ‘cu coada ochiului’ 35; vezi *mutrésu*.

đęđlitli vezi caftũ.

đinúclu vezi đãnúclu.

điúngľu, pl. **điúngľurĩ** s. n. ‘junghi’ ALAR I, h. 156/51.

E

- **eláũă**, pl. **eléi** s. f. ‘aluniță pe corp’ ALAR I, h. 132/26.

envólju vezi ambólũ.

enécŕije vezi injéctiũ.

- **énisi**, pl. **énisi** s. f. ‘injectie’ ALAR I, h. 248/18, 26, 28, 31–33, 36, 39–41, 50, 54; *inése*, pl. *inésuri* 11.

envóljo vezi ambólũ.

ése vezi năfórá.

- **étă** ‘lume’ s. f., în *nu-ĩ tu étă* ‘[lit.] nu-i pe [această] lume’ ‘e leșinat’ ALAR I, h. 273/17.

F

fac vb. II, III, refl., ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] fac’ ‘(medical) am scaun’ ALAR I, Note 173/40: *nu pçáti sâ s-fácâ* ‘nu poate să aibă scaun’ ‘nu poate să-și facă nevoile’.

- **falácră** s. f. ‘chelic’ ALAR I, Note 24/39.

■ **falacró**, pl. **falacrád** adj. m. ‘chel’ ALAR I, h. 24/32, 36, 39–43, 45, 57; *fâlâcrósũ*, pl. *fâlâcróșĩ* adj. m. 28.

■ **fálcă**¹ s. f. ‘falcă’, în *fálcă di pálmă* ‘[lit.] falcă de palmă’ ‘podul palmei’ ALAR I, h. 120/12.

■ **fálcă**² s. f. ‘maxilar’, în *fálca di nđxánă* ‘[lit.] falca de sus’ ‘maxilarul superior’, *fálca di diğósũ* ‘[lit.] falca de jos’ ‘maxilarul inferior’ ALAR I, Note 72/21; *fálca di fáță* ‘[lit.] falca de față’ ‘falca obrazului’ 36.

■ **farfútũ**, **farfútă**, pl. **farfúț**, **farfúti** adj. m. și f. ‘știrb’ ALAR I, h. 118, MN 147/54.

- **farmacopió**, pl. **farmacopeád** s. m. ‘farmacist’ ALAR I, h. 254/41, 54.

- **farmacopiũ** s. n. ‘farmacie’ ALAR I, h. 253/6.

fármacũ, pl. **fármați** s. n. ‘[lit.] otravă’ ‘medicament, doctorie’ ALAR I, h. 251/33, 54; **fármacũ** 49; Note 251/33: *și fármacũ s-la, nu va áflă ytríe* ‘chiar și medicament să ia [= de-ar lua], n-o să găsească leac’.

■ **farmakíje**, pl. **farmakíj** s. f. ‘farmacie’ ALAR I, h. 252/26, 33; *farmați*, pl. *farmațiĩ* 13, 37, 38, 55, 58; *farmakíũ*, pl. *farmakíuri* s. n. 28, 41, 54; *farmakíũ*, pl. *farmakíi* s. n. 35, 39; *farmakíũ* 40.

farmakíũ vezi farmakíje.

farmații vezi farmakíje.

- **farmațiștũ**, pl. **farmațiști** s. m. ‘farmacist’ ALAR I, h. 254/37, 38, 55, 58.

■ **fáță**¹, pl. **fáțe** s. f. ‘față’ ALAR I, h. 57/16, 53; *fáță*, pl. *fáți* 23, 34, 36; *fáțá*, pl. *fáți* 24, 35; *fáțá*, pl. *făț* 24, 41; *fáțá*, pl. *fățĩ* 40; *fáțá*, pl. *fățe* 33; *fáțá*, pl. *făț* 39; *fáțá*, pl.

fățuri 42; *făță* 17, 26, 27, 33, 44, 45, 47, 61; *fățâ* 49, 51; *fățâ*, pl. *fățâ* Supl/19, 29; *mi spelû tu fățâ* ‘mă spăl pe față’ 32; *s-astâlê tu fățâ* ‘[fig.] i-a căzut fața’ ‘a rămas fără grai’; Note 57/19, 29; *askîmâ tu fățâ* ‘hidoasă la față’ 51; vezi *prósupû*.

făță², pl. **făță** s. f. ‘obraz’ ALAR I, h. 58/1, 2, 11; *fățâ*, pl. *fățâ* 3, 8, 8, 19, 31; *fățâ*, pl. *fățî* 4–7, 15, 22, 25, 35; *fățâ*, pl. *fățî*, *făț* 7; *făță*, pl. *făț* 10, 21; *făță*, pl. *fățî*, *făț* 12; *făță*, pl. *făț* 13, 14, 36; *făță*, pl. *fățe* 16, 18, 26, 30, 37, 38, 54, 55; *făță*, pl. *fățî* 17, 20, 21, 23, 24, 52; *fățâ*, pl. *făț* 28, 29, 39; *fățâ*, pl. *fățe* 33; *fățâ*, pl. *fățuri* 42; *făță* 27, 32, 34, 43, 45, 47, 49–51, 53, 59, 61; *gumitate di făță*, pl. *gumităt* ~ ~ ‘[lit.] jumătate de față’ ‘obraz’ 36; *únâ fățâ* 41; *făță nastânga* ‘[lit.] fața din stânga’ ‘obrazul stâng’, ~ *nandrăpta* ‘[lit.] fața din dreapta’ ‘obrazul drept’; *s-astâlê tu fățâ* ‘[lit.] s-a <taiat> în obraji’ ‘i-a căzut fața’ 19, 29; *mi lay tu făță* ‘[lit.] mă spăl pe obraji’ ‘mă spăl pe față’ 19, 26; *mi bășe tu dăuli fățâ* ‘m-a sărutat pe ambii obraji’ Note 58/11, Supl/9; *mi lay tu fățâ*, *tu dăuli fățâ* ‘mă spăl pe obraz, pe ambii obraji’ 31; *mi bășe tu dăule făță* ‘m-a sărutat pe ambii obraji’ Note 58/11, *19; *mi lay tu făță*, *tu dăuli făță* ‘mă spăl pe obraz, pe ambii obraji’ Note 58/8, *19, 31; *ca meărî-arôși lę-âri fățâli* ‘ca mere roșii îi sunt obraji’ Note 60/7; *nu-âre făță* ‘[lit.] nu are față’ ‘n-are obraz’, ALAR I, Note 57/16; vezi *până*.

făță³, pl. **făță** s. f. ‘buca obrazului’ ALAR I, h. 59/11; *făță di curû* ‘buca curului’ Note 221/36.

fățâ vezi *făță*.

fămătôsû, **fămătôasă**, pl. **fămătôși**, **fămătôasi** adj. m. și f. ‘înfometat, flămând’ ALAR I, h. 175/13, Note 175/13: *esc fămătôsû* ‘sunt flămând’.

■ **fățârlîcû**, pl. **fățârlîți** s. n. ‘lindic’ ALAR I, Note 75/36.

■ **fățûrâ** s. f. ‘mâncărime’ ALAR I, Note 139/28, 39.

fâlâcrôsû vezi *falacró*.

fârnâșești vb. IV, ind. prez., 3 sg. ‘răgușește’ ALAR I, h. 98/52.

fțorû, pl. **fțorî** s. m. ‘urcior (la ochi)’ ALAR I, h. 46/1, 3–6, 8, 15; *hțorû*, pl. *hțorê* 27; *uțorû*, pl. *uțorî* 14; *țorû*, pl. *țorî* 21; Note 46: *čăčorû* 21.

fîcurgâscă vezi *nîputgari*.

filêrû vezi *fluțêrû*.

■ **filîki**, pl. **filîk** s. f. 1° ‘butonieră’, 2° ‘partea inferioară, cărnoasă a nării’ ALAR I, Note 66/19.

fisicôsû, **fisicôasă**, pl. **fisicôși**, **fisicôasi** adj. m. și f. ‘tuberculos’ ALAR I, h. 153, MN 158/28.

■ **fîur** vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘fluier (cu buzele)’ ALAR I, h. 157/33.

flerû vezi *fluțêrû*.

flepû vezi *fluțêrû*.

flêvîță vezi *flivîțû*.

■ **flivítũ** s. ‘varice’ ALAR I, MN 238/39; *flevítã* s. f. 40.

fluérũ vezi *fluđerũ*.

flujárã vezi *fluđerũ*.

fluđerũ, pl. **fluđari** s. n. ‘fluierul piciorului’ ALAR I, h. 230/1–5, 18–20; *fluđerũ*, pl. *fluđerur* s. n. 16; *fulérũ*, pl. *fulęari* s. n. 13; *filérũ*, pl. s. n. *fileri* 38; *fuluđerũ*, pl. *fuluđeri* s. n. 25; *flepũ*, pl. *flepi* s. n. 24, 55; *fluérlu di cícóru* 55; *flujárã*, pl. *fluđerĩ* s. f. 10, 11, 17, 26, 27; *flujárã*, pl. *fluere* s. f. 14, 36; *fluđara a cícóru* 52.

fočũ s. n. ‘[lit.] foc’ febrã’ ALAR I, h. 256/7, 19, 58; vezi *angãsãescu*.

■ **fočũ** adj. m. ‘(cu privire la culoare) între alb și cãrunt’ ALAR I, Note 17/55.

■ **frãmtãnã**, pl. **frãmtãni** s. f. ‘frunte’ ALAR I, h. 26/56.

frãnge, pl. **frãnđi** s. f. ‘frunte’ ALAR I, h. 26/32.

fręãđi vb. II, ind. perf. s., pers. 3 sg. ‘[lit.] a frãnt’ ‘a pierdut aspectul de om matur, cãpãtãnd trãsãturi de persoanã în vãrstã’ ALAR I, Supl/19.

frigũ s. ‘frig’ ALAR I, Note 67/41: *arãtĩj cã fãđi frigũ* ‘am rãcit pentru cã e frig’.

friguręđũ vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘(despre persoane) rãcesc’ ALAR I, Note 67/42: *frigurãđ di-ń cũrã nãręa* ‘am rãcit de-mi curge nasul’.

frunțelũ vezi *furunțel*.

fufũkĩ vezi *đuđukĩ*.

fug vezi *điritũ*.

fugãtũ vezi *mĩnti*¹.

fulérũ vezi *fluđerũ*.

fuluđerũ vezi *fluđerũ*.

fundãtũ vezi *ĩnfundãtũ*.

■ **fundęđũ**, **mi ~**, vb. I, refl., ind. orez., 1 sg. ‘[lit.] mã ĩnfund’ ‘mã constip’ ALAR I, Note 173/1; *s-fundã* ‘s-a constipat’ ALAR I, h. 173/4.

furãntęel vezi *furunțel*.

fũrcã, pl. **fũrđi** s. f. ‘furca pieptului’ ALAR I, h. 150/15.

furințelũ vezi *furunțel*.

furnițelũ vezi *furunțel*.

furunțel, pl. **furunțel** s. m. ‘furuncul’ ALAR I, h. 266/14, 23, 25, 26, 38, 58; *furãntęel*, pl. *furãntęel* 25; *furințelũ*, pl. *furințel* 20; *furnițelũ*, pl. *furnițel* 36, 39; *frunțelũ*, pl. *frunțel* 23.

fustãni vezi *kęptu*.

fusũ, pl. **fusi** s. n. ‘fus’, ĩn *fĩslu di la cõrũ* ‘fluierul piciorului’ ALAR I, h. 230/21.

futã, pl. **futãđ** s. m. ‘fotã (la portul de mireasã)’ ALAR I, Note 246/36.

G

■ **gagăcû**, pl. **gagăc** adj. m. 1° 'peltic' ALAR I, MN 73/24, 55; 2° 'gângav' 32.
gălbînă, pl. **galbîn** (**gălgîn**), **gălbini**, adj. m. și f. 1° 'palid' ALAR I, Note 61: *galbină ca păturlu di țeară* 'galben ca turta de ceară' 2; *gălbînă ca țeară* 'galben ca ceara' 23, 24, Supl/19; 2° '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/6, 8.

gambûrû s. 'cocoașă la animale' ALAR I, Note 168/4.

■ **garavêlû** adj. m. '(cu privire la culoare) alb cu negru' ALAR I, Note 17/39.

gavû, **gávă**, pl. **gavî** (**gav**), **găvi** adj. m. și f. 1° 'orb', în *gavû* (*gávă*, *gáv*; *găvi*) *dî-un ôclu* 'chior' ALAR I, h. 38, MN 50/29; 2° 'miop, hipermetrop' Note 38/52.

gălbini vb. IV ind. perf. s., 3 sg. '[lit.] s-a îngălbenit' 'a devenit palid' ALAR I, Note 61/41; *av gălbinită* perf. c., 3 pl. 'au îngălbenit, au devenit palizi' 42.

gărăfe s. f. 'carafă' ALAR I, Note 231/36: *pulpă ca gărafe* 'pulpă precum carafa, pulpă carnoasă'.

gărăț, pl. **gărăți** s. n. 'pastilă' ALAR I, h. 255/58; **grăț**, pl. **grăț** s. m. 37; vezi *gărnúț*¹.

gărăț vezi *gărnúț*¹.

gărbă, pl. **gărbe** s. f. 'cocoașă' ALAR I, h. 168/16.

■ **gărbósû**, **grăboasă**, pl. **gărbóși**, **grăboási**, adj. m. și f. 'cocoșat' ALAR I, h. 169/16, 32; *gríbós* 34, 45, 47; vezi *gríbátós*.

gărdălănû vezi *gărgălănû*.

gărgălănû, pl. **gărgălani** s. n. 1° 'esofag' ALAR I, h. 1362, 5, 7, 15, 17, 19, 20, 24, 25, 28, 29, 39; *gărgălănû*, pl. *gărgălăn* s. m. 10, 13, 16, 28, 32; *gărdălănû*, pl. *gărdălani* s. n. 36, 41; 2° 'trahee' Note 136/8; *gărgălănû*, pl. *gărgălăn* s. m. 6; *gărgălănû* 1, 40; 3° 'beregată' Note 136/3; 4° 'gătlej' Note 136/51; 5° 'mărul lui Adam' ALAR I, h. 135/11, 12, 15, 26, 31; vezi *núcă*¹.

■ **gărgărează** vb. I, ind. prez., 3 pl. '(despre mațe) chiorăie' ALAR I, h. 177/16; *gurgurăță* 20, 25, 40; *yururăță* 36; Note 177/16: *gărgărează mățele de-ajún* 'chiorăie mațele de foame'.

gărnișorû s. 'urcior (la ochi) ALAR I, h. 46/29.

■ **gărnúticû**, pl. **gărnúți** s. m. 'urcior (la ochi)' ALAR I, h. 46/39; vezi *gărnúticû*.

■ **gărnúțelû**, pl. **gărnúțali** s. n. 'coș (pe obraz) ALAR I, h. 62/3.

■ **gărnúțicû** s. n. 'bubuliță' ALAR I, MN 149/39; vezi *gărnúticû*.

gărnúț¹, pl. **gărnúță** s. n. 1° 'coș (pe obraz) ALAR I, h. 62/8, 10, 11, 14–17, 26, 31–33, 35, 40, 42, 51; *gărăț*, pl. *gărăță* 13; *găruț* pl. *găruță* 30; *grăț*, pl. *grăț* 21; *grăț*, pl. *grăț* 22, 37; *gărăț*, pl. *gărăț* s. m. 58; 2° *gărnúț*, pl. *gărnúț* s. m. 'urcior (la ochi)' ALAR I, h. 46/33; *gărnúț* *pi ôclu* 'urcior (la ochi) ALAR I, h. 46/17.

gărnúțu², pl. **gărnúță (gărnúți)** s. n. **1°** ‘bubă’, în *gărnúț cu proń*, pl. *gărnúță cu proń* ‘[lit.] bubă cu puroi’ ‘furuncul’ ALAR I, h. 266/36, 39; **2°** *gărnúțu-ațelú dúlțili* ‘[lit.] buba cea dulce’ ‘dalacul’ ALAR I, Note 268/26: *să scoț gărnúțu-ațelú dúlțili!* ‘să scoți buba cea dulce’ ‘dar-ar dalacul în tine!’.

gărnúț vezi gărnúțu¹.

găstăń vezi **căstăń**.

găstăńi vezi căstăń.

■ **gărdü**, pl. **gărdi** s. n. ‘esofag’ ALAR I, h. 136/41.

gărgălăńu vezi gărgălăńu.

gărnúțu vezi gărnúțu¹.

■ **gărsilăńü**, pl. **gărsilăń** s. m. ‘esofag’ ALAR I, h. 136/33; MN 153/33,

glărü vezi mínti¹.

glíndă, pl. **glíndi** s. f. ‘[lit.] ghindă’ **1°** ‘ganglion’ ALAR I, h. 268/26; **2°** ‘uimă’ 1–3, 5, 6, 8, 11, 22, 26, 38, 52; **3°** ‘amigdală’ ALAR I, h. 134/1, 3–7, 9–12, 19, 22, *glíndili di la gurmățü* ‘[lit.] ghindele de la gât’ ‘amigdalele’ 9; **4°** ‘varice’ ALAR I, MN 238/1, 8.

glíndură, pl. **glínduri** s. f. ‘[lit.] ghindă’ **1°** ‘amigdală’ ALAR I, h. 134/16, 18, 20, 21, 23, 24, 26, 36, 37, 40; *glíndura ț-alăgă dĵ-aqá acó* ‘amigdala îți umblă de ici colo’ Note 134/24; *s-umflără glíndurli* ‘s-au umflat amigdalele’ 40; **2°** ‘uimă’ ALAR I, h. 268/15, 23, 51; *glíndură*, pl. *glínduri* s. f. 17; *géndără sumsórá*, pl. *géndări sumsórá* ‘[lit.] ghindă la subțioară’ ‘uimă’ 37; **3°** ‘varice’ ALAR I, MN 238/24.

■ **gluj (gluș)** s. ‘gleznă’ ALAR I, MN 203/14.

golü, goálă, pl. **gol, goáli** adj. m. și f. ‘[lit.] gol’ ‘chel’ ALAR I, h. 24/53.

■ **gongăș**, pl. **gungăș** adj. m. ‘cocoșat’ ALAR I, h. 169/37.

■ **góngă** s. ‘cocoșă’ ALAR I, h. 168/37.

grăț vezi gărăț.

grățü vezi gărnúțu¹.

grápü vezi grípi.

grecü ‘grec’ s. m., în *țu-a grécluj* ‘[lit.] în a [partea] grecului’ ‘în ținuturile grecești’ ALAR I, Supl/19: *míni líiü amintátü țu-a grécluj* ‘eu sunt născut [= m-am născut] în ținuturile grecești’; *nășĵ băńgáđă țu-a grécluj* ‘ei trăiesc în ținuturile grecești [= în Grecia]’.

grésă s. f. ‘cute’ ALAR I, h. 127/22.

gręsti vb. IV, ind., prez., 3 sg. ‘vorbește’, în *gręsti párcáp* ‘[lit.] vorbește amestecat’ ‘aiurează’ ALAR I, h. 257/58; *gręsti pi n-cotü* ‘vorbește în van’ ‘aiurează’ 22.

gríbă, pl. **gríbi** s. f. ‘pieptene (folosit de femei)’ ALAR I, Note 8/21.

■ **gríje**, pl. **gríj** s. f. ‘cute’ ALAR I, h. 127/21.

grijū vezi *grizū*.

grijuęaști vb. IV ind. prez. 3 sg. '(despre pãr) încãrunțește' ALAR I, h. 16/39.

■ **grijumãlŭ**, pl. **grijumał** adj. m. '(despre pãr) cãrunt' ALAR I, h. 17/39.

gripã vezi *gripi*.

■ **gripi** s. f. 1° 'gripã' ALAR I, Note 158/22; *gripã spańólã* 'gripã spaniolã' ALAR I, h. 260/22; *gripŭ* s. n. Note 67/40; 2° *gripã* s. f. 'guturai' ALAR I, h. 258/37, 45; *gripŭ* s. n. 58; *grãpŭ* s. n. 36; *gripi* s. f. 40, 41;

gripŭ vezi *gripi*.

■ **grivuięnŭ**, **grivuięnã**, pl. **grivuięń**, **griuięni** adj. m. și f. '(despre pãr) cãrunt' ALAR I, h. 17/2, 3.

■ **grizŭ** adj. m. '(despre pãr) cãrunt' ALAR I, h. 17/32, 41; *grijŭ* 36.

■ **grĩbãtós**, pl. **grĩbãtóși** adj. m. 'cocoșat' ALAR I, h. 169/44; vezi *gãrbósŭ*.

grĩbós vezi *gãrbósŭ*.

gros, **gróasã**, pl. **groși**, **gróasi** adj. m. și f. '[lit.] gros' '(despre persoane) gras' ALAR I, h. 112, MN 127/2, 3, 5, 7, 11–19, 25, 27–39, 32–37, 40–43, 49, 55, 56, 58; vezi *mațŭ*.

gróșã vezi *pŭlpã*.

grukĩțã vezi *gurkĩțã*.

grúnge s. f. 'bucată', în *grúnge di cașŭ* 'bucată de brinzã' ALAR I, Note 122/32.

gruńŭ, pl. **grúńi** s. n. 1° 'partea anterioarã a capului, fațã' ALAR I, Note 57/36: *mi laŭ tu gruńŭ* 'mã spãl pe fațã'; 2° 'obraz' Note 122/36.

■ **grupĩci** s. f. 'gropițã', în *grupĩci di la óclu* '[lit.] gropițã de la ochi' 'tãmplã' ALAR I, h. 28/9.

gudesc vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'lovesc' ALAR I, h. 204/37.

guguręãđã vezi *gãrgãręázã*.

gúrã vezi *kělãzã*, *țer*.

gurgólŭ s. 'uimã' ALAR I, h. 268/36: *ńi si úmflã brãțlu ș-acãțã gurgólŭ* 'mi se umflã brațul și prinde [= se face] uimã'.

gurguręãđã vezi *gãrgãręázã*.

gúriłe, *gúriłi* vezi *țer*.

■ **gurkĩțã**, pl. **gurkĩți** s. f. 1° 'ceafã' ALAR I, h. 129/54; 2° *grukĩțã*, pl. *grukĩțã* s. f. 'osul cervical, prima vertebrã' Note 167/29.

gurmáđŭ, pl. **gurmáđã** s. n. 1° 'grumaz' în *s-acãțã gupmáđŭ* '[lit.] s-a prins grumazul' 'am răgușit' ALAR I, Note 98/23; *ń-s-ĩ-acãțã gurmáđŭ* 19; *ń-s-ĩ-acãțã gurmáđŭ* 38; *órbulŭ gurmáđŭ* 'esofag' ALAR I, h. 136/4; 2° 'gãt' ALAR I, h. 130/20, 23, 52; vezi *głndã*, *nŭcãł*, *om*, *órbŭł*.

gúșă (**gúși**), pl. **gúși** s. f. **1°** ‘partea anterioară a gâtului’ ALAR I, Note 130/13–15, 18, 38, 58; *gúși di pârpódi* ‘[lit.] gât de ciorap’ ‘partea ciorapului de la labă în sus’ 24; Supl/19, 31; **2°** ‘gleznă’ ALAR I, MN 203/36; *gúșă a còrluǐ* ‘[lit.] gâtul piciorului’ ‘gleznă’.

gúvă, pl. **gúvi** s. f. ‘[lit.] gaură’ **1°** ‘nară’ ALAR I, h. 66/28, 58; *gúvă di nári*, pl. *gúvi di nári* ‘[lit.] gaură de nas’ ‘nară’ 1–13, 15–25, 29, 30, 32, 34, 36–42, 52, 54, 55; *gúvă tu nări* ‘[lit.] gaură în nas’ ‘nară’ 26; **2°** *gúva di bricũ* ‘[lit.] gaura de (la) burtă’ ‘buric’ Note 174/27.

■ **guvujdelũ** s. ‘formă ușoară de variolă’ ALAR I, Note 259/9.

Ğ

■ **ğerđũ**, pl. **ğerđ** adj. m. **1°** ‘(despre culoarea ochilor) albastru’ ALAR I, h. 31/52; *ğerđu*, pl. *ğerđã* 31; **2°** ‘(despre culoarea ochilor) între albastru și verde’ Note 31/25; **3°** ‘(cu privire la culoare) albastru deschis’ ALAR I, Note 31/13; **4°** ‘(cu privire la culoare) verde cu galben’ 18; **5°** ‘verzui-gri’ 38; **6°** ‘verde’ 52; **7°** ‘verde și albastru’ 54.

ğerđu vezi ğerđũ.

ğii vezi ğii.

ğilǐ vezi ğilǐ.

ğízã s. f. ‘caș la gură’ ALAR I, MN 149/6.

■ **ğizlũț** s. ‘ochelari’ ALAR I, h. 35/13; *ğusluk* 56, *ğuslũki* 30, 38, 55, 58.

■ **ğogũ** s. n. ‘durere fixă, fixată într-un loc’ ALAR I, Note 156/36.

ğuruntĩ s. ‘învălmășeală’ ALAR I, Note 95/16.

ğuslũk vezi ğizlũț.

ğuslũki vezi ğizlũț.

Γ

γacrã vezi lãcarmã.

γaj, **γaje**, pl. **γaj**, (**γãi**) adj. m. și f. ‘negru’ ALAR I, h. 30, MN 23/37, 56, 58; vezi *lãiũ*.

■ **γalanumátũ**, **γalanumátã**, pl. **γalanumát**, **γalanumátĩ** adj. m. și f. ‘(despre persoane) cu ochi albaștri’ ALAR I, Note 31/39.

γãndȳ vezi γãntĩ.

γãndĩ vezi γãntĩ.

γãntlĩ vezi γãntĩ.

■ **γãntĩ**, pl. **γãnt** s. f. ‘mănușă’ ALAR I, h. 213/32, 36; *γãndĩ*, pl. *γãndĩ* s. f. 54; *γãndȳ*, pl. *γãndȳ* s. f. 39; *γãntlĩ* pl. *γãntlĩ* s. f. 40.

γofū, pl. **γófuri** s. n. 'osul dinăuntru șoldului' ALAR I, Note 221/40.

γrípi vezi *grípi*.

γripū vezi *grípi*.

γrivunεásti vb. IV, ind. prez. 3 sg. '(despre păr) încărunțește' ALAR I, h. 16/40.

■ **γrofū**, pl. **γροάfi** s. n. 'pumn' ALAR I, h. 188/41.

γυγγυρεάδα vezi *gărgăreáză*.

Γ'

■ **Γ'andóni** n. pers. '[lit.] Sfântul Anton' 'ospiciu, casă de nebuni, balamuc cu numele «Sfântul Anton»', în *ca la Γ'andóni* 'ca la casa de nebuni, ca la balamuc' ALAR I, Supl/*19.

γári s. f. 'fiere' ALAR I, h. 178/1, 2, 4–8; *járí* 3; *hápa* 24; *léra* 38, 58; *qérá* 37; *s-tá crεápá hárea!* 'să-ți crape fierea, crăpa-ți-ar fierea!' Note 178/13, 19.

■ **γatriū**, pl. **γatriuri** s. n. 'dispensar' ALAR I, MN 237/28, 36, 39, 54; *járíu* 41.

γii s. f. 'grabă', în *cu γii* '[lit.] cu grabă, în grabă' 'iute' ALAR I, Note 224/39, 49; *cu γia* 51; *cu gii* 15.

γilii, pl. **γilii** s. f. '[lit.] sticlă' **1°** 'pupilă' (la ochi) ALAR I, h. 41/28, 40; **2°** *gílii* s. f. pl. 'ochelari' h. 35/16, 37; în *gílii di ocl'* '[lit.] sticle pentru ochi' 'ochelari' ALAR I, h. 35/18; *gílii di ócl'* 15; vezi *ócl'*.

γisū vezi *vedū*.

Ĝ

ĝáni vezi *deánă²*, *mutescu²*.

■ **ĝingătúra**, pl. **ĝingătúri** s. f. 'harță, ciondăneală' ALAR I, Note 95/12.

■ **ĝingé-ĝingé** adj. invar. 'hărțuit, întărâtat, pus pe harță' ALAR I, Supl/19; *súntu ĝinĝé-ĝinĝé* 'sunt puși pe harță'.

■ **ĝiritú**, pl. **ĝirituri** s. n. 'fulger' ALAR I, Note 224/8: *s-nu ti níri*, *s-fuđ ca ĝiritú!* 'să nu zăbovești, să alergi ca fulgerul!'

ĝumbă, pl. **ĝumbi** s. f. **1°** 'uimă' ALAR I, h. 268/13, 14, 20, 24, 25, 55; *ĝumbă sumșqará*, pl. *ĝumbi sumșqará* 'uimă la subțioară' 18, 54; **2°** 'cocoșă' ALAR I, h. 168/14, 21, 22, 25; *ĝumbă tu pultáre* 'cocoșă pe omoplat' 54; vezi *ćumbă*.

■ **ĝumbósū**, **ĝumboásă**, pl. **ĝumbóș**, **ĝumbósi** adj. m. și f. 'cocoșat' ALAR I, h. 169/22.

■ **ĝunglátă**, pl. **gunglăt** s. f. 'pas' ALAR I, h. 226/26; *nĝigulátū* 26.

■ **ĝuvuécū**, vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'târâi piciorul' ALAR I, Note 223/18.

H

hábinũ, hábină, pl. **hábiń, hábini** adj. m. și f. '[lit.] relaxat' 'slab (fără putere)' ALAR I, h. 114/36.

■ **hálatũ** s. n. 'gălăgie' ALAR I, h. 95/1–10, 12, 19.

hálă s. f. 'epilepsie' ALAR I, MN 243/12; *hále* 26.

hále vezi *hálă*.

■ **hámcu, hámcă**, pl. **hámtă, hámti** adj. m. și f. 'slab (fără putere)'.

■ **hándră**, pl. **hándri** s. f. 'pupilă (la ochi)' ALAR I, h. 41/41–43.

hápcă, pl. **hápkı** s. f. 'pastilă' ALAR I, h. 255/1–9, 12; *hápkı*, pl. *hápkı* 31.

hápkı vezi *hápcă*.

háruă s. f. 'bucurie', în *ti la hárua* '[lit.] te ia bucuria' 'ți se umple sufletul de bucurie' ALAR I, Supl/19.

hásmă vezi *ásmă*.

■ **háľéscũ** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 1° 'strig' ALAR I, h. 96/36, 41, 2° 'urlu, zbier' Note 77/42.

■ **hářéscu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'sforăi' ALAR I, MN 239/19, 54.

háráki, pl. **hárák** s. f. '[lit.] creștătura' 'strungăreață (la dinți)' ALAR I, h. 115/4.

hářnéscũ, mi ~ vb. IV, refl., ind. prez., 1 sg. 'mă păzesc' ALAR I, Note 209/41.

hčorũ vezi *fčorũ*.

hlámburâ s. f. '[lit.] flamură' 'albeață (la ochi)' ALAR I, h. 42, Note 39/8: *ári hlámburâ (tráptă pi óclu) di nu veádi* 'are albeață (trasă pe ochi) de nu vede'.

■ **hlibunárũ, hlibunárâ**, pl. **hlibunári, hlibunári** adj. m. și f., 'bolnăvicios' ALAR I, h. 245, MN 236/36.

■ **hténă** s. f. 'pieptene' ALAR I, Note 8/39.

htikárũ vezi *htikósũ*.

■ **htíkı** s. f. 'oftică, tuberculoză' ALAR I, h. 152/29, 33; *ahtíkı* 33; *ahtıka s-tı-acáťă!* 'dar-ar oftica în tine!' Note 152/33.

■ **htikósũ, htıkóasă**, pl. **htikóși, htıkóası** adj. m. și f. 'tuberculos' ALAR I, h. 153, MN 158/29, 33, 54; *ahtikósũ* ALAR I, h. 153/33; *htikárũ*, pl. *htikári* ALAR I, h. 153/32.

húftă, pl. **húfti** s. f. 'cantitatea cuprinsă în căușul palmelor' ALAR I, Note 189/33; vezi *púlmu*.

■ **huľacó**, pl. **huľacáđ** s. m. 'furuncul' ALAR I, h. 266/28.

hutũ, hută, pl. **huť, húti** adj. m. și f. 1° 'prostănac' ALAR I, Note 274/53; 2° 'nebun' ALAR I, h. 274/27.

huťáme s. f. 'nebunie' ALAR I, Note 174/27.

H'

hári vezi ýári.

hápă vezi ýári.

hěră vezi ýári.

hírisi vezi inhírisi.

hírŭ, pl. **híri** 'fir' s. n., în *hírlu di límbă* '[lit.] firul de (pe) limbă' 'linia de pe mijlocul limbii' ALAR I, Note 101/11.

hípási vezi inhírisi.

■ **hitósŭ**, **hitóásă**, pl. **hitós**, **hitóási**, adj. m. și f. 'cocoșat' ALAR I, h. 169/36.

■ **hítu** s. 'cocoașă' ALAR I, h. 168/36: *áre lítu tu páltáre* 'are cocoașă în spate'.

hivrí vb. IV, ind. perf. s., 3 sg. 's-a îmbolnăvit' ALAR I, Note 244/39.

hivritŭ, **hivritâ**, pl. **hivríť**, **hivriti** adj. m. și f. 'bolnav' ALAR I, h. 244, MN 235/39.

hivrosŭ, **hivroásă**, pl. **hivroși**, **hivroási** adj. m. și f. 'bolnăvicios, bolnav cronic' ALAR I, h. 245, MN 236/40; Note 245/40.

I

járí vezi ýári.

jáscă s. f. 'carne macră (de oaie, porc, etc.)' ALAR I, Note 146/37.

jáŭ vezi írurízmă.

■ **javáš** adv. 'încet, lent' ALAR I, h. 225/16; *pĕ-aváš* 13, 22, 54, 58; *p-aváš* 55.

ířă vezi dorŭ.

ilét vezi iléti.

■ **iléti** s. f. 'epilepsie' ALAR I, MN 243/38; *ilét* s. 58.

íři s. f. plt. 1° 'cele două părți laterale ale corpului între coaste și șold; slabină' ALAR I, Note 163/14; Note 156/7: *ířli mi dorŭ* 'mă doare slabină'; *mi řáne tuș tu ířă* 'mă doare până în slabină' 13; *mĭ-agudĭj tu íři* 'm-am lovit în slabină' Supl/19: *ři sĕ-arúpsiră ířăle* 'mi s-a rupt slabina' Note 163/14; 2° 'șale' ALAR I, h. 163/52, 55; *mi dorŭ ířli* 'mă dor șalele' Note 163/12.

ímnu vb. I, ind. prez., 1 sg. 'merg', în *ímnu cáłĕa* 'merg pe drum' ALAR I, Note 220/19, 49; vezi *strămbu*.

inécťie vezi injécťi.

inése vezi éni.

ingécții vezi *injecții*.

ingéxi vezi *injecții*.

ingéxiți vezi *injecții*.

■ **injecții**, pl. **injecții** s. f. ‘injecție’ ALAR I, h. 248/2, 15; *injexițe*, pl. *injexiți* 1, 9; *injexi*, pl. *injexi* (*injexuri*) 3–6, 16, 20, 23, 25; *ingécții*, pl. *ingécțiți* 8; *ingéxi*, pl. *ingéxuri* 4; *ingéxiți*, pl. *ingéxiți* 9; *inécțițe*, pl. *inécțiți*; *enécțițe*, pl. *enécțiți* 14.

injexi vezi *injecții*.

injexițe vezi *injecții*.

■ **inlírisi**, pl. **inlírisi** s. f. ‘operație (medicală)’ ALAR I, h. 250/7, 12, 28, 34, 35, 40; *inlírisi*, pl. *inlírisuri* 11, 39; *enlírisi*, pl. *enlírisi* 26, 36; *înlírisi*, pl. *înlírisi* 6, 20; *inlírishi* 15; *arlírisi*, pl. *arlírisi* 25; *nlírisi*, pl. *nlírisi* 17–19, 23, 29, 31, 32, 54; *nlírisi* 41, 52; *lírisi*, pl. *lírisi* 38, 54, 55; *lípăsi*, pl. *lípăsi* 24; *ânlírishi* 8; *lírishi* 9.

inlírishi vezi *inlírisi*.

inimă¹ s. f. ‘inimă’, în *ári inimă* ‘are bătaie de inimă’ ALAR I, h. 159/51; *nu pôte d-inimă* ‘suferă de (bătaie de) inimă’ 54; *ń-báti ínima* ‘am bătaie de inimă’ ALAR I, h. 159/1, 4, 8, 15, 17, 19, 22, 23, 29, 36, 39, 52; *báte ínima* 14; *ń-alsáre ínima* ‘[lit.] îmi sare inima’ ‘am bătaie de inimă’ 15; *ń-alúmtă ínima* ‘[lit.] îmi luptă inima’ ‘am bătaie de inimă’ 24; *ń-arúcă ínima* ‘[lit.] îmi aruncă inima’ ‘am bătaie de inimă’ 39; *ń-arúcă ayóña ínima* 17; *mĭ-ári acățátă ínima* ‘[lit.] m-a apucat inima’ ‘am bătaie de inimă’ 38; *ńń cázú ínima* ‘[lit.] mi-a căzut inima’ ‘am hernie’ ALAR I, h. 262/16; *cázútă ínima* ‘hernie’; vezi *pándică*.

inimă² s. f. ‘stomac, burtă’ ALAR I, Note 171/36: *mi dǫári ínima* ‘mă doare stomacul’; *mi dǫári ínima* ‘mă doare burta’ Note 158/36; *mi scǫáti ínima* ‘[lit.] mă scoate inima’ ‘am diaree’ Note 173/26; vezi *scotŭ*.

inǫáră, pl. **inǫori** s. f. ‘inimioară’ ALAR I, Note 158/39 [cuvântul apare într-un cântec].

■ **irícŭ**, pl. **irícŭ** s. n. ‘neg’ ALAR I, h. 138/37; *rićŭ*, pl. *rićŭ* 15.

ísa adj. invar. ‘[lit.] egal’ ‘neted’ ALAR I, MN 195/6, 9, 10, 15, 46, 49, 50; *isŭ* 39, 51; *ișŭ* 32, 33, 36; *iși* 41: *isusésŭ áma nu ǫásti iși* ‘netezesc dacă nu este neted’.

isŭ vezi *ísa*.

iskésŭ vezi *askéđŭ*.

isusésŭ vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] egalizez’ ‘netezesc’ ALAR I, MN 169/41: *isusésŭ áma nu ǫásti iși* ‘netezesc dacă nu este neted’.

ișári vezi *naǫáră*.

iși vezi *ísa*.

işiri s. f. '[lit.] ieşire' '(medical) scaun' ALAR I, Note 173/39: *ny-ári işiri* 'nu are scaun, e constipat'; *ári işiri* 'are diaree'.

işítâ s. f. 'diaree' ALAR I, h. 261/29.

ítie s. f. '[lit.] motiv' 'epilepsie' ALAR I, MN 243/23, 55.

Î

încârligătŭ, încârligătă, pl. **încârligăt, încârligăti** adj. m. și f. '[lit.] încârligat' 'schilod' ALAR I, h. 270, MN 240/1, 2; *ncârligătŭ* 7, 19; *cărigătŭ* 25.

încôrniciŭ vezi ncôrniciŭ.

înduplicătŭ, înduplicătă, pl. **înduplicăt, înduplicăti**, adj. m. și f. '[lit.] încovoiat' ALAR I, h. 169/12; *anduplicătŭ* Supl/19.

■ **înfundătŭ**, pl. **înfundăt** adj. m. '[lit.] înfundat' 'constipat' ALAR I, h. 173/2; *fundătŭ*, pl. *fundăt* 1.

îngrușéđŭ vezi ngroșŭ.

înłirisi vezi inłirisi.

J

jibăcósŭ vezi jibicósŭ.

jibicósŭ, jibicóasă, pl. **jibicóși, jibicóasi** adj. m. și f. '(despre ființe) prăpădit, pipernicit, răpciugos' ALAR I, Note 245/52: *lăngărósŭ ca văr íelŭ jibicósŭ* 'bolnăvicios ca un miel prăpădit'; *jibăcósŭ* Supl/19.

■ **jimbălótŭ, jimbălótă**, pl. **jimbălót, jimbălótati** adj. m. și f. 'știrb' ALAR I, h. 118, MN 147/19, 31.

jongŭ, pl. **jong** s. m. 'cucui' ALAR I, h. 5/32; *jóngu*, pl. *jónguri* s. n. ALAR I, h. 5/40.

jóngu vezi jongŭ.

■ **jujŭ** s., în **mi duári jújul** 'mă dor șalele' [?] ALAR I, Note 156/39.

julí, si ~ vb. IV, refl. ind. perf. s., 3 sg. 'se juli', în *í-si julí gurmáđu* '[lit.] mi s-a julit gâtul' 'am răgușit' ALAR I, h. 98/23.

jułŭ s. 'peritoneu' ALAR I, h. 263/7.

júmbă vezi cúmbă.

■ **jungŭ**, pl. **junđi**, s. m. 'umflătură întărită' ALAR I, Note 156/32.

K

káli, pl. **keł** s. f. '[lit.] piele', **1°** 'pleoapă' ALAR I, h. 45/29; **2°** s. f. pl. '[lit.] piei' 'gușă' ALAR I, h. 123/28; Note 123/16; *ł-a aspínđură kéłi* '[lit.] îi spânzură pieile' 'îi atărnă gușă' Note 123/1, *19, *31.

Káfă s. f. ‘vârf de munte’ ALAR I, Note 129/36: *sti káfă* ‘pe vârful muntelui’.

■ **kartacáu** [?] adj. ‘(despre culoarea ochilor) albastru’ ALAR I, h. 31/58.

■ **keláv**, pl. **kelávañ** adj. m. ‘chel’ ALAR I, h. 24/13.

■ **kélăză**, pl. **kélăzi** s. f. ‘cerul gurii’ ALAR I, h. 74/21; *kélăza di gîră* 21; *qélză; qélze* 37.

kélke s. f. pl. ‘[lit.] sticle’ ‘ochelari’ ALAR I, h. 35/22; vezi *ócfl*.

keptu s. n. **1°** ‘[lit.] piept’, în *suge piept* ‘suge la sân’ ALAR I, Note 160/17; **2°** ‘furca pieptului’ ALAR I, h. 150/ 3–7, 9, 20, 21, 23–26, 29, 32, 36, 40, 50; **3°** s. m. în *képtu di fustáni* ‘partea superioară, din dreptul pieptului, a rochiei’ ALAR I, Note 149/6, *19, *31; *képtu di cămeási* ‘partea anterioară a cămășii’ 19, 26; vezi *cărăsórũ, osũ*.

kére vb. II, ind. prez., 3 sg. ‘pierde’, în *s-kére* ‘[lit.] se pierde’ ‘aiurează’ ALAR I, Note 257/16.

■ **kéri** s. f. ‘boală a pielii capului care duce la căderea părului’ ALAR I, Note 260/38.

kerós, **keróasă**, pl. **keróși**, **keréasi** adj. m. și f. ‘chel’ ALAR I, Note 260/38.

kícută s. f. ‘[lit.] picătură’ **1°** ‘atac cerebral, apoplexie’ ALAR I, Note 5/38; *I-u dădi Kícuta* ‘a făcut atac cerebral’ Supl/19; *Kícuta țea lája* ‘[lit.] picătura cea neagră’ ‘apoplexia’ Supl/19; **2°** ‘pistrui’ ALAR I, h. 63/38, 54.

■ **kiê** s. ‘partea superioară a spinării’ ALAR I, Note 233/38: *iaŷ çilimánu n-kiê* ‘iau copilul în cârcă’.

kiêórũ vezi *cláje, nodũ²*.

kilă vezi *kili*.

■ **kili** s. f. **1°** ‘hernie’ ALAR I, h. 262/36, 39–41; *kilă* 16, 17; *ári kil* ‘are hernie’ ALAR I, h. 264/40; *amintă kilă* ‘a făcut hernie’ Note 264/16; **2°** ‘peritoneu’ ALAR I, h. 263/54; *I-căçhiră kilili* ‘i s-a rupt peritoneul’ ALAR I, Note 262/54.

■ **kilibétũ**, **kilibétă**, pl. **kilibét**, **kilibéti** adj. m. și f. ‘chel’ ALAR I, Note 24/36; *țilibétũ* 36.

kină, pl. **kiní** s. f. ‘pastilă’ ALAR I, h. 255/38, 54, 55, 58.

■ **kină**, pl. **kináđ** s. n. **1°** ‘tiv din dantelă’; **2°** ‘mileu’ Supl/*19, *31.

kipătósũ vezi *kipitósũ*.

kipinósũ vezi *kipitósũ*.

kipită, pl. **kipiti** s. f. ‘pistrui’ ALAR I, h. 63/4, 9, 13, 15, 16, 20, 23.

kipitósũ, **kipitoásă**, pl. **kipitóși**, **kipitoási** adj. m și f. ‘pistruiat’ ALAR I, Note 63/9, 20; *kipătósũ* 13; *kipinósũ* 24.

■ **Kirátúrâ**, pl. **Kirátúri** s. f. '[lit.] pieritură' 'lucru lipsit de importanță, fleac' ALAR I, Note 257/19, 31: *zburăști Kirátúr* 'spune prostii'.

Kirút vezi *mínti*¹.

Kirútă, pl. **Kirúti** s. f. '[lit.] pierdută' '(substantivizat) cataractă la ochi' ALAR I, Note 42/38: *î-y-ári dátă Kirúta* '[lit.] a dat cataracta în el' 'a orbit'.

Kirútũ, **Kirútă**, pl. **Kirúț**, **Kirúti** adj. m. și f. '[lit.] pierdut' **1°** 'zăpăcit (la minte)' ALAR I, Note 274/26, 29; **2°** 'neisprăvit, golan' Supl/19, 31; **3°** 'nebun' ALAR I, h. 274/11; *Kirútũ tu mínti* '[lit.] pierdut la minte' 'nebun' 15.

Kísă s. f. '[lit.] catran' 'beznă' ALAR I, MN 242/5; *scutídi Kísă* 'întuneric beznă' Supl/19, 31.

■ **Kițáđ** s. m. plt. 'varice' ALAR I, MN 238/36.

Kízdă vezi *cqápsă*.

Korũ, **Kqará**, pl. **Korĩ**, **Kqári** adj. m. și f. **1°** 'orb' ALAR I, h. 37, MN 49/11, 13, 22, 24, 54, 55; *Korũ dĭ-un óclu* '[lit.] orb de un ochi' 'chior' ALAR I, h. 38, MN 50/22; *dĭ-un ok Kor* 54; **2°** 'chior': ca *Kórlu tu órgĩ* 'ca chiorul între orbi' ALAR I, Note 38/26.

Kosũ vezi *Kusé*.

Kusé, pl. **Kuseát** adj. m. **1°** 'chel' ALAR I, h. 24/6, 8; **2°** 'spân' Note 24/5; *Kosũ*, pl. *Koșĩ* 15.

L

lăcără, pl **lăcări** s. f. 'lacrimă' ALAR I, h. 49/18; *lăcără*, pl. *lăcări* 52; *lăcră*, pl. *lăcrări* 21; *lăcărămă*, pl. *lăcări* 23; *lăcrămă*, pl. *lăcri* 24; *lăcărămă*, pl. *lăcăr* 55; *lăcră*, pl. *lăcri* 42; *yăcră*, pl. *yăcări* 37; *lăcrâ* sg. 58; *lăcără* pl. 38; *lăcări* pl. 59; *lăcrări cu pron* '[lit.] lacrimi cu puroi' 'lacrimi grele, de mare durere' Note 49/32.

lăcărămă vezi *lăcără*.

lăcră vezi *lăcără*.

lăcărămă vezi *lăcără*.

lăcrâ vezi *lăcără*.

lăje vezi *Kícută*.

lajũ, **lájé**, pl. **lăĩ** adj. m. și f. '[lit.] negru' '(despre fața omului) brunet' ALAR I, h. 10, MN 12/33; *yaj*, *yájă*; *yájé* 37; vezi *yaj*; [substantivizat] 'negreață', în *lájă dĭ óclu* '[lit.] negreața din ochi' 'irisul' ALAR I, Note 40/23; vezi *yaj*.

lăjătă, pl. **lăjéť** s. n. '[lit.] negreață' 'iris' ALAR I, Note 40/23, 29; *lăjăťa dĭť óclu* '[lit.] negreața din ochi' 'iris' 2; *lăjăťa a óclu* '[lit.] negreața ochiului' 'iris' 21.

lângoare vezi *lângoári*.

lânđitŭ, lánđitã, pl. **lânđiț, lánđiti** adj. m. și f. '[lit.] bolnav' în *lânđitŭ di ófticã* 'tuberculos' ALAR I, h. 153/13.

lãpúdã, pl. **lãpúđ** s. f. 1° 'talpa piciorului' ALAR I, h. 233/11, 17, 52; 2° 'partea de jos a ciorapulii, călțun' Supl/19: *aguditŭ cu lãpuda* '[lit.] lovit cu călțunul' '(despre persoane) slab de minte'.

lãpúșŭ, pl. **lãpúșuri** s. n. 'lobul urechii' ALAR I, Note 52/20.

■ **lãvãrsescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'rãgușesc' ALAR I, h. 98/18.

lândãrúși vezi *cãcãtŭ*.

lãngoári s. f. '[lit.] boalã' 'tifos' ALAR I, h. 260/7, 34; în *lãngoári fãrã númã* '[lit.] boalã fãrã nume' 'epilepsie' ALAR I, MN 243/22; *lãngoare ți cádi* '[lit.] boalã de cazi la pãmãnt' 'epilepsie' 13; *lãngóra a locu* '[lit.] boala pãmãntului' [cf. alb. *sẽmundija e tokës*] 'epilepsie' ALAR I, MN 243/55; **lãngoárã di locŭ** 37, 38; **lãngoare greáo** '[lit.] boalã grea' 'epilepsie' 14.

lẽfki s. f., plt. 'zãbale (la colțul gurii)' ALAR I, MN 149/54.

leg vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. 'leg' în *mi leg tu stãmãli* '[lit.] mã leg la stomac' 'mã constip' ALAR I, Note 173/5.

licșórŭ vezi *lișórŭ*.

licșurẽđŭ vezi *lișurẽđŭ*.

ligátŭ, ligátã, pl. **ligãț, ligãti** adj. m. '[lit.] legat' 'constipat' ALAR I, h. 173/5, 6.

■ **lișusimisescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'leșin' ALAR I, h. 273/39.

lișŭ s. f. pl. '[lit.] sticle [materie]' 'ochelari' ALAR I, h. 35/24, 52; vezi *ócŭ*.

■ **lilã**, pl. **lile** s. f. 'pupilã la ochi' ALAR I, h. 41/30.

limãreãuã, pl. **limãreĩ** s. f. 'partea posterioarã a gãtului' ALAR I, Note 187/29.

limbã vezi *çip, hirŭ, míticã, punŭ*.

limbúși, pl. **limbúși** s. f. '[lit.] limbuțã' 'omușor (în gât)' ALAR I, h. 75/40.

lindã vezi *linti*.

lindi vezi *linti*.

lintã vezi *linti*.

lintãnã vezi *lintonã*.

linti, pl. **linti** s. f. '[lit.] linte' 'lindinã' ALAR I, h. 21/54; *lintã*, pl. *linti* s. f. 58; *lindi*, pl. *lindi* 36, 39; *lindã* 53.

lintonã, pl. **lintoni, lintoni** s. f. 'lindinã' ALAR I, h. 21/23–25, 30; *lintonã*, pl. *lintoni* 38; *lintonã*, pl. *lintoni* 55, 56.

lisã s. f. 'turbare' ALAR I, h. 265/39–41, 51.

lișórŭ, lișoárã, pl. **lișóri, lișoári** adj. m. și f. 'ușor' '[fig.] ușurel, superficial' ALAR I, Supl/19, 31: *fiçórlu aestu çãsti dip lișórŭ* 'bãiatul ășta e ușurel de tot'; vezi *minti*¹; *licșórŭ* Note 257/24.

lişurédũ vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] uşurez' 'mă prostesc, mă tâmpesc' ALAR I, Supl/9, 31; *afén-tu lişurá* 'taică-tu s-a prostit, s-a tâmpit' 9; *licşurédũ* Note 257/24.

lqat, lqátă, pl. **lqat, lqáti** adj. m. şi f. '[lit.] luat' 'schilod' ALAR I, h. 270, MN 240/3, 53 Note 270/3, 5, 9.

locũ s. n. 'loc', *locũ mǝáli* 'loc moale', în *lóclu mǝali di mǎdũu* '[lit.] locul moale de (la) creier' 'tâmplă' ALAR I, h. 28/8.

lúcru s. n. 'lucru', în *aşélũ lucrũ* '[lit.] acel lucru' 'epilepsie' ALAR I, Note 243/21: *lǝ-acátă aşelũ lucrũ* '[lit.] îl prinde acel lucru' 'are epilepsie'.

luguríje s. f. 'lucru', în *lugurie nibúnă* '[lit.] lucru rău' 'epilepsie' ALAR I, MN 243/14.

luhnári vezi *luhnárũ*.

■ **luhnárũ**, pl. **luhnári** s. n. 1° 'furuncul' ALAR I, h. 266/40; (p. ext.) 'uimă': *scoşũ un luhnárũ sumsǝáră* 'am scos [= am făcut] uimă la subsuoară' h. 268/40; 2° *luhnári*, pl. *luhnári* s. f. 'neg' ALAR I, h. 138/41.

luñná vezi *luñná*.

■ **lumbrícũ**, pl. **lumbrít** s. m. 'buric' ALAR I, h. 174/16, Note 174/16: *nu-I cǎzũ lumbrícũ* '[lit.] nu i-a căzut buricul' 'nu i s-a desprins cordonul ombilical'.

lúngă s. f. 1° 'hernie' ALAR I, h. 262/33; *lúnga si tále cu zbǝare şi cu ðimráamă, cu tulémnu* 'hernia se taie [= se descântă] cu vorbe şi cu tămâie, cu untdelemn' Note 262/33; *mǝáşa cúrmă lúnga* 'baba vindecă hernia' 33; 2° 'uimă' ALAR I, h. 268/41.

lungũ, **lúngă**, pl. **lung** adj. m. şi f. '[lit.] lung' '(despre persoane) înalt' ALAR I, Note 92/55; Supl/19: *lúngu, lúngă*, pl. *lúnđă*.

lúngu vezi *lungũ*.

luñiná, pl. **luñín** s. f. '[lit.] lumină' 'lumina ochiului, pupilă (la ochi)' ALAR I, h. 41/13, 14, 18, 20, 23, 24, 38, 52, 58; Note 41/25; *luñiná di ocľũ*, *luñina di óclu* 'lumina ochiului' Note 41/52.

luskidă, pl. **luskíd** s. f. '[lit.] aşchie' 'colţ de măsea' ALAR I, h. 107/26; *luskídă*, pl. *luskíd* 26, 29, 31, 35, 52.

luskídă vezi *luskídă*.

■ **luxá** adv. 'pieziş' ALAR I, MN 52/39, 41; *mutrésçu luxá* '[lit.] mă uit pieziş' 'mă uit cu coada ochiului' 39, 41, *vǝádi luxá* '[lit.] vede pieziş' 'este şaşiu' ALAR I, h. 39, MN 51/36; vezi *mutrésçu*.

■ **luxédũ** vb. I, ind. prez., 1 sg. 'mă uit cu coada ochiului' ALAR I, h. 43, MN 52/36.

lúznă, pl. **lúzne** s. f. 'cicatrice' ALAR I, Note 259/16: *armăne lúznă* 'rămâne cicatrice'.

L'

la vezi dorû.

larû, pl. **larî** adj. m. **1°** 'cărunt' ALAR I, h. 17/20; **2°** 'pestriț' '[fig.] (despre persoane) fățarnic, cu două fețe' Note 17/20; **3°** '(despre culoarea ochilor) căprui': *larî: verđ și lăi* 'căprui: verzi și negri' ALAR I, MN 24/24.

laŭ, mi ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă iau' 'paralizez' ALAR I, Note 270/3, 9: *s-lo* 'a paralizat'; *s-lo, sâcâtŭ-armási* 'a paralizat, a rămas schilod' 3.

M

■ **máyulŭ**, pl. **máyuli** s. n. 'mărul obrazului' ALAR I, h. 60/41; *máyulŭ* 42.
mălțină vezi másnă.

mámă s. f. '[lit.] partea cărnoasă a policarului', în *mámă di pálmă* 'podul palmei' ALAR I, h. 190/36; *mámă di mánă* 'podul palmei' 36.

másnă, pl. **másni** s. f. '[lit.] măslină' 'aluniță' ALAR I, h. 132/28, 29, 39, 40; *mălțină*, pl. *mălține* 36.

■ **matuĉinurŭ**, pl. **matuĉinurî** s. m. 'geană' ALAR I, h. 47/41; *matuĉinurâ*, pl. *matuĉiniri* s. f. Note 47/28.

matuĉinurâ vezi matuĉinurŭ.

mațŭ, pl. **măță** s. n. 'maț', în *mațŭ di mâcări* '[lit.] maț pentru mâncare' 'maț' ALAR I, h. 136/3, *mățlu ti mâcări* '[lit.] mațul pentru mâncare' 'maț' 6, *mațŭ di stumálŭ* '[lit.] maț de stomac' 'maț'; *mățlu grosŭ* 'mațul gros' Note 172/32, 40; *mățlu minútŭ* 'mațul subțire' 32, 40; *mațlu di la buricŭ* '[lit.] mațul de la burtă' 'cordonul ombilical' ALAR I, Note 174/39; în *órbulŭ mațŭ* 'esofag' ALAR I, h. 36/1; vezi *órbu*².

■ **máznu**, **máznă**, pl. **mázni**, **mázni**, adj. m. și f. 'neted' ALAR I, MN 195/16.

mădulărŭ, pl. **mădulări** s. n. 'șira spinării' ALAR I, h. 167/9.

mădúgă s. f. '[lit.] măduvă' 'creier', în *mădúgă níca* 'creierul mic' ALAR I, Note 3/17; *mădúgă țea níca* 'creierul cel mic' 56.

măiágă s. f. '[lit.] vârf', în *măiágă di cap* 'vârful (creștetul) capului' ALAR I, h. 2/37.

mănără, pl. **mănăr** s. f. 'cute' ALAR I, h. 127/38, 58.

mánă vezi mánă², nodŭ², pálmúță.

■ **măndiláki**, pl. **măndilák** s. f. 'batistă' ALAR I, h.68/12, 42.

măndilă, pl. **măndili** s. f. 'prosop; batistă' ALAR I, Note 68/29.

mănóhurŭ, **mănóhiră**, pl. **mănóhiri**, **mănóhiri** adj. m. și f. 'ciung' ALAR I, h. 184, MN 163/8.

mănúșă, pl. **mănúși** s. f. **1°** 'clanță la ușă' ALAR I, Note 213/58; **2°** 'mâner': *mănúși* 39; vezi *mănúși*.

mărdeali s. f. plt. '[lit.] mărgele' 'gușă' ALAR I, h. 123/20.

măsticatū vezi misticătū.

■ **mătóclu** s. 'geană' ALAR I, Note 47/61.

mătúru s. 'creștetul capului' ALAR I, h. 2/55.

■ **măznăescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'netezesc' ALAR I, MN 196/16.

măcări vezi mațū.

măcătúrâ s. f. 'mâncărime' ALAR I, Note 139/4, 6, 15–19, 21.

măcū vb. I, ind. prez., 1 sg. 'mănânc', în *mi măcâ kálça* 'mă mănâncă pielea', '[fig.] o să iau bătaie' ALAR I, Note 139/17, 19.

■ **măyulaji** s. f. 'falcă' ALAR I, h. 72/28.

mână¹, pl. **mâń** s. f. 1° 'partea inferioară a brațului, de la încheietura palmei până la extremitatea inferioară a degetelor; palma cu degetele' ALAR I, Note 181/2, 4, 6, 9, 16, 18, 20, 22–25, 37, 55; 2° 'palma cu degetele și antebrațul' 14; 3° 'palma cu degetele, cu antebrațul și brațul' 1, 7, 8, 10–15, 19, 21, 26–29, 31–36, 38–41, 44–47, 49–54, 56–61; *mána di pisúprâ* '[lit.] mâna de deasupra' 'partea exterioară a mâinii (1°), opusă palmei' ALAR I, Note 189/8; vezi *mamá, meĩ*.

mână², pl. **mâń** s. f. '[lit.] mână' 'mănușă' ALAR I, Note 213/3: *sâ mpiltimū únâ mână* 'să împletim o mănușă'; 7: *în bágáj únâ mână* 'mi-am pus o mănușă'; *mână*, pl. *măń* 13, 38; vezi *nodū*.

mână vezi cālâmi, codū, distiméli, mési.

mândrécū vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'pipăi' ALAR I, h. 217/54; *mândrécū cu mâna* 'pipăi cu mâna' 41; vezi *mutrécū*.

mănúși, pl. **mănúși** s. f. 'mănușă' ALAR I, h. 213/39, 55, 59; vezi *mănúșă*.

mărâjgłósū, mărâjgłoasă, pl. **mărâjgłóși, mărâjgłoási** 'bolnăvicios' ALAR I, h. 245, MN 236/1, 2.

■ **mărگیلâ**, pl. **mărگیل** s. f. 'gușă' ALAR I, h. 123/10, 29.

măzii s. f. 'suliman de culoare neagră', în *laj mării* '(despre culoarea ochilor) negri ca tăciunele' ALAR I, Note 30/6.

mbáirū vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] înșir', în *mbáiră nárça* 'curge nesul' ALAR I, Note 258/41.

mbitârnești vb. IV, ind. prez., 3 sg. '(despre o ființă din regnul animal) îmbătrânește' ALAR I, Supl/19: *óĩli mbitárnírâ* 'oile au îmbătrânit'; vezi *aușescu*.

mbréscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'mă uit cu coada ochiului' ALAR I, h. 43/40.

■ **męa** s. f. 'pojar' ALAR I, Note 258/16: *fęte męa* 'a făcut pojar'.

■ **melahrinó** adj. '(despre culoarea feței) brunet' ALAR I, Note 10/36.

■ **memétū**, pl. **memét** adj. m. 1° 'bălbăit' ALAR I, MN 73/13; 2° 'gângav' 22, 23, 30; 3° 'mut' ALAR I, h. 99/58.

merū, pl. **męári** s. n. 'măr' 1° 'umărul obrazului' ALAR I, h. 60/1, 3, 7–9, 39; *n-đănă la merū* 'sus la umărul obrazului' Note 60/8; *mĭ-agudíĭ pi merū*

‘m-am lovit în umărul obrazului’ 9; *mî-agudîj pră merũ* ‘m-am lovit în umărul obrazului’ 39; **2°** în *merũ di pálmă*, pl. *męári di pálmă* ‘[lit.] măr de palmă’ ‘podul palmei’ ALAR I, h. 190/1–7, 10, 11, 16, 18, 19, 23, 24, 29, 39–41, 52; *merũ di la pálmă* 31; *merũ di mánâ* ‘[lit.] măr de mânâ’ ‘podul palmei’ 22; *merũ di la mánâ* 9; *merũ di pulicárũ* ‘[lit.] măr de policar’ ‘podul palmei; partea cărnosă a palmei’ 8, 14, 25, 26; *mepũ-a pulicápu* ‘podul palmei’ 55; *merũ di cîcórũ*, pl. *męári di cîcórũ* ‘[lit.] măr de picior’ ‘partea cărnosă de sub degetul mare al labei piciorului’ ALAR I, MN 190/31.

mési s. f. ‘[lit.] mijloc’, în *mésęa di mánâ* ‘podul palmei’ ALAR I, h. 190/28.

miduldrũ vezi *mudulárũ*.

mincũşîřă vezi *minęuşîřă*, *mincũşũ*.

mindulárũ vezi *mudulárũ*.

migdálă, pl. **migdáli** s. f. ‘[lit.] migdală’ ‘amigdală’ ALAR I, h. 134/15; *miydalláũă*, pl. *miydalěj* s. f. 28, 39, 54; *amiydalláu*, pl. *amiydalěj* s. f. 32, 41; *miydalěj la gúşi* ‘[lit.] migdale la gât’ ‘amigdale’ 39.

miydalláũă vezi *migdálă*.

■ **milanişũ**, pl. **milaniş** adj. m. ‘(despre culoarea ochilor) albastru’ ALAR I, h. 31/18.

mincũşîřă vezi *mincũşũ*, *minęuşîřă*.

mincũşũ, pl. **mincũşi** s. n. ‘păduche mic, păduchel’ ALAR I, Note 20/26: ‘din *lîdină* iese *mincũşũ*, care devine apoi *pidúcľũ*’; *mincũşîřă*, pl. *mincũşîř* s. f. Note 21/6: ‘din *lîdină* iese *mincũşîřă*, care devine apoi *pidúcľũ*’, *minkúş*, pl. *minkúşi* s. n. 54, 58, *minęuşũ*, pl. *minęuşî* s. m. 29, 40.

mindulárũ vezi *mudulárũ*.

■ **minęuşîřă**, pl. **minęuşîř** s. f. ‘lîdină’ ALAR I, h. 21/4; *mincũşîřă*, pl. *mincũşîře* s. f. 1; vezi *mincũşũ*.

minęuşũ vezi *mincũşũ*.

minkúş vezi *mincũşũ*.

mínti, pl. **minř** s. f. ‘[lit.] minte’ ‘creier’ ALAR I, h. 3/21, 22, 26–28, 30, 38, 43; în *fugátũ di mínti* ‘nebun’ ALAR I, h. 274/20, 52; *fuřđtũ di mínti* 38; *ęucátũ di mínti* 53; *glarũ di mínti* 15, 54; *aflátũ di mínti* 52; *agudítũ tu mínti* 33; *aspárt di mínti* Note 274/58; *lişór di mínti* 58; *cũrtítũ di mínti* ‘nebun’ 22; *cîcârdisitũ di mínti* 19, 20, *31; *kîrút tu mínti* ‘[lit.] pierdut la minte’ ‘zăpăcit’ 16; *nu éste bun tu mínti* ‘nu e sănătos la minte’ 15; *nu-ř tut tu mínti* ‘nu e întreg la minte’ 9, 19.

mintiménũ, **mintiménă**, pl. **mintiméń**, **mintiméni** adj. m. și f. ‘deștept, inteligent’ ALAR I, Note 25/19, 24, 31, 44.

minútũ, **minútă**, pl. **minúř**, **minúti** adj. m. și f. ‘[lit.] subțire’ ‘(despre persoane) slab’ ALAR I, h. 113, MN 128/28, 32, 34, 36, 39, 41, 45, 47; vezi *mařũ*.

minúť adj. m. pl. '[lit.] mărunți' (substantivizat) bani mărunți, mărunțiș' ALAR I, Note 7/32.

miráki s. f. 'dorință, plăcere' în *ti miráki* loc. adj. 'minunat' ALAR I, Supl/19: *feátă ti miráki* 'fată minunată', *ǵásti ti miráki* 'e minunat'; *lúcru ti miráki* 'treabă minunată'.

■ **misomutrésu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă uit pe jumătate, cu ochii întredeschiși' 'mă uit cu coada ochiului' ALAR I, h. 43/1, MN 52/1.

misticătű, misticătă, pl. **misticăt, misticăti** adj. m. și f. '(despre păr) cărunť' ALAR I, h. 17/4, 16, 17, 19, 25; *măsticătű* 13, 56.

■ **mișikă**, pl. **mișik** s. f. 'mușchi la mână' ALAR I, h. 143/13.

mítcă vezi *mítică*.

■ **mítică** s. f. 'vârf', în *mítica di limbă* 'vârful limbii' ALAR I, h. 102/5, 36, 39; *mítca di limbă* 12, 28, 40, 51; *mítica limbăleĵ* 9, *19.

mízavű, mízavâ, pl. **mízavĵ, mízavi** adj. m. și f. 'slab (fără putere)' ALAR I, h. 114/8.

■ **mĵnicări**, pl. **mĵnicări** s. f. 'mănușă' ALAR I, h. 213/12.

mnătă, pl. **mnăť** s. f. 'cantitate cuprinsă în căușul unei palme' ALAR I, Note 188/19, 60: *únâ mnătă di fărĵnâ* 'un pumn de făină' 19; Note 189/3, 6, 35.

mǒali vezi *locű*.

mǒară, pl. **morĵ** s. f. '[lit.] moară' 'stomac' ALAR I, h. 170/3.

moc vb. I, ind. prez., 1 sg. 'mănânc' ALAR I, h. 84/53.

■ **mpruńósű, mpruńósă**, pl. **mpruńóși, mpruńóși** adj. m. și f. 'plin de puroi, purulent' ALAR I, Note 62/14, Note 267/14: *zgăĵbe mpruńóse* 'pojghițe pline cu puroi'.

mudulărű, pl. **mudulări** s. n. 1° 'tâmplă' ALAR I, h. 28/11, 16; *mindulărű*, pl. *mindulări* 39; 2° 'moalele capului' ALAR I, Note 28/27; *mĵ-aĵudĵĵ tu midulărű* 'm-am lovit în moalele capului'; 3° 'occiput' ALAR I, Note 28/15 [subiectul știe de la bunica sa că la spatele capului există un *mudulărű* 'occiput'], 16 [subiectul nu știe exact dacă *mudulărű* e tâmplă]; Note 129/49; 4° 'ceafă' ALAR I, h. 129/55.

■ **mukésu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'suspin' ALAR I, h. 158/21.

mult adv. 'mult', în *zburăsc mult* 'vorbesc (cu voce) tare' ALAR I, Note 77/21.

multǵază s. f. 'vărsatul negru' ALAR I, Note 259/18.

mundulărű vezi *mudulărű*.

mur vezi *múrnu*.

■ **muraĵĵi** s. f. 'hemoragie' ALAR I, Note 146/41.

múră, pl. **múri** s. f. 'stomac la rumegătoare; stomac la păsări, pipotă' ALAR I, Note 170/7: *tu múră a máĵĵnă (măcărǵa)* 'în *mură* macină [= digeră] mâncarea'; *amúră*, pl. *amúri* s. f. 4, *19.

murăhănă, pl. **muréhăń** s. f. ‘cute’ ALAR I, Note 127/20.

múrnu, **múrnă**, pl. **múrnî**, **múrni** adj. m. și f. **1°** ‘vânăt’ ALAR I, Supl/19; *murű*, pl. *mur* ‘vânăt de frig’ Note 10/37; **2°** ‘violet’ Note 31/16.

■ **murtučină**, pl. **murtučîn** s. f. ‘geană’ ALAR I, Note 47/42.

murțătű, pl. **murțătî** s. n. ‘junghi’ ALAR I, h. 156/3, 5; *murțătű*, pl. *murțăturî* s. n. 4; *amurțătâ* s. f. Note 156/16: *mî-acâțá*, *mi dǫári amurțáta* ‘m-a apucat, mă doare junghiul’.

murű vezi *múrnu*.

muscúli vezi *muscúli*.

■ **muscúlű**, pl. **muscúli** s. n. ‘mușchi (la mână)’ ALAR I, h. 143/15, *muscúli*, pl. *muscúli* s. f. *múscule* s. n. 16.

■ **mustáki** s. f. ‘mustață’ ALAR I, h. 71/13, 17, 45.

múșcla vezi *múșclu*.

múșclu, pl. **múșcli** s. m. **1°** ‘mușchiul spatelui, de o parte și de alta coloanei vertebrale, mușchiul spinării’ ALAR I, Note 143/1, 7, 11, 13, *19, 37, 38, 54: *cadű múșcli* ‘se lasă mușchii’ 11; *mi dǫári múșcu* ‘mă doare mușchiul spinării’ 54; **2°** ‘partea cărnosă de la șale, mușchii șalelor’ ALAR I, Note 143/13, 14, 16, 18, 40: *ń-căđură múșclă de-anălțáre gręă* ‘mi-au «căzut» mușchii șalelor de la ridicarea greutateii’ 13; *mi dorű múșcli* ‘mă dor mușchii șalelor’ 14, 40; Note 163/14, 16, 55: *mi dorű múșcli* ‘mă dor mușchii șalelor’ 16; **3°** ‘șale’ ALAR I, h. 163/21, 23–25, 29; Note 163/23–25, 29: *mi dorű múșcli* ‘mă dor șalele’ 23; *ři scápiră múșcli* ‘[lit.] îmi scapără șalele’ ‘am junghiuri în șale’ 24; *múșclă* pl. *múșcli* s. f. Note 163/15, 21: *mi dǫáre múșcla* ‘mă dor șalele’ 15; *mi dorű múșcli* ‘mă dor șalele’ 21; **4°** ‘biceps’ ALAR I, Note 143/21, 32.

múșcu vezi *múșclu*.

mutătű, **mutătă**, pl. **mutăț**, **mutătî** adj. m. și f. ‘înălțat’, în *páltáreș* *mutătă* ‘spatele înălțat (încovoiat)’ ALAR I, Note 168/7.

■ **mutișángă** s. ‘prostănac’ ALAR I, Note 99/32.

■ **mutișaluĭ** adv. ‘mutește, pe tăcute’ ALAR I, h. 218/5: *ahuléscu mutișaluĭ* ‘băjbăi (pe întuneric)’.

mutréscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘privesc, mă uit’, în *mutréscu ascumtá* ‘[lit.] mă uit pe ascuns, mă uit cu coada ochiului’ ALAR I, h. 43/15; ~ *strámt* ‘[lit.] mă uit strâmt’ 37; ~ *nanăparte* ‘[lit.] mă uit într-o parte’ 11; ~ *strámbu* ‘[lit.] mă uit strâmb’ 12, 42 (Note 43/34, 44); MN 52/12, 42; ~ *luxá* ‘[lit.] mă uit pieziș’ ALAR I, h. 43/39, 41; MN 51/36; MN 52/39, 41; ~ *na strámbaluĭ* ‘[lit.] privesc de-a strâmba’ ALAR I, h. 43/10; ~ *pę-afurișaluĭ* ‘[lit.] mă uit pe furiș’ 35; ~ *n-arău* ‘[lit.] mă uit a rău’ 23; ~ *ca n-arău* ‘[lit.] mă uit cam a rău’ 18; ~ *cu n-arău*, ~ *cu rálu* ‘[lit.] mă uit cu răul’ 24; ~ *ca cu șáretș* ‘[lit.] mă uit cam cu șiretenie’ 13;

~ *cu tropǔ* '[lit.] privesc pe furiș' 40; *u mutrésicu cu tropǔ s-nu mi dukéscâ* 'o privesc pe furiș ca să nu mă observe' (Note 43/40); ~ *di tu plajǔ* '[lit.] privesc dintr-o parte' 33; ~ *di pártē* '[lit.] mă uit din lateral' 36; ~ *dǐ-únǎ párti* '[lit.] mă uit dintr-o parte' 16, 21; ~ *cu árpa* '[lit.] mă uit cu extremitatea (ochiului)' 3; ~ *pi sumǔ árpi* '[lit.] pe sub extremitățile ochiului' 8; ~ *cu mǎrǎrǐli* '[lit.] mă uit cu marginile [= cu extremitățile ochilor]' 28; ~ *cy-albésli* '[lit.] mă uit cu albul ochilor' 4; *cu cǎada (cǎádili) di óclu* 'cu coada ochiului' 18; ~ *cu đǎána ócluluj* '[lit.] cu sprânceana ochiului' 29; ~ *pi sum đáni* '[lit.] pe sub sprâncene' 35; ~ *sum đǎáne* '[lit.] (pe) sub sprâncene' 26; ~ *cu pǎána di óclu* '[lit.] cu geana ochiului' 25, 38; ~ *cu pǎánili di oclǔ* '[lit.] cu genele ochiului' 23, 52; ~ *cu pǎánili di óclǐ* '[lit.] cu genele ochilor' 6, 14; ~ *pi sum pǎáni* '[lit.] pe sub gene' 8, 31; ~ *sum pǎáni* '[lit.] (pe) sub gene' 17, 19; ~ *pi sum pǎána di ókǔ* '[lit.] pe sub geana ochiului' 5; ~ *pi sum pǎánili di okǔ* '[lit.] pe sub genele ochiului' 52, 54; ~ *pi sum óclǐ* '[lit.] pe sub ochi' 3, 7; ~ *pi sum óclu* '[lit.] pe sub ochi' 7, 9, 16, 20; ~ *sumǔ ok* '[lit.] (pe) sub ochi' 53; ~ *cu un ok* '[lit.] cu un ochi' 37; vezi *árpǎ*.

mutǔ vb. I, ind. prez., 1 sg. 'mut', în *mutǔ pǎpǔǎle* 'scot pantofii, mă descalț' ALAR I, Note 236/14.

muț s. m. pl. 'muci' în *cúrǎ múțli* '[lit.] curg mucii' 'curge nasul' ALAR I, h. 67/20–22, 52, 55; *fúđi muț dit nǎrǐ* '[lit.] fug mucii din nas' 'curge nasul' 54.

N

nadúhǔ vezi *nǎdúfǔ*.

nafoǎrǎ adv. 'afară', în *ǐési nafoǎrǎ* 'are diaree' ALAR I, h. 261/21; *ișǎri nafoǎrǎ* 'diaree' 20, 23; *nu ǐási nafoǎrǎ* 'este constipat' ALAR I, h.173/23, 24; Supl/19.

námsa s. f. art. '(la corpul uman) mijlocul; șalele' ALAR I, Note 163/37: *mi dǎre námsa* 'mă doare mijlocul'.

■ **nanǎpǎrti** adv. 'de-o parte, într-o parte' ALAR, Supl/19: *bǎgǎ sǎclu nanǎpǎrti* 'a pus sacul într-o parte', *șádi nanǎpǎrti* 'stă de-o parte'; vezi *mutrésicu*.

naréscǎ s. f. 'năsuc' ALAR I, Note 67/38: *ny-áre naréscǎ* '[lit.] nu are năsuc' 'nu-și cunoaște lungul nasului, umblă cu nasul pe sus'; *nǎrǔșcǎ*, pl. *nǎrǔșkǐ* Note 65/52.

nári vezi *gúvǎ*.

násturǔ, pl. **násturi** s. n. '[lit.] nasture' 'buric' ALAR I, h. 174/7; *anásturǔ* 39; *anásturǔ di burícǔ* '[lit.] nasture de burtă' 'buric' 39; *násturlu di bricǔ* '[lit.] nasturele de la burtă' 'buric' 7; vezi *burícǔ*.

■ **nazbâstpu, nazbâstpă**, pl. **nazbâstpi, nazbâstpi** adj. m. și f. '(despre culoarea ochilor) albastru' ALAR I, h. 31/23, 24.

nădúfű s. n. 'astmă' ALAR I, h. 154/4, 12, 20, 23; *nadúhű* 3, 5, 8.

năfórá adv. 'afară', în *ése năfórá* '[lit.] iese afară' 'are diaree', *lu scóte năfórá* '[lit.] îl scoate afară' 'are diaree' ALAR I, Note 261/14.

nări s. f. pl. 'nas' ALAR I, h. 65/14; *mi dor nárle* 'mă doare nasul' 14; Note 65 *súflă nári* 'suflă-ți nasul' 37; *bręa-ț nárle* '[lit.] privește-ți nasul', 'vezi-ți de lungul nasului' 36; *frânđi-ț nárli* '[lit.] frânge-ți nasul' 'șterge putina, pleacă' Supl/19; vezi *sturű*.

nărúșcă vezi *naréșcă*.

ncálțu, (mi ~) vb. I, tranz. și refl. ind. prez., 1 sg. **1°** '(mă) încălț' ALAR I, MN 205/11, 15, 16, 26, 27, 28 (*furtátlu ngálțá nvęásta, F-bágâ curdélili* 'cavalerul de onoare încălță mireasa, îi pune pantofii'), 29, 32, 36 (*ęrambólu ncálțá nvęásta cu pápúțá nęáųă* 'mirele încălță mireasa cu pantofi noi'), 38; *mi ncálțu cu țárúľili* 'mă încălț cu opincile' 7, 8, 12–14, 19, 37, 38, 47; *m-ancálțu* 12; **2°** în *ncálțu călu* 'potcovesc calul' ALAR I, MN 205/1–11, 14, 31, 36–39, 41, 54.

ncărćiľsű vezi *ncărșiľsű*.

ncărșilósű, ncărșilóasă, pl. **ncărșilóși, ncărșilóasi** adj. m. și f. '(despre păr) creț' ALAR I, h. 13, MN 15/3, 4, 7, 19, 21; *ncărćiľsű* 13, 14; *cărșiľsű* 20, 23–25.

ncăstănatű vezi *căstănatű*.

ncârligátű vezi *încârligátű*.

ncăsârósű vezi *ncusurósű*.

ncľisű, ncľisă, pl. **ncľiși, ncľisi** adj. m. și f. '[lit.] închis' 'constipat' ALAR I, h. 173/20, 26.

n-cotű vezi *gręști*.

■ **ncręásticű, pl. ncręástiți** s. n. 'creștetul capului' ALAR I, h. 2/7.

■ **neurcîșű** adv. 'cruciș', în *stau neurcîșű* 'stau turcește, cu picioarele încrucișate sub șezut' ALAR I, Note 229/4, Supl/19.

■ **ncusurósű, ncusuróasă**, pl. **ncusuróși, ncusuróasi** adj. m. și f. 'adus din spate; cocoșat' ALAR I, h. 169/3, 5, 18, 19, 31; *căsârósű*, pl. *căsâróși* 13, 20, 23–25; *ncăsârósű* Note 169/7.

nĉióńű vb. I, ind. prez., 1 sg. 'miorlăi' ALAR I, Note 157/19: *máța nĉióńű* 'pisica miorlăie'.

nĉóricű vezi *nĉórnícű*.

■ **nĉórnícű, nĉórnícă**, pl. **nĉórníț, nĉórníți** adj. m. și f. 'sașiu' ALAR I, h. 39, MN 51/5, 7, 19; *încórnícű* 1; *nĉóricű* 20, 25, 52; *nĉorű* 39.

nĉorű vezi *nĉórnícű*.

ndregū vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] aranjez' 'netezesc' ALAR I, MN 196/6, 19, 33, 54.

ndréptu, ndręáptă, pl. **ndręptă, ndręáptă** adj. m. și f. '[lit.] drept' 'neted' ALAR I, MN 195/3–6, 19, 23, 26, 31, 35, 38, 52, 54, 55; *drătū* 36.

ndulțită, pl. **ndulțiti** s. n. '[lit.] îndulcit' 'junghi' ALAR I, h. 156/16.

nđeáminū vb. I, ind. prez., 1 sg. 'îngemănez', în *ri nđeámină inima* 'mi se strânge inima [de durere afectivă]' ALAR I, Note 272/36.

n-đeánă vezi *púlpă*.

■ **nęáli-nęáli** loc. adv. '(despre păr) [lit.] inele-inele' 'creț, ondulat, buclat' ALAR I, h. 13/6–8, 13, 20, 22, 31, 38, 54, 55; Note 13/24, 41, 52; '(despre lâna oilor) creață' Note 13/21.

nébunū, nébună, pl. **nébuń, nébuni** adj. m. și f. 'nebun' ALAR I, h. 274/16.

■ **nedū**, pl. **néduri** s. n. 'neg' ALAR I, h. 138/37.

nđáťă vezi *nglăťă*.

nglăťă vb. I, ind. prez., 3 pl. '[lit.] îngheață' 'degeră' ALAR I, h. 214/1–26, 29, 31–33, 35–39, 47, 52, 54–56, 58, 59; Note 214/12, 18, 19, 22, 24, 26, 36, 37, 39; *anglăťă* 3, 4, 9, 35; *ri nglăťă máńli* 'îmi degeră mâinile' 12, 19, 24, 26, 36, 39, 55; *ń-anglăťă máńli* 4, 9, 35; *nđęáťă máńli di răcóreťa mára* 'degeră mâinile de frigul [= din cauza frigului] cel mare' 37; *angáťă máńli* 'degeră mâinile' 3; *ri nglăťă đęđitli* 'îmi degeră degetele' 18; *nglăťă đęđitli* 22; *nđáťă đęđitli* 54.

ngrică vb. I, refl. perf. s., 3 sg. 's-a îngreunat' în *să ngrică țerlu* '[lit.] cerul s-a îngreunat' 's-a întunecat' ALAR I, Note 31/27.

ngroșū, mi ~ vb. I, IV, intrans. și refl., ind. prez., pers. 1 sg. 'mă îngraș' ALAR I, h. 111/7, 29, 36; *mi ngrușéđū* 14–18; *mi ngrușescu* 13; *îngrușéđū* 28, 32, 39, 41; *mi ngrușéstū* 38; *mi ngrușáj* 'm-am îngrașat' perf. s. 54.

ngrușéđū vezi *ngroșū*.

ngrușescū vezi *ngroșū*.

ngrușéstū vezi *ngroșū*.

■ **ngurdusescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'înțepenesc de frig' ALAR I, Supl/19, 31.

■ **nguręđă** vb. I, ind. prez., 3 pl. '(despre mațe) chiorăie' ALAR I, h. 177/13.

ngurfusitū, ngurfusită, pl. **ngurfusit, ngurfusiti** adj. m. și f. '[lit.] bătut în cuie, înțepenit' 'schilod' ALAR I, h. 270/22.

ngúsă s. f. 'astmă' ALAR I, h. 154/36.

nđisū vezi *nđisū*.

■ **nđisū**, pl. **nđisi** s. n. 'vis' ALAR I, h. 243/13, 37, 38, 54, 55, 58; *nđisū*, pl. *nđisuri* s. n. Note 243/21; *nđisū*, pl. *nđisuri* 54; *nđisū*, pl. *nđisi* 14, 38, 59; vezi *vedū*.

nłirisi vezi *inłirisi*.

nibună vezi *luguríje*.

■ **nifélmă**, **nifélmă**, pl. **nifélîi**, **nifélmi** adj. m. și f. '(despre persoane) sensibil, instabil ca sănătate, bolnăvicios' ALAR I, Supl/19: *nifélmă*, *ca unŭ oŭ arufitŭ* 'sensibil, ca un ou fiert moale'.

nipătútŭ, **nipătútă**, pl. **nipătútŭ**, **nipătúti** adj. m. și f. 'slab (fără putere)' ALAR I, h. 114/58.

■ **nipótŭ** vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] nu pot' 'mă îmbolnăvesc' ALAR I, Note 245/36: *s-niputŭ* 's-a îmbolnăvit'.

niputeări s. f. 'boală', în *fičuręasca niputeări* '[lit.] boală de copii' 'boala copiilor, epilepsie' ALAR I, Note 243/3, 29, 31, 39, 52; *niputeări fičuręască* 1.

■ **niputósŭ**, **niputoasă**, **niputoși**, **niputoási** adj. m. și f. 'slab (fără putere)' ALAR I, h. 114/14.

■ **nirovloęău** s. f. 'vărsat, variolă' ALAR I, h. 259/41.

nișân s. '[lit.] semn' 'aluniță' ALAR I, h. 132/37.

■ **nivrică** adv. 'nervos' ALAR I, Note 77/42: *nivrică*, *ca zŭrlu* 'nervos, ca nebunul'.

nodŭ¹, pl. **nódurŭ** s. n. '[lit.] nod' **1°** 'mărul lui Adam' ALAR I, h. 135/22, 36; *nodŭ di gurmázŭ* 22; *nódlu di gurmađŭ* 4; *nodŭ di gărgălănu* 36; *anódŭ*, pl. *anóadi* s. n. 39; *anódlu di gurmáđŭ* 39; **2°** 'nod în gât': *ń-armási nódu tu gurmázŭ* '[lit.] mi-a rămas nodul în gât' 'm-am înecat' Note 135/22; vezi *anódŭ*.

nodŭ², pl. **noåde** s. n. '[lit.] nod' **1°** 'ouăle picioarelor' ALAR I, MN 204/1, 5, 6, 13, 16, 19–21, 23, 25, 37, 38, 55; *nodŭ di čičórŭ* 13, 16, 18; *nodŭ di Kičórŭ* 22; *nodŭ di la čičórŭ* 24; *noádili* pl. art. 59; *noádili di čičórŭ* 6; **2°** 'osul de la încheietura mâinii cu antebrațul': *nod di mánă* 16; **3°** 'încheietură la degete': *nod di mánă*, pl. *nódurŭ di mánă* ALAR I, Note 190/8.

nojmă s. f. 'gesturi prin care dai de înțeles fără a vorbi' ALAR I, Note 99/8, 19: *cu nójma țę-angăldăseáj cu elŭ* 'prin semne te înțelegeai cu el'.

nólġigŭ vezi *nóljicŭ*.

nóljicŭ s. n. 'șale' ALAR I, h. 163/16; *nólġigŭ* 36.

■ **nosocomŭ**, pl. **nosocomŭrŭ** s. n. 'spital' ALAR I, h. 249/20; *nosocomŭ*, pl. *nosocomŭ* 39, 40; *nosocomŭ* 35, 36, 41, 51; *nusucumŭ*, pl. *nusucumŭrŭ* 28; *nusucumŭ*, pl. *nusucumŭrŭ* 54; *nusucumŭ*, pl. *nusucumŭ* 32, 33; *nusucumŭ* 31; *nosocomŭ*, pl. *nosocomŭ* s. f. 26.

nsimnări, pl. **nsimnări** s. f. '[lit.] însemnare' 'vaccin' ALAR I, h. 247/21.

■ **ntăflăesc** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'vorbesc peltic' ALAR I, MN 73/16.

■ **ntăflăit**, **ntăflăită**, pl. **ntăflăitŭ**, **ntăflăiti**, adj. m. și f. 'gângav' ALAR I, MN 73/22.

ntregŭ, **ntreágă**, pl. **ntređ** adj. m. și f. '[lit.] întreg' 'prostănac' ALAR I, Note 274/24: *i ntregŭ* 'e prostănac'.

nțapū vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] înțep' 'stârnesc, ațâț', în *nțap fōcu* Â' ațâț focul' ALAR I, MN 188/20, 23; *anțáp* MN 189/10.

nțăpătură, pl. **nțăpături** s. f. '[lit.] înțepătură' 'injecție' ALAR I, h. 248/21.

núcă¹, pl. **nuț** s. f. '[lit.] nucă', **1°** 'mărul lui Adam' ALAR I, h. 135/1, 3–8, 10, 13, 16–18, 25, 32, 35, 38, 52, 54; *núcă di gărgălănu*, pl. *nuț di gărgălănu* 2, 55; *núcă di gurmăđũ*, pl. *nuț di gurmăđũ* 13, 16, 22, 23; **2°** 'rotula genunchiului' MN 200/21.

núcă², pl. **nuț** adj. m. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/54.

nucū, pl. **nuț** adj. m. '(despre culoarea ochilor) căprui' ALAR I, MN 24/13, 37, 56.

númirū, pl. **númiri** s. n. 'umăr', în *de-anúmira* 'în spinare' ALAR I, Note 187/12, 19, 56; *númirū*, pl. *númiri* s. m. 'umăr', în *de-apúmina* 'în spinare': *luaj sácu de-apúmina* 'am luat sacul în spinare' 24.

nuscumíu vezi nosocomíu.

■ **nvărligósū**, **nvărligósă**, pl. **nvărligóși**, **nvărligósi** adj. m. și f. '(despre părul din cap) [lit.] inelat' 'creț' ALAR I, MN 15/27; *cu pérľi nvărligóși* 'în părul creț' Note 13/27.

■ **nvârligúšū**, **nvârligúși**, pl. **nvârligúși**, **nvârligúși** adj. m. și f. 'rutunjior' ALAR I, Supl/19: *nvârligúšū tu fáťá* 'rutunjior la față', *kátrá nvârligúși* 'piatră rotunjioară'.

N'

ńică vezi măđúűă.

■ **ńicájórū**, **ńicájóará**, pl. **ńicájóri**, **ńicájóari** 'micuț (ca vârstă)' ALAR, Note 92/49.

ńicū, **ńică**, pl. **ńiț(ĩ)**, **ńiț(i)** adj. m. și f. 'mic (ca vârstă)' ALAR I, Note 92/*19, 46, 49, 50–52, 59, 60; *ńicū đĩ-an* 'mic de ani' 32.

ńilă s. f. 'milă', în *ti la ńilă* '[lit.] te ia mila' 'te apucă mila' ALAR I, Supl/19.

■ **ńirlósū**, **ńirlóásă**, pl. **ńirlóși**, **ńirlóasi** adj. m. și f. '(despre persoane) cu ochi albaștri, p. ext. blond' ALAR I, Note 11/12.

ńirū¹ s. n. 'muci apoși' ALAR I, Note 67/28, 29, 39, 58.

ńirū², **mi** ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. '[lit.] mă mir, mă minunez' 'zăbovesc, pierd vremea' ALAR I, Note 224/8: *s-nu ti ńirĩ*, *s-fuđ ca ġirítũ!* 'să nu zăbovești, să alergi ca fulgerul!'; *đi ti ńirĩ aťéęa*, *ńina ncęa* 'ce pierzi vremea acolo, vino aici!' Supl/19.

■ **ńiruyálazũ**, pl. **ńiruyálazĩ** adj. m. ‘(despre culoarea ochilor) albastru’ ALAR I, h. 31/34.

ńurízmă s. f. ‘miros’, în *iaŷ ńurízmă* ‘[lit.] iau miros’ ‘miros’ ALAR I, h. 69/38.

O

óará ‘[lit.] moment’ ‘ceasul rău’, în *dăpárti di órá* ‘[lit.] departe de ceasul rău’ ‘epilepsie’ ALAR I, MN 243/38.

óclĩ s. m. pl. ‘ochi’ în *óclĩ di kélke* ‘[lit.] ochi de sticlă’ ‘ochelari’ ALAR I, h. 35/21; *óclĩ di lińĩĩ* ‘[lit.] ochi de sticlă’ ‘ochelari’ 25; *óclĩ di ńĩlíĩ* ‘[lit.] ochi de sticlă’ ‘ochelari’ Note 35/7; vezi *ńĩlí, kélke*.

óclu, pl. **óclĩ** s. m. ‘ochi’ în **1°** *órbulũ óclu*, pl. *órgĩ/óclĩ* ‘[lit.] ochiul orb’ ‘tâmplă’ ALAR I, h. 28/1, 5, 10; *stră óclu* ‘[lit.] deasupra ochiului’ ‘tâmplă’ 13; **2°** *c-un óclu* ‘[lit.] cu un ochi’ ‘chior’, ALAR I, h. 38, MN 50/11, 42; **3°** *cu óclĩ strńgĩ* ‘[lit.] cu ochii strâmbi’ ‘saşiu’ ALAR I, h. 39/MN 51/14, 15; *cu óclĩ şţâţ* ‘[lit.] cu ochii suciţi’ ‘saşiu’ 2; *cu óclĩ sâţĩ* 33; **4°** *pi sum óclĩ* loc. adv. ‘[lit.] pe sub ochi’ ‘cu coada ochiului’ ALAR I, MN 52/3, 7; *pi sum óclu* 7, 9, 16, 20; *sum ok* (pl.) 55; *cu un ok* 37; vezi *árpă, căpákĩ, cşádă, ćurúke, đęánă², gavũ, gárnũţũ, grupĩci, korũ, laĩũ, luńĩnă, mutréscu, omũ, órbu¹, órbu², stęáũă*.

■ **ofticalĩ, ofticalĩje**, pl. **ofticaláđ, ofticalĩ** adj. m. şi f. ‘tuberculos’ ALAR I, h. 153, MN 158/14, 15.

óftică veti *lăńđitũ*.

ok s. m. pl. ‘[lit.] ochi’ ‘ochelari’ ALAR I, h. 35/54; Note 35/55; vezi *ćurúke*.

om s. m. ‘[lit.] om’ **1°** ‘pupilă (la ochi)’ ALAR I, h. 41/8, 9, 15, 25; *ómlũ-a ócluluĩ* 8; *ómlu di la óclu* 19; *lũ-agudĩ pi omũ* ‘l-a lovit în pupilă’ Note 41/9; **2°** în *ómu di gurmáđ* ‘[lit.] omul de la gât’ ‘omuşor’ ALAR I, h. 75/30; *ómu aţéł ńĩcu* ‘[lit.] omul cel mic’ ‘omuşor’ 52.

operáti vezi *operátije*.

■ **operátije**, pl. **operátiĩ** s. f. ‘operaţie (medicală)’ ALAR I, h. 250/2; *operátije*, pl. *operáti* 13–15; *operátije* 1; *operáti*, pl. *operáţ* 3; *operáti*, pl. *operáti* 16, 58; *uperáti*, pl. *uperáţ* 4; *uperátiĩ* 9.

órbu¹, pl. **órgĩ** s. m. ‘[lit.] orb’ ‘furuncul’ ALAR I, h. 266/28, 29; vezi *gurmáđũ*.

órbu², qárbă, pl. **órgĩ**, pl. **qárbĩ** adj. m. şi f. ‘[lit.] orb’ ‘chior’ ALAR I, h. 38, MN 50/5; *órbu đĩ-un óclu, qárbă ~ ~, órgĩ ~ ~, qárbĩ ~ ~* ‘chior’ ALAR I,

h. 38, MN 50/2, 3–6, 8, 9, 12, 15–20, 25, 27–29, 31, 33–36, 38–40; *órbu pi un óclu* 14; *órbu cu un óclu* 17, 24; *cu un óclu órbu* 53; vezi *mațu*².

orđũ, pl. **orđ** s. m. '[lit.] orz' 'urcior (la ochi)' ALAR I, h. 46/22.

osũ, pl. **oási** s. n. 'os', în **1°** *osũ di capũ*, pl. *oási di cápũ* '[lit.] os de cap' 'țeastă, craniu' ALAR I, h. 4/2, 7, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 25, 28, 37, 38, 54, 56; **2°** *osũ di képtu* '[lit.] os de piept' 'furca pieptului' ALAR I, h. 150/14, 54, 55; *óslu di képtu* 7, 17, 18, 37, 39; *óslu di la képtu* 9; *óslu di tu képtu* 27, 36; *óslu-a képtulu* 22; **3°** *osũ arucutósũ*, pl. *oási arucutóási* '[lit.] os rotund' 'ouăle picioarelor' ALAR I, MN 204/26; *óslu ditũ cłáũ*, pl. *oási ditũ cłáũ* '[lit.] osul din încheietură' 'ouăle picioarelor' 2; *óslu di cłáũ* 12; vezi *đámă*.

ou, pl. **oáuă** s. f. 'ou' **1°** *oáu* '[lit.] ouă' 'ouăle picioarelor' ALAR I, MN 204/52; *óulu di la biliđica di cícóru*, pl. *oáuáli di la biliđisli di cícóru* '[lit.] oul de la încheietura piciorului' 4; **2°** *ou di đânúclu*, pl. *oáuă di đânúclu* '[lit.] ou de genunchi' 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 204/4.

P

páci, pl. **păc** s. f. 'talpa piciorului' ALAR I, h. 233/31.

páde vezi *pádi*.

pádi adj. invar. '[lit.] plat' 'neted' ALAR I, MN 195/18, 22, 24, 31, 38, 58; Supl/19; *páde* 16.

■ **pahóndru**, **pahóndră**, pl. **plahóndri** adj. m. și f. 'tulburat la cap' ALAR I, Note 274/16.

pálmă s. f. 'palmă', în *pálmă di la corũ* '[lit.] palmă de la picior' 'talpa piciorului' ALAR I, h. 233/35; vezi *fálcă*¹, *mamă*, *merũ*².

■ **pálťă** s. f. 'măduvă' ALAR I, h. 145/37; *pálťă* 13.

pálťă vezi *pálťă*.

pánă s. f. '[lit.] cârpă', în *pánă tu fáťă* 'suprafață depigmentată pe obraz' ALAR I, Note 63/32.

papúťă vezi *bagũ*.

parádisũ, pl. **parádisi** s. n. 'cerul gurii' ALAR I, h. 74/1–6, 8–11, 16, 17, 19; *praz* 15.

■ **paralíză** s. f. 'paralizie' ALAR I, h. 270/37; Note 270/37: *éste cu paralíză* 'are paralizie'.

■ **parátifũ** s. n. 'tifos' ALAR I, h. 260/39.

parazburáscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'vorbesc fără înțeles, vorbesc aiurea' ALAR I, h. 257, Note 274/41: *aćólũ parazbărásťi tu cáli* 'acela vorbește aiurea pe drum'.

pârte s. f. ‘parte’, în *dî-únă pârte* ‘[lit.] dintr-o parte’ ‘cu coada ochiului’ ALAR I, MN 52/16, 21; *di pârte* 36; vezi *mutrésco*.

■ **paștamál**, pl. **paștamáli** s. n. ‘prosop’ ALAR I, Note 68/38.

■ **pațetă**, pl. **pațete** s. f. ‘batistă’ ALAR I, h. 68/1.

■ **pălămăná**, pl. **pălămăń** s. f. ‘mănușă’ ALAR I, h. 213/51.

pălmúță, pl. **pălmúți** s. f., ‘[lit.] ‘pălmúță’, în **1°** *pălmúță di mână*, pl. *pălmúți* ~ ~ ‘podul palmei’ ALAR I, h. 190/38; **2°** *pălmúță di cîcórũ*, pl. *pălmúți* ~ ~ ‘partea cărnosă de sub degetul mare de la picior’ 38; **3°** ‘talpa piciorului’ ALAR I, h. 233/18.

păltári, pl. **păltări** s. f. ‘omoplat, osul omoplatului’ ALAR I, Note 162/32: *z-ved ți dățe păltáręa* ‘să văd ce zice osul omoplatului [= să-ți prevestesc viitorul privind un omoplat de miel sau de oaie]’.

■ **pălvitósũ**, **pălvitósă**, pl. **pălvitós**, **pălvitósi** adj. m. și f. ‘tuberculos’ ALAR I, h. 153, MN 158/38.

păndică vezi *pánticũ*.

pántică s. f. ‘[lit.] burtă, pânțec’ **1°** ‘diaree’, ALAR I, h. 261/37, 55: *ári păntică* ‘are diaree’; *ăl tář păndica* ‘[lit.] îl taie burta’ ‘are diaree’ 58; **2°** ‘hernie’: *ń-căđú păndica* ‘[lit.] mi-a căzut burta’ ‘am hernie’ ALAR I, h. 262/14; *z-vărsă păndica* ‘[lit.] s-a vărsat burta’ ‘are hernie’ 18.

pánticũ vezi *pánticũ*.

păpúța vezi *mutũ*.

păpúță vezi *bagũ*.

părátũ vezi *părát*.

■ **părát** s. plt. ‘cerul gurii’ ALAR I, h. 74/14: *mi dor părázle* ‘mă doare cerul gurii’; *praz* s. plt. 15; *părátũ* s. n. 13; *pratũ*, pl. *práturi* s. n. 18, 20, 24, 54; *pratũ* 23, 38, 55; *prádũ*, pl. *prádi* s. n. 25; *pradũ* s. n. 52.

păróńă, *păróńă* vezi *próńi*.

■ **părși** s. ‘mătreță’ ALAR I, h. 23/17.

■ **păsúlă**, pl. **păsúli** s. f. ‘rețetă’ ALAR I, h. 252/20, 22, 25, 31.

pătrécũ vb. II, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] trimit’ ‘înghit’ ALAR I, h. 87/21.

pânăđă, pl. **pânăđ** s. f. ‘albeață (la ochi)’ ALAR I, h. 42/40.

pândă, pl. **pândă** s. f. **1°** ‘albeață (la ochi)’ ALAR I, h. 42/19; *pândă*, pl. *pândi* 38; *pândă* 33; **2°** *pândă* ‘peritoneu’ ALAR I, h. 263/2, 38.

pândă vezi *cotũ*.

pâni s. f. ‘pâine’, în *ń-si măcâ pâni* ‘aș mânca pâine’ ‘mi-e foame’ ALAR I, Note 175/13, 19.

pántică vezi *pánticũ*.

pánticũ, **pántiț** s. m. **1°** ‘stomac’ ALAR I, h. 170/6; *pánticũ*, pl. *pántiți* s. n. 9; *pántică*, pl. *pántiți* s. f. 14, 22; *pândică*, pl. *pândiț* s. f. 20; *pândică* s. f. 13; *pândigũ*, pl. *pândiți* s. n. 28; *pánticũ*, pl. *pántiți* s. n. ALAR I, Note 171/6, 7;

2° *pânticũ*, pl. *pântiți* s. n. ‘pânțece la animale’ ALAR I, Note 171/5, 26, 39, 49; *pânticũ noi dâțemũ la mãi* ‘pânțece noi spunem la oaie’ 5; *pânticlu di vácã* ‘pânțecele vacii’ 26.

■ **pânzínã** s. f. ‘albeață (la ochi)’ ALAR I, h. 42/3.

pâpútã vezi *bagũ*.

pârpódi vezi *gúșã*.

pâspâtéscu vezi *pusputéscu*.

pâtúnã, pl. **pâtúni** s. f. ‘urmã’ ALAR I, Note 39: *pâtúnã di úrsã* ‘urmã de urs’.

pçayálça vezi *prçayálça*.

pçájã s. f. ‘[lit.] pielețã, coajã’ 1° ‘mãtreățã’ ALAR I, Note 23/13; 2° *pçájã* ‘albeață la ochi’ ALAR I, h. 42/52; *pçáji tu-óclu* 27.

pçayálça vezi *prçayálça*.

pçáji vezi *pçájã*.

peáticũ vezi *péticũ*.

peátã, pl. **peáti** s. f. ‘[lit.] pielețã, peliculã’ 1° ‘peritoneu’ ALAR I, h. 263/8, 15; *pçáta di la mãtã* ‘[lit.] pelicula de la mãțe’ ‘peritoneu’ 8; *s-arúpi pçáta și z-vçársã la púnđã* ‘se rupe peritoneul și se varsã la coaie’ Note 263/8; 2° ‘albeață la ochi’ ALAR I, h. 42/12, 19; *pçáta pi óclu*, pl. *pçáti pi óclu* 4.

pécanã s. f. ‘pistru’ ALAR I, h. 63/36.

peji s. f. pl. ‘[lit.] pielețe, coji’ ‘mãtreățã’ ALAR I, h. 23/13, 14.

■ **péltovañe** s. f. ‘vaccin’ ALAR I, h. 247/16.

pérçi s. f. ‘pãr abundant, plete’, în *pérça di drac* ‘[lit.] plete de drac’ ‘copil zvãpãiat, drac de copil’ ALAR I, Note 5/55.

■ **perdalíu**, **perdalíje**, pl. **perdalíj** adj. m. și f. ‘sașiu’ ALAR I, h. 39, MN 51/13.

pérdã vezi *pidé*.

pérđi vezi *pidé*.

peritó vezi *piretó*.

perũ s. m. ‘pãr’, în *ń-talũ pérlu* ‘[lit.] îmi tai pãrul’ ‘mã tund’ ALAR I, MN 18/29, 39, 51; *talũ pérlu* 37, 41–43.

péscu, pl. **péști**, **péștã**, **péșçi** s. m. ‘[lit.] pește’ ‘(la om și la animale) unul dintre cei doi mușchi care se aflã de o parte și de alta a coloanei vertebrale’ ALAR I, Note 163/14; Note 143/1, 11; Supl/19.

péstru, pl. **péstri** adj. m. ‘(despre pãr) cãrunt’ ALAR I, h. 17/6.

péticũ, pl. **pétiți** s. n. 1° ‘[lit.] petec’ ‘pistru’ ALAR I, h. 63/24; 2° *peáticũ*, pl. *peátitj* s. n. ‘patã pe obraz’ Note 63/4, 19.

péturi s. n. pl. ‘[lit.] tãiței’ ‘mãtreățã’ ALAR I, h. 23/37.

pic vezi *píçã*.

■ **picalós, picaloásă**, pl. **picaloși, picaloási** adj. m. și f. ‘pistruiat’ ALAR I, Note 63/58.

picátũ, pl. **picáti** s. n. ‘[lit.] păcat’ ‘testicul (la animale)’ ALAR I, Note 263/55.

pică, pl. **piț** s. f. ‘pistru’ ALAR I, h. 63/25; *pică lăjă*, pl. *píki lăj* 55; *pic*, pl. *píki* s. n. 58; *píki* pl. 52.

■ **píclă**, pl. **pícli** s. f. ‘pistru’ ALAR I, h. 63/22.

■ **piclítũ, piclítă**, pl. **piclít, piclítí** adj. m. și f. ‘pistruiat’ ALAR I, Note 63/22.

■ **pihtó** adj. invar. ‘(despre păr) des’ ALAR I, h. 12, MN 14/39.

píhúță, pl. **píhúți** s. f. ‘năframă’, în *píhúță di nári* ‘batistă’ ALAR I, h. 68/36, 41.

píki vezi *pică*.

piltécũ, piltécă, pl. **piltét, piltéti** adj. m. și f. ‘bâlbâit, gângav’ ALAR I, MN 73/4, 5, 17.

■ **pípcă**, pl. **pípke** s. f. ‘pistru’ ALAR I, h. 63/32.

pirdé, pl. **pirdéad** s. m. ‘[lit.] perdea’ ‘albeață (la ochi)’ ALAR I, h. 42/1, 5, 9, 10, 12, 16; *pérdă*, pl. *pérđi* s. f. 2; *pérđi* s. f. 7; *pirdée*, pl. *pirdéj* s. f. 11, 13–15, 30; *pirdé*, pl. *pirdé* s. f. 17; *pirdé* s. m. 26; *pérdă albă*, pl. *pérde álbe* s. f. 37.

pirdée vezi *pirdé*.

pirdé vezi *pirdé*.

piretó vezi *piritó*.

■ **piritó** s. ‘febră’ ALAR I, h. 256/28, 29, 31, 41, 52, 54; *piretó* 26; *peritó* 39, 40.

píscă, pl. **píski** s. f. ‘[lit.] fluier’ ‘fluierul piciorului’ ALAR I, h. 230/15.

■ **pisikéđũ** vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘încep’ ALAR I, Note 157/4: *pisică di cíqáni* ‘începu să scâncească’.

pisúpră vezi *mână*¹.

■ **pităriță**, pl. **pitărițe** s. f. ‘pistru’ ALAR I, h. 63/26.

pitrusítũ, pitrusită, pl. **pitrusít, pitrusítí** adj. m. și f. ‘[lit.] îngrămădit’ ‘(despre păr) des’ ALAR I, h. 12, MN 14/4, 5; *aputrusítũ* Note 12/8: *pérlu lȳ-ari* *aputrusítũ* ‘părul îl are des’ Note 12/8.

pițetă, pl. **pitéti** s. f. ‘prosop’ ALAR I, Note 68/39.

píndigũ vezi *pánticũ*.

pîrîpuńúsescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘suspin’ ALAR I, h. 158/28.

■ **placă**, pl. **plăț** s. f. ‘furca pieptului’ ALAR I, h. 150/12.

plăũ vezi *mutrésescu*.

plăvítũ s. n. ‘tuberculoză’ ALAR I, h. 152/38.

■ **plângári** s. f. ‘plânset’ ALAR I, Note 50/42.

plâscări, pl. **plâscări** s. f. **1°** ‘uimă’ ALAR I, h. 268/29; **2°** ‘tumoare’ 28: *plâscăreşa treăți, broasca z-dúți an di dáli* ‘tumoarea trece, uima se duce [= durează] ani de zile’; **3°** ‘gușă’ ALAR I, h. 133/28, 29.

plíscută, pl. **plíscuti** s. f. ‘lovitură dată cu palma’ ALAR I, Note 189/20, Supl/19: *I-dau únă plíscută* ‘îi dau o palmă 20; Supl/19; vezi *bátă*.

■ **plívítí** s. f. ‘varice’ ALAR I, MN 238/54.

ponű, pl. **poánuri** s. n. ‘junghi’ ALAR I, h. 156/7; *ponű*, pl. *pónuri* 50; *ponű* 54; *ponű uscátú* ‘junghi uscat’ 1.

porón vezi *próáni*.

póși, pl. **poși** s. f. ‘batistă’ ALAR I, h. 68/29.

prádű vezi *părát*.

pratű vezi *părát*.

praz vezi *parádisű*, *părát*.

■ **prăftósű** adv. ‘tare’, în *zburăscu prăftósű* ‘[lit.] vorbesc tare’ ‘vorbesc cu voce tare’ ALAR I, h. 77/36.

prăstúrâ, pl. **prăstúri** s. f. ‘hrana digerată din pântecele oii’ ALAR I, Note 171/32.

preayálea adv. ‘încet, agale, lent’ ALAR I, h. 225/7, 10, 26; *preyále* (*priyále*) 36; *preyáli* 14; *preayálea* 1, 8, 38; *pyayálea* 28.

preyále vezi *preayálea*.

preyáli vezi *preayálea*.

■ **pricnósű**, **pricnóásă**, pl. **pricnóși**, **pricnóási** adj. m. și f. ‘pistruiat’ ALAR I, Note 63/14.

pricű vezi *puricű*.

priyále vezi *preayálea*.

priimnári¹ vb. I, inf. ‘[lit.] plimbare’ ‘efectuaare a nevoilor (necesităților) primare’ ALAR I, Supl/19: *mi ducű priimári* ‘[lit.] mă duc (la) plimbare’ ‘mă duc să-mi fac nevoile’; *fusű priimnári?* ‘ai fost să-ți faci nevoile?’

priimnári², pl. **priimnári** s. f. ‘[lit.] plimbare’, în *în facű priimnárea* ‘îmi fac nevoile (necesitățile organice) ALAR I, Supl/19: *ta fűesű priimnárea?* ‘ți-ai făcut nevoile?’

priimnu, **mi** ~ vb. I, refl., ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] mă plimb’ ‘îmi fac nevoile (necesitățile organice)’ ALAR I, Supl/19: *mi duc s-mi priimnu* ‘mă duc să-mi fac nevoile’.

prísini, pl. **prísini** s. n. ‘[lit.] prâsnel’ **1°** ‘rotula genunchiului’ ALAR I, MN 200/7, 19; *prísinli di zánúclu* 7; **2°** ‘gleznă’ ALAR I, MN 203/7; *prísinli di digósű* 7 ‘[lit.] prâsnelul de jos’ ‘glezna’.

próáni, pl. **proń** s. f. ‘puroi’ ALAR I, Note 267/14; *păróánă*, pl. *părón* 13; *porón* s. m., plt. 55; *próáni* 15, 16, 20, 21, 23, 37, 41; *inși toátâ próána* ‘a ieșit tot puroiul’ 15; *părónă* 58.

prósătă vezi *prósupă*.

prósupă vezi *prósupă*.

prósupă, pl. **prósupi** s. n. **1°** ‘față’ ALAR I, h. 57/1–12, 17, 19, 20, 25, 38, 59; *prósătă*, pl. *prósăti* 13; *prósupă*, pl. *prósupe* 14, 15; *ári* *prósupă* *mușătă* ‘are față frumoasă’ Note 57/52; Supl/19; *ppósipă*, *tută* *trupu* ‘aspect (înfățișare), tot corpul’ 24; **2°** în *om fără prósupă* ‘[lit.] om fără obraz’ ‘om lipsit de rușine’ Note 57/17; *nă-are prósupă* ‘[lit.] n-are obraz’ ‘nu are rușine’ 17; *nă-ári* *prósupă* ‘[lit.] nu are obraz’ ‘nu are rușine’ 31; vezi *fătă*¹.

■ **prubúescu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] probez’ ‘pipăi’ ALAR I, h. 217/11.

■ **pruyúle** s. f. plt. **1°** ‘prelungire cărnoasă sub barbă; bărbie’ ALAR I, h. 123/32; **2°** ‘gușă’ ALAR I, h. 133/32.

ppósipă vezi *prósupă*.

■ **psarí** adj. invar. ‘(despre păr) cărunt’ ALAR I, h. 17/53.

prayálea vezi *prayálea*.

■ **púčără**, pl. **púčări** s. f. ‘coș (pe obraz)’ ALAR I, h. 62/55.

pulicărú vezi *merú*².

púlmú, pl. **púlmi** s. m. ‘căușul format din împreunarea celor două palme; cantitatea cuprinsă în căușul palmelor’ ALAR I, Note 188/4, 6, 19, 21, 34; *un púlmú di fluríj* ‘un pumn de galbeni’; Note 189/3, 6, 26; sin. *húftă*.

púlpă, pl. **púlpí** s. f. ‘pulpă’, în *púlpa di n-đxănă*, pl. *púlpili* ~ ‘[lit.] pulpa de sus’ ‘coapsă’ ALAR I, h. 232/21; *púlpa țe gpoșă* ‘[lit.] pulpa cea groasă’ ‘coapsă’.

pultáre vezi *đumbă*.

puľú, pl. **puľ** s. m. ‘[lit.] pui’ **1°** ‘gleznă’ ALAR I, MN 203/20; *puľú*, pl. *púľ* s. n. 23; *puľú di čičóru* ‘[lit.] pui de picior’ ‘gleznă’ 20, 58; **2°** ‘vaccin’ ALAR I, h. 247/17, 18; *lă facú puľú* ‘îi vaccinează’ Note 247/18; Supl/19; **3°** ‘semnul rămas de la vaccinare’ Note 247/16, 31.

■ **pundilikístif** s. ‘furca pieptului’ ALAR I, h. 150/28.

■ **punú**, pl. **punú** s. f. ‘coș (pe obraz)’ ALAR I, h. 62/18, 24, 25, 38, 52, 54, 58; *punú pi límbă* ‘pușchea pe limbă’ Note 62/58.

purcú vezi *purícú*.

purícú, pl. **puríț** s. m. ‘purice’ ALAR I, h. 19/13, 14, 17, 21, 37, 55–58; *purícú*, pl. *puríț* 15, 16.

pusputéscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. **1°** ‘bâjbâi (pe întuneric)’ ALAR I, h. 218/2, 3, 5, 9, 11, 12, 28, 29, 31, 35, 39, 41; Note 218/8, 41: *pâspâtescu tu scutídi* ‘bâjbâi pe întuneric’; **2°** ‘caut un obiect pipăind cu mâna’ ALAR I, Note 217/19; **3°** ‘cotrobăiesc’ Note 218/7, 18, 32.

pusúlă, pl. **pusúli** s. f. ‘notă, însemnare’ ALAR I, Note 252/31.

Q

qélzǎ vezi kélǎzǎ.

qérǎ vezi ýari.

R

■ **rǎfşǎ** adj. ‘neted’ ALAR I, MN 195/13, 14; *raşǔ* adv. 56: *vinęǎ raşǔ* ‘era neted’.

■ **ramatízmǎ** s. f. ‘reumatism’ ALAR I, h. 271/1, 5, 37, 38; *ramatízmũ* s. n. 2, 4, 55, 58; *aramatízmũ* 3, 19, 35; *rematízmũ* 6, 9, 12, 23–25; *reumatízmũ* 20; *reumatízmĩ* 41; *revmatízmó* s. m. 26; *revmatízmĩ* 41; *revmatízmáđ* plt. 39; *rimaticáđ* plt. 28, 31, 36; *armaticáđ* plt. 11, 17, 29; *armătícáđ* plt. 18.

ramatízmũ vezi ramatízmǎ.

raşǔ vezi rǎfşǎ.

rǎcǎvířǎ vezi arcǎvířǎ.

rǎfşǎéscu vezi rǎfşéscu.

■ **rǎfşéscu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘netezesc’ ALAR I, MN 196/3; *rǎfşǎéscu* 14.

rǎlu vezi arǎđ¹, mutréscu.

rematízmũ vezi ramatízmǎ.

■ **rețéptǎ**, pl. **rețepti** s. f. ‘rețetǎ’ ALAR I, h. 252/13, 14, 16, 17; *rețéptǎ*, pl. *rețépturĩ* 11; *arițéptǎ*, pl. *arițépti* 7; *rețétǎ*, pl. *rețeti* 18, 36–38, 55; *arițétǎ*, pl. *arițéti* 8; *rețépt*, pl. *rețepti* s. n. 15.

rețétǎ vezi rețéptǎ.

■ **réuma** s. f. art. ‘reumatism’ ALAR I, h. 271/15, 16.

reumatízmũ vezi ramatízmǎ.

revmatízmĩ vezi ramatízmǎ.

revmatízmó vezi ramatízmǎ.

ricľu, pl. **ricľi** s. m. ‘rinichi’ ALAR I, h. 180/21; *riĶ*, pl. *riĶ* s. m. 37.

■ **ritíđ** s. pl. ‘riduri’ ALAR I, Note 64/39.

■ **róbanǎ**, pl. **róbani** s. f. ‘coş pe obraz’ ALAR I, h. 62/23, 24.

■ **rópurũ**, pl. **rópurĩ**, **rópuri** s. n. ‘coş pe obraz’ ALAR I, h. 62/36.

■ **rucurát**, **rucurátǎ**, pl. **rucurát**, **rucuráti** adj. m. și f. ‘[lit.] înfrigurat’ ‘răcit’ ALAR I, h. 258/54.

■ **rúđǎ**, pl. **rúđi** s. f. ‘zbârciturǎ’ (pe obraz) ALAR I, h. 64/58.

■ **rúmbalũ**, pl. **rúmbali** s. n. ‘cucui’ ALAR I, h. 5/42, 43.

■ **runđueǎri** s. f. ‘hernie’ ALAR I, h. 262/23.

■ **runđuí**, s- ~, vb. IV, refl., pref. s., pers. 3 sg. ‘a făcut hernie’ ALAR I, h. 262/55; Note 262/23, 54.

■ **runđuitŭ, runđuită**, pl. **runđuiț, runđuiți** adv. m. și f. ‘vătămat, bolnav de hernie’ ALAR I, h. 264/23, 24, 52, 54, 55; *âj runđuitŭ dĭ-anălțări* ‘e vătămat de la ridicare (pentru că a ridicat o greutate mare)’ Note 262/24.

S

■ **sacaticŭ, sacatică**, pl. **sacatiț, sacatiți** adj. m. și f. ‘schilod’ ALAR I, Note 184/36.

■ **salămi** adj. invar. ‘întreg la minte’ ALAR I, Note 274/17: *nu sãn salămi* ‘nu sunt întregi la minte’; Supl/19, 31.

■ **sax** adj. m. ‘(cu privire la culoare) albastru foarte deschis’ ALAR I, Note 31/55.

■ **săfăridŭ** s. ‘reumatism’ ALAR I, Note 271/13: *escŭ uritŭ di săfăridŭ* ‘mi-e rău din cauza reumatismului’.

■ **sălăbŭ, sălăbă**, pl. **sălăg, sălăbi** ‘(despre persoane) slab’ ALAR I, h. 113, MN 128/39.

sălăgĭ, s-- vb. IV, refl., perf. s., 3 sg. ‘[lit.] se slobozi’, ‘s-a îmbolnăvit de hernie’ ALAR I, Note 264/26; *si slăgĭ* 14.

sălăgĭtŭ, pl. **sălăgĭț** adj. m. ‘[lit.] slobozit’, ‘vătămat, bolnav de hernie’ ALAR I, h. 264/26; *sălĭtŭ*, pl. *sălĭț* 22; *slăĭtŭ*, pl. *slăĭț* 14; *sărgĭtŭ*, pl. *sărgĭț* 15.

sălĭ vezi *siliĭescu*.

sălĭtŭ vezi *sălăgĭtŭ*.

sămăre, pl. **sămări** s. f. ‘[lit.] samar’ ‘cocoașă’ ALAR I, h. 168/36.

sămnătŭră vezi *simnătŭră*.

sămt vezi *asămtŭ*.

sănătôsŭ, sănătōasă, pl. **sănătōși, sănătōasi** adj. m. și f. ‘[lit.] sănătos’, ‘puternic, tare’, în *bōațe sănătōasă* ‘voce puternică’ ALAR I, Note 77/32; Supl/19, 31; *sănătōsŭ* adv. ‘puternic, tare’ 39: *aŭrlu sĭnĭtōsŭ* ‘țip tare’.

sărgĭtŭ vezi *sălăgĭtŭ*.

săř vezi *ócř*.

săcătŭ, săcătă, pl. **săcăt, săcăti** adj. m. și f. ‘schilod’ ALAR I, h. 170/3, 11, 13, 16, 24, 26, 28, 29, 31, 38–40, 51, 55; Note 270/3: *s-lo, săcătŭ-armăsi* ‘a paralizat, a rămas schilod’.

sănătōsŭ vezi *sănătōsŭ*.

săntu vezi *asămtŭ*.

sănŭ, mi ~ ‘mă însănătoșesc’ ALAR I, Note 269/48: *va ti sãn* ‘o să te însănătoșești’.

scăfă, pl. **scăfe** s. f. ‘[lit.] pahar, cupă’ **1°** ‘rotula genunchiului’ ALAR I, MN 200/11; *scăfa di zănucflu* ‘rotula genunchiului’ 16; **2°** ‘calota craniană’ Note 4/20.

scăpără vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] scapără', în *î-scăpără* (*mâna, câicóru*) vb. I, 3 sg. 'mi-am scrântit (mâna, piciorul)' ALAR I, MN 162/38; *î-ascăpără* 55.

■ **scăfălici**, pl. **scăfălici** s. f. 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/25; *scăfălici di dănúclu*, pl. *scăfălici di dănúcli* 18; *scăfălicú*, pl. *scăfălici* s. n. 23.

scăfălicú vezi *scăfălici*.

■ **scăntiátă**, pl. **scăntiátă**, **scăntiátă**, **scăntiátă** adj. m. și f. '(despre ochi) căprui' ALAR I, MN 24/18; vezi *căstăhátă*.

■ **scărbúnă** vb. I, ind. prez., 1 sg. 'scormonesc cărbunii ca să se aprindă focul' ALAR I, MN 188/5 *scărbunéđú* 19; MN 189/3; *scărbúnă fóclu (tučíńli)* 'scormonesc focul (cărbunii)' MN 189/6; *ascărbúnă* 9.

scărcicú, pl. **scărcicuri** s. n. '[lit.] zgârci, cartilaj', 'furca pieptului' ALAR I, h. 150/16.

sclep vezi *şclep*.

scóati vb. III și II, ind. prez., 3 sg. 'scoate', în *inima lu scóti* '[lit.] îl scoate inima', 'are diaree' ALAR I, h. 261/11; *lu scóati ínima* 26.

scóni vezi *scóni*.

■ **scóni** s. f. **1°** 'praf' ALAR I, Note 23/39; **2°** *scóni*, pl. *scónuri* s. f. 'pastilă' ALAR I, h. 255/11.

scotú vb. II, ind. prez., 1 sg., în **1°** *scotú pápúťali* '[lit.] scot pantofii', 'mă descalf' ALAR I, h. 236/3, 33, 41; *án scotú pápúťali* 31; *scotú pápúťa* 24; *u scotú pápúťa* 18; *scotú curđélili* '[lit.] scot pantofii', 'mă descalf' 39, 50; *scotú țărúľili* '[lit.] scot opincile', 'mă descalf' 54–55; **2°** *nu lu scóati* '[lit.] nu-l scoate', 'e constipat' ALAR I, h. 173/31; vezi *ínimă*.

scóti vezi *năfórá*.

scúrtu vezi *şcúrtu*.

scutídi s. f. '[lit.] întuneric', 'amețeală' ALAR I, MN 242/10.

secú vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] sec' vb. **1°** 'paralizez' ALAR I, Note 270/35; *á! sicá mána* '[lit.] i-a secat mâna' 'a paralizat'; **2°** '(despre degete) degeră' ALAR I, h. 214/40; *ń-sicáră đđáđtli* 'mi-au degerat degetele' Note 214/23.

sémnu, pl. **sęámni** s. n. **1°** 'semn (de infirmitate)' ALAR I, Note 184/31: *omú cu sémnu* '[lit.] om cu semn', 'om rău'; **2°** 'aluniță' ALAR I, h. 132/2–4, 6–9, 11, 13, 20–25, 32, 41, 54, 55, 58; **3°** 'pistru' ALAR I, h. 63/30, 58; **4°** 'vaccin' ALAR I, h. 247/1–11, 14, 15, 19, 23, 26, 29, 31, 35, 52.

■ **sértu**, **sertă**, pl. **sértă**, **sérti** adj. m. și f. **1°** 'energic, aprig, dur' ALAR I, Note 274/52; *aéstu omú ęásti múltu sértu* 'omul acesta este foarte aprig, dur' Supl/19; **2°** '(despre păr) aspru' ALAR I, h. 13, MN 15; *per sert, ři nu sta gíni, nu s-apúni, nu s-aștęrá* 'păr aspru, care nu stă bine, nu se așează, nu se așterne' MN 13/44.

seu s. n. 'seu', în *séu di pântică* '[lit.] seul de la burtă', 'hernie' ALAR I, h. 262/38; *căđu séu* '[lit.] a căzut seul', 'a făcut hernie' 58; *ári seu* '[lit.] are seu', 'e vătămat, e bolnav de hernie' ALAR I, h. 264/38.

sfurintélŭ, pl. **sfurintęáli** s. n. 'furuncul' ALAR I, Note 62/39.

sicátŭ, **sicátă**, pl. **sicátŭ**, **sicátŭ** adj. m. și f. '[lit.] secat' **1°** 'schilod' ALAR I, h. 270/4, 6, 8–10, 14, 15, 19, 20–22, 36, 41, 52, 54; Note 270/54: *sicátŭ di mână*, *sicátŭ di cîcôr* 'schilod de mână, schilod de picior'; **2°** 'ciung' ALAR I, h. 184, MN 163/3, 5, 10, 13, 24, 58; *sicátŭ dĭ-únâ mână* 'ciung de-o mână' 7, 19, 23; *sicátŭ di mână* 'ciung de mână' 9, 18.

silă s. f. 'forță', în *cu silă* 'cu forță', ALAR I, Note 77/9, *zburăști cu silă* 'vorbește cu forță, vorbește tare' Supl/19.

silięescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'slobod', în *silięŭ băngăli* '[lit.] a slobodi bărbie', 'a făcut bărbie' ALAR I, Note 123/8, *19, *31; *sălgŭ gŭșa* '[lit.] a slobozit bărbia', 'a făcut bărbie' 14.

simicôcŭ vezi *smicôcŭ*.

simnátŭ, **simnátă**, pl. **simnátŭ**, **simnátŭ** adj. m. și f. '[lit.] însemnat' '(despre persoane) marcat cu un semn (de infirmitate), rău' ALAR I, Note 184/31: *omŭ simnátŭ* 'om rău'.

■ **simnătŭră**, pl. **simnătŭrŭ** s. f. '[lit.] însemnare' 'vaccin' ALAR I, h. 247/20; *simnitŭră*, pl. *simnitŭri* 24, 25; *sămnătŭră*, pl. *sămnătŭri* 23.

simnitŭră vezi *simnătŭră*.

simtŭ, *simtu* vezi *asămtŭ*.

■ **sindaýŭ**, pl. **sindaýŭ** s. f. 'rețetă' ALAR I, h. 252/26, 28, 39, 40, 54; *sindaýŭ*, pl. *sindaýŭrŭ* s. n. 41.

sindaýŭ vezi *sindaýŭ*.

■ **sindiliazmó** s. m. 'epilepsie' ALAR I, MN 24341.

sínŭ, pl. **sínurŭ** s. n. 'sân de femeie' p. ext. 'țâță de femeie' ALAR I, Note 160/37: *be sin* '[lit.] bea sân', 'suge de la țâță' 38; *súđŭ sinŭ* '[lit.] sugă sân', 'suge de la țâță' 38; *daŭ sin* '[lit.] dau sân', 'dau să sugă de la țâță' 37; *dă-ĭ sinŭ* '[lit.] dă-i sân', 'dă-i țâță, alăptează-l' 55; *sinŭ*, pl. *sini* s. n. ALAR I, h. 160/1; vezi *țâță*.

skĭmurŭ vb. I, ind. prez., 1 sg. 'suspin' ALAR I, h. 158/20,21.

skĭnărát, pl. **skĭnărátŭ** s. n. 'osul bazinului' ALAR I, Note 167/38.

slabŭ¹ s. n. '[lit.] slăbiciune', 'leșin', în *ń-ýini slabŭ* '[lit.] imi vine slăbiciune', 'leșin' ALAR I, h. 273/1, 3.

slabŭ², **slabă**, pl. **slág**, **slábi** adj. m. și f. '[lit.] slab' **1°** 'bolnăvicios' ALAR I, h. 245, MN 236/12; **2°** în *ĭró slabŭ* 'vreme rea' Note 258/22; Supl/19.

slágĭnă s. f. 'încheietură inghinală între șold și abdomen; slabină' ALAR I, Note 163/52.

slăbinďă, pl. **slăbinďă** s. f. ‘tâmplă’ ALAR I, h. 28/29.

■ **slăbuşescu** vb. IV, refl., ind. prez., pers. 1, sg. ‘slăbesc’ ALAR I, Note 113/14: *mi slăbuşescu*.

slăgí vezi sǎlǎgí.

slăgítű vezi sǎlǎgítű.

■ **smiĉócű**, pl. **smiĉót** s. m. ‘urcior (la ochi)’ ALAR I, h. 46/12; *simiĉócű*, pl. *simiĉócuri* s. n. 12.

■ **sqără**, pl. **sqäre** s. f. ‘partea mâinii de la cot la umăr; braţ’ ALAR I, Note 185/14; *laŷ únǎ cǎrti su sqără* ‘iau o carte sub braţ’ 36.

sóbǎ vezi aplęácǎ.

sómnu s. n. ‘somm’, în *mi (mǐ-acǎţǎ) la sómnulű* ‘[lit.] m-a prins (m-a luat) somnul’, ‘am adormit’ ALAR I, Note 239/19, 37, 49.

■ **soró** adj. invar. ‘(despre pǎr) des’ ALAR I, h. 12/ MN 14/42.

spǎlǎ, pl. **spále** s. f. ‘omoplat de animal’ ALAR I, Note 162/36.

■ **spalétű**, pl. **spaléte** s. n. ‘obiect de îmbrăcăminte care acoperǎ spatelul femeii’ ALAR I, Note 162/36.

spǎnű, **spǎnǎ**, pl. **spǎń**, **spǎni** adj. m. şi f. ‘chel’ ALAR I, h. 24/21.

spelű vb. í, ind. prez., 1 sg. ‘clătesc’ ALAR I, MN 6/19, 20, 36; *aspélű* 1.

■ **spīţaristű**, pl. **spīţariştű** s. m. ‘farmacist’ ALAR I, h. 254/18.

■ **spīţárű**, pl. **spīţári** s. m. ‘farmacist’ ALAR I, h. 254/22.

■ **stanėj**, pl. **staněj** s. f. ‘spital’ ALAR I, h. 249/19.

stau¹ vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘stau’, în *stau pi ĉiĉoári* ‘stau pe vine’ ALAR I, h. 229/1, 12, 15, 28, 54; *stau pi ĉiĉoári aplicátű* 19; *stau aplicátű* 25; *stau plicátű* 16; *stau ncurŷulǎtű* 18; *stau ncurişű* 18, 23; *stau ǎn cǎrűşű* 20; *stau curuşű* 56; *stau pi cǎdǎ* 21; *stau pi curű* 24, 39; *stau pi đǎnúc* 55, 58; *stau apús* 37; *stau ĉuĉuńca* 52; *stau cúrumba* 41; *şedű pi ĉiĉoári* 3, 6–8, 26; *şedu* ǀ *mpádi pi ĉiĉoári* 9; *şadu sti ĉoäre* 36; *şedű* ǀ *ncurşu* 11; *şedű ncurşucű* 38; *şad apús* 14; *şedű plicátű* 16; *şedű pi cǎdǎ* 22; *şedű pri đinúc* 32; *şedű pri curű* 40; *şadű sta cúrumba* 41.

stau² vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘tac’ ALAR I, h. 79/54, 55.

■ **stǎhíptű** s. n. ‘junghi’ ALAR I, Note 156/36: *stǎhíptu alágǎ* ‘junghiul umblǎ [= nu e o durere fixǎ]’.

■ **stǎngárű**, **stǎngǎrǎ**, pl. **stǎngári**, **stǎngári** adj. m. şi f. ‘stǎngaci’ ALAR I, h. 182, 183/21.

■ **stǎngǎrǎĉű**, **stǎngǎrǎĉi**, pl. **stǎngǎrǎĉ**, **stǎngǎrǎĉi** adj. m. şi f., subst. ‘stǎngaci’ ALAR I, h. 182, 183/55; *stǎngǎşű*, *stǎngǎşi*, pl. *stǎngǎşi*, *stǎngǎşi* 12, 24.

stǎngu, **stǎngǎ**, pl. **stǎnđi** adj. m. şi f., subst. ‘stǎngaci’ ALAR I, h. 182, 183/36; *astǎngu*, *astǎngǎ*, pl. *astǎnđi* 40, 41.

■ **stâpósũ, stâpoásã**, pl. **stâpóși, stâpoási** adj. m. și f. '[lit.] (despre păr) stufos', 'des' ALAR I, h. 12, MN 14/2.

steăuă, pl. **steáli** s. f. '[lit.] stea', 'albeață (la ochi)' ALAR I, h. 42/23, 54, 58; *ári steăuă ntr-oc lî, l'algi oc lu* 'are albeață în ochi, i-a albit ochiul' Note 42/23.

■ **stérki** s. f. 'varice' ALAR I, MN 238/19.

stinahórji s. f. 'stenahorie' ALAR I, Note 151/39.

stinuhursescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'sunt în dificultate (cu sănătatea)' ALAR I, Note 151/39.

■ **strangâcicũ, strangâcică**, pl. **strangâciĉ, strangâciĉi** adj. m. și f. 'neîndemânatic' ALAR I, Note 182/36, 183/36.

strâni s. n., pl. 'haine, în *scotũ strâni* 'mă dezbrac' ALAR I, h. 238/33, 40, 55; *mut strâni* 'mă dezbrac' 37, 58.

stratũ s. n. '«inima» (partea centrală a) furunculului' ALAR I, Note 266/2.

strâmbu adv. 'strâmb', în *imnu strâmbu* 'șchiopătez' ALAR I, Note 223/36.

strâmt vezi *mutrésu*.

strâmtéđũ vezi *strimtéđũ*.

strângulésu (mâna, ĉicórlu) vb. IV, refl.; 1 sg. 'scrântesc (mâna, piciorul)' ALAR I, MN 162/13, 18, 20–25, 52.

strângi vezi *oc fl.*

strã oc lu vezi *oc lu*.

strâbâti vb. II, ind. prez., 3 sg. 'străbate' în *mi strâbâti* '[lit.] mă străbate', 'am diaree' ALAR I, Note 261/7, 12, 19, 20, *31, 35, 36; *lu astrâbâti* 'are diaree' 3, 4, 8; *lu strâbâti fĉórlu* 'copilul are diaree' 6.

■ *strâmbaluĵ, na* ~ vezi *strâmbu, mutrésu*.

strâmbu vezi *mutrésu*.

stresũ, streásã, pl. **streși, streási** adj. m. și f. '[lit.] strâns' 'constipat' ALAR I, h. 173/29.

strig vb. I, ind. prez., 1 sg. 'strig, chem', în *strig pe-análtu* 'chem cu voce tare' ALAR I, Note 77/17.

■ **strimtéđũ** vb. I, ind. prez., 1 sg. 'strănut' ALAR I, h. 110/1–11, 15–17, 19, 32; *strâmtéđũ* 26.

string vb. ind. prez., 1 sg. '[lit.] strâng', în *string frâmta* 'încrêșc fruntea' ALAR I, h. 27/37.

stumâhi vezi *mațũ¹*.

sturtéđũ vb. I, ind. prez., 'strănut' ALAR I, Note 258/18.

sturũ s. n. 'stâlp', în *sturũ di nâri* '[lit.] stâlp de nas', 'zgârciul despărțitor dintre nâri' ALAR I, Note 66/19.

sudôari, pl. **sudóri** s. f. 'sudoare', în *ãn cûrã sudóri* 'îmi curg sudorile' ALAR I, Note 164/16, 19; *mi loară sãdôrã* '[lit.] m-au luat sudorile', 'm-au trecut

sudorile' 20; *mi tîlá azdóri* '[lit.] mă tăiau sudori', 'mă treceau sudorile' 29; *î-cură sădórlí vále* 'îmi curg sudorile ca râul' 13; *î-cură sudórlí aráú* 'îi curg sudorile ca râul' Supl/19, 31.

■ **súflătúra**, pl. **súflătúri** s. f. 1° 'respirație, răsuflare, suflu' ALAR I, h. 154/14, 37; *súflitúra* 55; 2° 'astmă' 24, 38; *súflitúra* ALAR I, h. 159/55; *î-sę-acăță súflătúra* '[lit.] i se prinde respirația', 'se sufocă' 14; *s-țáni súflătúra* '[lit.] se ține răsuflarea', 'se sufocă' 37; *nu ia dot súflitúra* '[lit.] nu ia deloc suflu', 'se sufocă' 55; *nu la súflitúra*, 'se sufocă' ALAR I, h. 159/55.

súflit, pl. **súfliti** s. n. 'răsuflare' ALAR I, h. 154/7: *ân s-ę-acăță súflitlu*, *nu po s-adíľú* 'mi se oprește răsuflarea, nu pot să respir; mă sufoc'.

súflitúra vezi *súflătúra*.

■ **sufrátú**, **sufrátá**, pl. **sufrát**, **sufrátí** adj. m. și f. 'ridat' ALAR I, Note 64/15.

sufrânđélú vezi *sufrânđélú*.

sufrânđélú, pl. **sufrânđél** s. m. 1° 'furuncul', în *sufrânđélú órbu* 'furuncul care nu se resoarbe' ALAR I, Note 266/8; 2° 'urcior la ochi': *sufrânđélú* ALAR I, h. 46/28.

■ **sufrosú**, **sufrosá**, pl. **sufrosi**, **sufrosi** adj. m. și f. 'ridat' ALAR I, Note 64/16.

súglitú vb. I, ind. prez., 1 sg. 'sughiț' ALAR I, h. 90/18, 20, 23, 24, 38, 52, 55.

sulfáti vezi *sulfátú*.

sulfátú, pl. **sulfáte** s. n. 'pastilă' ALAR I, h. 255/13; *sulfáti*, pl. *sulfăt* s. f. 17.

sumsqára vezi *gúmbá*, *umflătúra*.

■ **sumuláis**, **sumuláisá**, pl. **sumuláis**, **sumuláisi** adj. m. și f. 'brunet' ALAR I, h. 10, MN 12/23, 24.

■ **suntușqára** s. f. 'subsuoară' ALAR I, h. h. 185/51.

supsári, pl. **supsári** adj. m. și f. '[lit.] subțire' '(despre persoane) slab' ALAR I, h. 113, MN 128/119, 24, 37, 58.

surátá vezi *suráti*.

suráti, pl. **surăt** s. f. 1° 'față' ALAR I, h. 57/13, 18, 52, 55; *surátá*, pl. *surăt* 21; *surátá*, pl. *suráti* 22; *suráti* 54, 56, 58; *suráti di drac* 'față de drac' [se zice ca ocară] Note 57/58; *î-áľbá tu suráti* 'e albă la față' 52; 2° 'chip, înfățișare, aspect' Note 58/9; 3° 'mutră' Note 57/21.

surťálá, pl. **surťále**, **surťál** s. f. 'geană' ALAR I, Note 47/33.

sutú, pl. **suť** adj. m. '(despre culoarea ochilor) albastru' ALAR I, h. 31/36.

Ș

șamíe, pl. **șamíi** s. f. 1° 'prosop' ALAR I, Note 68/14; 2° 'basma' 38.

șáo vezi *șáuă*.

■ **șășamítú**, **șășamítá**, pl. **șășamít**, **șășamítí** adj. m. 'peltic' ALAR I, MN 73/28.

șáúă s. f. '[lit.] șa' s. f. **1°** '(la corpul uman) porțiune din spatele corpului, aflată deasupra mijlocului' ALAR I, Note 163/19; **2°** *șáo*, pl. *șej* s. f. 'coapsă' ALAR I, h. 232/14.

șăréte vezi *mutrésu*.

■ **șclep** s. 'urdori' ALAR I, h. 44/37; *sclep* 58.

■ **șclénġarŭ**, pl. **șclénġarŭ** s. m. 'arșic' ALAR I, MN 200/6; vezi *șengélŭ*.

șclǫápă, pl. **șclǫápi** s. f. **1°** 'pas' ALAR I, h. 226/36; **2°** 'distanța dintre degetul mare și cel mic cu palma întinsă' Note 226/35.

șcúrtu, **șcúrtă**, pl. **șcúrtă**, **șcúrți** adj. m. și f. '[lit.] scurt', 'mic de statură' ALAR I, h. 92/1–25, 28, 29, 31.33, 35–41, 49, 51, 53–55, 58; *scúrtu*, pl. *scúrtă* Note 92/26.

■ **șcúrtubácŭ**, **șcúrtubácă**, pl. **șcúrtubáț**, **șcúrtubáți** adj. m. și f. 'scund, mic de statură' ALAR I, Note 92/32.

ședŭ vezi *curŭ*.

■ **șéngelŭ**, pl. **șéngelŭ** s. m. **1°** 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/3, 10; *șéngu*, pl. *șéngi* s. m. 31; *șclenġarŭ*, pl. *șclenġarŭ* 6; **2°** 'ouăle picioarelor' MN 204/3, 10; *șéngirŭ*, pl. *șéngiri* s. n. 7; vezi *șclénġarŭ*.

șéngirŭ vezi *șéngelŭ*.

șéngu vezi *șéngelŭ*.

șíli, pl. **șíli** s. f. 'gunoiaș' ALAR I, Note 40/13: *únă și lă í-áre ntrátă tŭ-albeăță* 'un gunoiaș mi-a intrat în albul ochiului'; *í-intră ună și lŭ ntr-óclu* 'mi-a intrat un gunoiaș în ochi' Supl/19, 31; *adúnă și lli di mpádi* 'adună micile gunoiaie de pe jos' Supl/19, 31.

șirvéte, pl. **șirvét** s. f. 'batistă' ALAR I, h. 68/26.

șíur vezi *așúŭru*.

șképi s. f. **1°** 'grăsimea de pe prapur' ALAR I, Note 263/3; **2°** 'osânză' Note 263/7.

șǫáricŭ, pl. **șǫáriț** s. m. '[lit.] șoarece', 'mușchi (la mână)' ALAR I, h. 143/36.

șpańólă vezi *grípi*.

■ **șpíră** s. f. 'astmă' ALAR I, h. 154/22.

șțăț vezi *óclŭ*.

șúpărŭ vb. I, ind. prez., 1 sg. 'șoptesc' ALAR I, h. 97/27.

■ **șuptéscu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'șoptesc' ALAR I, h. 97/14, 36.

■ **șúrđu**, **șúrdă**, pl. **șúrđă**, **șúrđi** adj. m. și f. 'prost' ALAR I, Note 50/40.

șuř vezi *așúŭrŭ*.

șupŭ vezi *așúŭrŭ*.

șușát, **șușátă**, pl. **șușát**, **șușáti** adj. m. și f. 'nebun' ALAR I, h. 274/14.

șúșcă, pl. **șúșki** s. f. **1°** ‘gușă’ ALAR I, h. 133/3, 5, 7, 9, 12; **2°** ‘uimă’ ALAR I, h. 268/2, 5, 19, 31; **3°** ‘amigdală’ ALAR I, h. 134/31; **4°** ‘gâlcă’ Note 134/8; **5°** ‘cucui’ ALAR I, h. 5/12, 29.

■ **șuşutéscu** vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘şoptesc’ ALAR I, h. 97/52; Supl/19, 31.

■ **șutabécú, șutabécă**, pl. **șutabét, șutabéți** adj. m. și f. ‘chel’ ALAR I, h. 2418, 24.

șútă 1° s. f. ‘oreion’ ALAR I, Note 134/21, 37; *șúti* 13: *ǎsti di șúti* ‘are oreion’; **2°** ‘amigdală’ ALAR I, h. 134/24.

șúti vezi *șútă*.

șutú, șútă, pl. **șuț, șúti**, adj. m. ‘chel’ ALAR I, h. 24/19, 54.

șuțát, șuțátă, pl. **șuțát, șuțáti** adj. m. și f. ‘[lit.] răsucit’ (despre păr) creț’ ALAR I, h. 13, MN 15/56; *cu perǐ șuțát* ‘cu părul răsucit, creț’ Note 13/55.

șúur vezi *așúúrú*.

T

tabán vezi *tábáni*.

■ **tablétă**, pl. **tabléti** s. f. ‘pastilă’ ALAR I, h. 255/15.

■ **tahícarđii** s. f. ‘bătaie de inimă’ ALAR I, h. 159/40.

■ **tálpă**, pl. **tálpi** s. f. **1°** ‘scândură groasă’ ALAR I, Note 233/17; **2°** *tálpă di cícóru*, pl. *tálpe di cícóru* ‘talpa piciorului’ ALAR I, h. 233/14.

táľ vezi *capű*.

■ **tásmă**, pl. **tásme** s. f. ‘cute’ ALAR I, h. 127/13, 14.

taún, pl. **taúń** s. m. ‘țanțar’ ALAR I, Note 261/37.

tábáni, pl. **tábán** s. f. ‘talpă la picior’ ALAR I, h. 233/13, 15, 22, 38; *tábánă*, pl. *tábáni* 37; *tabán*, pl. *tabáni* s. n. 58: *tabánu a cícóru* ‘talpa piciorului’.

támpănă, pl. **támpán** s. f. **1°** ‘tâmplă’ ALAR I, h. 28/18, 20, 23; *támpănă*, pl. *támpini* 24, 30, 37, 56, 58; *támpănă*, pl. *támpiń* 38, 55; *tǎmpânâ* 58; **2°** *támpănă*, pl. *támpâni* s. f. ‘timpan la ureche’ ALAR I, Note 52/56: *ń-sǐ-arúpsé támpâna la urǎcǐe* ‘mi-am rupt timpanul la ureche’; vezi *timbă*.

■ **tătărlímbu, tătărlímbă**, pl. **tătărlíngi, tătărlímbi**, adj. m. și f. ‘peltic’ ALAR I, MN 73/36.

támpănă vezi *támpănă*.

■ **temperatúrá** s. f. ‘febră’ ALAR I, h. 256/13, 15, 55, 58.

■ **tensión** s. ‘tensiune arterială’ ALAR I, Note 159/37.

■ **termocrasíe** s. f. ‘febră’ ALAR I, h. 256/26.

tesű, țeásă, pl. **teși, țeási** adj. m. și f. ‘[lit.] întins’, ‘neted’ ALAR I, MN 195/16, 19, 23.

tǎmpânâ vezi *támpănă*.

ticnifés s. ‘astmă’ ALAR I, h. 154/17.

■ **tífusū** s. ‘tifos’ ALAR I, h. 260/1–2, 6, 7, 9, 13–17, 20, 21, 28.

■ **tihóptusi** s. f. ‘cădere a părului; calviție’ ALAR I, Note 260/40.

■ **tímbă**, pl. **tímbi** s. f. ‘tâmplă’ ALAR I, h. 28/6; vezi *tâmpănă*.

tímsu, **tímsă**, pl. **tímsi**, **tímsi** adj. m. și f. ‘[lit.] întins’, ‘plat’: *tímsu p̄hatū* ‘farfurie plată’.

tíndu vb. II, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] întind’ ‘netezesc’ ALAR I, MN 196/16, 21, 26, 37, 52, 58.

tivikélū, **tivikélă**, pl. **tivikél**, **tivikéli** adj. m. și f. **1°** (despre persoane) neisprăvit’ ALAR I, Note 274/54; **2°** ‘prostănac, dobitoc’ 55, 58.

tot ‘tot’ adj. m., în *cu tótaluj* ‘[lit.] cu totul’, ‘prostănac’ ALAR I, Supl/19.

tráganū s. ‘uimă’ ALAR I, h. 268/9, 10; ‘uimă mai mare’ 3.

trágă s. f. ‘urmă (ca o dâră)’ ALAR I, Note 233/6: *!-afláj trága* ‘[lit.] i-am găsit urma’ ‘i-am dat de urmă’.

tragū vb. II, ind. prez., pers. I sg. ‘arunc, azvârl’ ALAR I, h. 203/25, 41.

tręáți vb. III și II, ind. prez., în *mi tręęți* ‘[lit.] mă trece’ ‘am diaree’ ALAR I, h. 261/33, 5, 9.

■ **trévlū**, **trévlă**, pl. **trévli**, **trévli**, adj. m. și f. ‘peltic’ ALAR I, MN 73/41; *trivlósū*, pl. *trivlósși* 42.

trițeari s. f. ‘[lit.] trecere’, ‘diaree’ ALAR I, h. 261/3, 5; *ári trițeari* ‘are diaree’ 9.

■ *trivlósū* vezi *trévlū*.

tropū vezi *mutrésu*.

truģísescu vb. IV, ind. prez., 1 sg. ‘ascut’ ALAR I, Note 127/15.

trup, pl. **trúpurī** s. n. ‘spate’ ALAR I, h. 161/3–8, 12, 19, 23, 25, 29, 55.

■ **tuberculóz** s. ‘tuberculoză’ ALAR I, h. 152/37.

■ **tuláțū**, **tuláță**, pl. **tuláț**, **tuláți**, adj. m. și f. ‘chel’ ALAR I, h. 34/55.

■ **tulémnū** s. ‘untdelemn’ ALAR I, Note 262/33.

■ **tuľū** s., în *tuľū di cáră* ‘carne macră’ ALAR I, Note 146/38.

■ **tumárū** s. n. ‘piele de animal’ ALAR I, Note 131/26.

túndu vb. II, ind. prez., 1 sg. ‘tund’, în *túndi-te șj arádi-te* ‘[lit.] tunde-te și bărbierește-te’, ‘spală putina, șterge-o’ ALAR I, Note 124/32.

■ **túnic** vb. I, ind. prez., 1 sg. ‘[lit.] a însera’, ‘a te prinde seara’ ALAR I, Note 238/38: *cum tunicás?* ‘cum [= în ce stare] te-a prins seara?’

■ **turbácū** adj. m. sg. ‘(despre păr) des’ ALAR I, h. 12/53.

turbátū s. n. ‘turbare’ ALAR I, Note 265/38: *s-ț-u da turbátu!* ‘să dea turbarea în tine!’; vezi *túrbu*.

túrbu s. n. ‘turbare’ ALAR I, h. 265/1–10, 12, 16, 18, 19, 31; Note 265/3: *!-acáțâ túrbulū* ‘îl apucă turbarea’, *!-u dęádi túrbulū* ‘a dat turbarea în el’ 4; vezi *turbátū*.

⊖

■ **ðalasí** adj. '(despre culoarea ochilor) albastru' ALAR I, h. 31/41. 42;
ðalasíy 43.

ðalasíy vezi *ðalasí*.

■ **ðuðúkū, ðuðúki**, pl. **ðuðúk, ðuðúki**, adj. m. și f. 'peltic' ALAR I, MN 73/30, 38; *fufúk*, pl. *fufúk* 58.

Ṭ

■ **ṭaṭará**, pl. **ṭaṭári** s. f. 'pieptene' ALAR I, h. 8/42; *ṭaṭará*, pl. *ṭaṭári* 41.
ṭănătúră vezi *ṭânătúră*.

ṭănĕre, pl. **ṭănéri** s. f. '[lit.] ținere' 'junghi' ALAR I, h. 156/14, 22.

ṭărúhi vezi *bagŭ*.

ṭăṭará vezi *ṭaṭará*.

■ **ṭânătúră**, pl. **ṭânătúri** s. f. '[lit.] ținere' **1°** 'junghi' ALAR I, h. 156/18, 23, 52; **2°** *ṭănătúră* s. f. 'astmă' h. 154/25.

ṭânŭ, vb. II, ind. prez., 1 sg., în *mi ṭáni tu cǎstă* '[lit.] mă ținere în coastă', 'am un junghi în coastă' ALAR I, Note 156/22.

ṭâṭă, pl. **ṭâṭă** s. f. 'țâță, sfârercul sânelui' ALAR I, Note 160/54; *ṭâṭă di sinŭ* 'țâță de sân de femeie' 8; *béblu sŭze di ṭâṭă* 'copilașul suge de la țâță' 16.

ṭer s. n. 'cer', în *ṭeru gŭriŭle* 'cerul gurii' ALAR I, h. 74/22; *ṭerly-a gŭriŭŭ* 26; *ṭer di gŭră* 30, 38; *ṭerlu di la gŭră* 31.

■ **ṭérmă** s. f. 'reumatism' ALAR I, h. 271/54; *ṭírmă* 2.

ṭíbli vezi *ṭímbli*.

■ **ṭifilicŭ** s. 'omușor', în *ṭifilicŭ di n-gŭră* 'omușor din gât' ALAR I, h. 75/10.

ṭilibétŭ vezi *kilibétŭ*.

■ **ṭímbli** pl., **ṭímbă** sg. s. f. 'urdori' ALAR I, h. 44/41; *ṭíbli* pl., *ṭíblă* sg. 42.

ṭíorŭ vezi *ṭíṭíorŭ*.

ṭípă, pl. **ṭípi** '[lit.] vâl, pojghiță' s. f. **1°** 'peritoneu' ALAR I, h. 263/4, 5, 14, 16–18, 21–24, 38; *ṭípa di pândică* 13; *ĉípă* 3; **2°** 'albeață la ochi' ALAR I, h. 42/24, 54, 58; *ṭípă albă*, pl. *ṭípi albi* 21.

■ **ṭípită**, pl. **ṭípiti** s. f. 'membrană', în *ṭípită di seŭ* '[lit.] membrană de seu', 'orânză' ALAR I, Note 263/9.

ṭíṭíorŭ, pl. **ṭíṭíorari** s. n. 'picior' ALAR I, h. 219/51; *ṭíorŭ*, pl. *ṭíorari* 51; *ṭorŭ*, pl. *ṭorari* 51.

■ **ṭíúngu**, **ṭíúngă** adj. m. și f. 'ciung' ALAR I, h. 184, MN 163/51.

■ **ṭípúlŭ**, pl. **ṭípúl** s. m. 'vîrful limbii' ALAR I, h. 102/26.

ṭírmă vezi *ṭérmă*.

ṭorŭ vezi *ṭíṭíorŭ*.

U

udusescû vb., ind. prez., 1 sg. '[lit.] potrivesc', 'netezesc' 18, 24, 25; *uduséstû* 23, 55.

uduséstû vezi *udusescû*.

udusîtû, udusîtă, pl. **udusîţ, udusîti** adj. m. și f. '[lit.] potrivit', 'neted' ALAR I, MN 195/18, 20, 25.

uhtéđû vb. I, ind. prez., 1 sg. 'suspin' ALAR I, h. 158/32, 41; *mi uhtéđû* 'suspin' 40.

■ **úlă**, pl. **úli** s. f. 'gingie' ALAR I, h. 117/40.

ulógû, ulogă, pl. **ulód, ulođi** adj. m. și f. 'schilod' ALAR I, h. 270/23.

unflătură s. f. 'umflătură', în *unflătúra di sumşqără* 'umflătura de la subsuoară', 'uimă' ALAR I, h. 268/16.

uperăţi vezi *operăţje*.

uranîscos vezi *uranîscu*.

■ **uranîscu** s. 'cerul gurii' ALAR I, h. 74/40–42; *uranîscos* 32.

uranó, pl. **uranát** 'cerul gurii' ALAR I, h. 74/12; *uranó* 28, 29, 36, 39.

■ **urbuşór**, pl. **urbuşóri** s. m. 'urcior (la ochi)' ALAR I, h. 46/39.

úrdin vb. I, ind. prez., 1 sg. '[lit.] circul', în *nâ urdinămû* 'ne vizităm, suntem în relații amicale' ALAR I, Note 220/*19.

■ **urédû** s. 'dispensar' ALAR I, MN 237/17.

úrmă, pl. **úrmi** s. f. '[lit.] urmă' **1°** 'pas' ALAR I, Note 220/1: (*átclu*) *arúcă úrmi* '[lit.] (copilul) aruncă urme', '(copilul) începe să meargă'; h. 226/22, 39; **2°** 'talpa piciorului' h. 233/7, 19, 23, 24, 33, 36, 59.

úrsă vezi *pátúnâ*.

■ **urteániřă** s. f. 'epilepsie' ALAR I, MN 243/25.

urútû s. n. 'urât', în *î-şini urútû* '[lit.] îmi vine urât', 'leşin' ALAR I, h. 273/13, 52; *escû urútû di săřăridû* 'mi-e rău din cauza reumatismului'.

uscătû, uscătă, pl. **uscát, uscăti** adj. m. și f. '[lit.] uscat', '(despre persoane) slab' ALAR I, h. 113, MN 128/28, 55.

V

■ **vactîná**, pl. **vactîni** s. f. 'vaccin' ALAR I, h. 247/13; *vařínâ*, pl. *vařîni* 39; *vaxinâ*, pl. *vaxîni* 37, 38, 55, 58; *vâřínâ*, pl. *vâřîń* 28, 41.

vále s. f. 'râu', '(folosit adverbial) precum râul' ALAR I, Note 164/13: *î-cură sădórlî vále* 'îmi curg sudorile ca râul'; vezi *sudqári*.

valîci vezi *variçi*.

■ **variçi** s. f., pl. 'varice' ALAR I, MN 238/38, 58; *valîci* 55.

vătămă vb. I, ind. prez., 3 sg. '[lit.] vatămă', '(despre mațe, când ești sătul) dau senzația de sațietate' ALAR I, Note 177/3.

vațină vezi *vacțină*.

vaxină vezi *vacțină*.

■ **văncu** adv. '[lit.] strâmb', în *ved vâncu* 'văd strâmb', 'sunt sașiu' ALAR I, h. 39/58.

■ **vângăr, vâng(ă)ră**, pl. **vângăr, vâng(ă)re** adj. m. și f. 'sașiu' ALAR I, h. 39, MN 51/30; *vângărăș, vângărășă*, pl. *vângărăș, vângărăși* 58; *ved vângăr* 'mă uit cu coada ochiului' h. 43/58.

vângărăș vezi *vângăr*.

vărgescu vb, IV, ind. prez., 1 sg. 'vorbesc cu glasul ridicat, cu voce tare' ALAR I, Note 77/26.

vângâr vezi *vângăr*.

■ **vârdă**, pl. pl. **vârdă** s. f. '[lit.] dungă', 'vîrstă (pe obraz), zbârcitură' ALAR I, Note 64/19.

vârteaniță s. f. 'amețeală' ALAR I, MN 242/52.

vâsilé, pl. **vâsilăd** s. m. '[lit.] împărat', 'rotula genunchiului' ALAR I, MN 200/39.

vâțină vezi *vacțină*.

vęardi, pl. **verę** adj. m. și f. '(despre culori) albastru deschis' ALAR I, Note 31/20.

vedu, vb. II, ind. prez., 1 sg. 'văd', în *vedu nęisü* '[lit.] văd vis', 'visez' ALAR I, h. 243/13, 37, 38, 54, 55, 58; *vedu tu ęisü* '[lit.] văd în vis', 'visez' 33.

vérsu vb. I, 'vărs', în *mi virsáj* '[lit.] m-am vărsat', 'am hernie' ALAR I, h. 262/10, 19; *z-vęársă* '[lit.] se varsă', 'are hernie' 3, 6-9, 12, 25; *z-vinsă* '[lit.] s-a vărsat', 'are hernie' 1, 2, 4, 5, 17, 29, 31; *áj virsátü* '[lit.] e vărsat', 'are hernie' 11. *z-vęársă pândica* '[lit.] s-a vărsat burta', 'am hernie' 18.

videală, pl. **vidél** s. f. '[lit.] vedere, lumină', 'pupilă (la ochi) ALAR I, h. 41/3.

■ **vilíță**, pl. **vilíți** s. f. 'falcă; maxilar' ALAR I, h. 72/15, 16, Note 72/15, 16.

vímă, pl. **vímati** 'pas' ALAR I, h. 226/32, 46.

vímtu s. n. 'vânt', în *ári vímtu pit* ~ *ęási* '[lit.] are vânt prin oase', 'are reumatism' ALAR I, Note 271/9; *alágă vímtu pitü ęási* '[lit.] aleargă vânt prin oase', 'am reumatism' 8.

vínă, pl. **víni** s. f. 'vână', în *vínă di la călcănü* '[lit.] vână de la călcâi', 'gleznă' ALAR I, MN 203/24.

vínitü, vínită, pl. **víniț, víniti** adj. m. și f. '(despre culoarea ochilor) albastru' ALAR I, h. 31/13, 14, 16, 22, 32, 33, 56; *vint*, pl. *viniț* 37, 55; '(despre culori) albastru' ALAR I, Note 11/16, 26; *ncľsă vintă* 'albastră închis' 16; *dășáptă vínită* 'albastru deschis' 16.

vint vezi *vínit*.

virsată, pl. **virsați** adj. f. '[lit.] vărsată', în *pulpă virsată* 'pulpă prelungă, frumoasă' ALAR I, Note 231/36.

virsatū, **virsată**, pl. **virsaț**, **virsați**, adj. m. și f. '[lit.] vărsat', 'vătămat, bolnav de hernie' ALAR I, h. 264/1–13, 19, 20, 25, 29, 31; *vărsatū*, pl. *vărsaț* 17, 18.

virsa, **z** ~ vb. I, refl., perf. s., 3 sg. '[lit.] s-a vărsat', 'a făcut hernie' ALAR I, Note 262/31: *!sĭ-arúpsi șképça*, *z-virsa* 'i s-a rupt peritoneul, a făcut hernie'.

■ **vléfarū** s. n. 'pleoapă' ALAR I, Note 45/32; vezi *bléfurū*.

vqahă s. f. 'miros, mireasmă' ALAR I, Note 69/55: *ýini vqahă bünă di lĭulĭúci* 'vine miros plăcut de flori'; în *lay vqahă* '[lit.] iau miros', 'miros' ALAR I, h. 69/21, 22, 37, 58.

vóltă s. f. 'forță', în *zburăscu cu vóltă* 'vorbesc cu forță, cu voce tare' ALAR I, h. 77/52.

■ **vrahukli** s. 'gușă' ALAR I, h. 133/41.

vraqávă s. f. 'ceartă' ALAR I, Note 95/4.

vúlă, pl. **vúli** s. f. '[lit.] ștampilă' 'pată mare pe obraz' ALAR I, Note 63/54.

X

xanθó vezi *xânθósū*.

■ **xânθósū**, **xânθqásă**, pl. **xânθóși**, **xânθqási** adj. m. și f. 'blond, blondă' ALAR I, h. 11, MN 13/28; *xanθó*, pl. *xanθáç* adj. m. ALAR I, h. 11, MN 13/32, 36, 39, 41.

xenuzburăști vb. IV, ind. prez., 3 sg. 'aiurează' ALAR I, h. 25729; *xinutburăști* 28.

xinuzburăști vezi *xenuzburăști*.

■ **xirahákĭ**, pl. **xirahák** s. f. 'lamă de ras' ALAR I, Note 126/36, 41; *xurafákĭ* 39.

xurafákĭ vezi *xirafákĭ*.

Z

■ **zaládă** s. f. 1° 'amețeală' ALAR I, MN 242/26; *zaládă* 31, 54; *zăládă* 41; *zălávă* 33; 2° 'leșin' Note 273/61.

zaládă vezi *zaládă*.

zálă s. f. 'infirmitate fizică' ALAR I, Supl/19.

■ **zalisitū**, **zalisită**, pl. **zalisit**, **zalisíti** adj. m. și f. 'grav bolnav' ALAR I, Note 257/54: *i zalisitū* 'e grav bolnav'.

■ **zări**, pl. **zări** s. f. 'zbârcitură (pe obraz), rid' ALAR I, h. 64/41, 42; *zări*, pl. *zărurĭ* 28; *ári zărĭ* 'are riduri' Note 64/39.

■ **zátră** s. f. 'gripă' ALAR I, Note 257/5.

zăif (**zăifi**), pl. **zăifi** adj. m. și f. 'bolnăvicios' ALAR I, h. 245, MN 236/17.

zăifi vezi zăif.

zălăvă vezi zălăvă.

■ **zălăhie** s. f. 'gălăgie' ALAR I, h. 95/54.

zănucflu vezi prísini, scáfă.

zboc vezi zbucü.

zbucü s. 'mătreăță' ALAR I, h. 23/ 38; *zbuhü* 55; *zboc* 58.

zbuhü vezi zbucü.

zburăscu vb. IV, ind. prez., 1 sg. 'vorbesc', în **1°** *zburăscu anăltu* '[lit.] vorbesc înalt, sus', 'vorbesc cu voce (glas) tare' ALAR I, h. 77/1–6, 8–10, 13, 20, 23, 30, 38; ~ *pę-anăltu* '[lit.] ~ pe înalt' 7, 12, 17, 21; ~ *cu vóltă* '[lit.] cu forță' 52; ~ *cu bǎți* '[lit.] cu voce' 11, 14, 18, 33; ~ *cu bǎți mari* '[lit.] ~ cu voce mare' 22, 24, 54; ~ *cu bǎțea mări* '[lit.] cu vocea mare' 38, 55; ~ *cu bǎțea-anăltă* '[lit.] cu voce înaltă' 58; ~ *pi bǎțea-anăltă* '[lit.] pe voce înaltă' 15; ~ *cu bǎțea anăltăta* '[lit.] cu vocea ridicată' 52; ~ *cu dę-alăgă* '[lit.] cu zor' 25; ~ *pę-a zóręa* '[lit.] cu forță' 19; ~ *zaręi* '[lit.] cu forță' 28, 29; ~ *cu silă* '[lit.] cu forță' 3, 7, 11, 52; ~ *multü* '[lit.] mult' 21, 41, 42; ~ *sânătósü* 'cu forță, tare' 31, 32, 40; ~ *prăftósü* '[lit.] tare, puternic' 36; ~ *áyuru* '[lit.] sălbatic' 39; **2°** *zburăști pę-anăltu* '[lit.] vorbește pe înalt', 'vorbește cu făloșenie, se laudă' 22; *vezi prăftósü, strig;* **3°** *zburăști nalúreęa* 'aiurează' ALAR I, h. 1–12, 15–20, 23–25, 35; *zburăști căt(r)â nalúreęa* 39, 40, 52, 54; *zburăști alúrea* 12; *zburăști kírütü* 'aiurează' 13, 14; *zburăști ncot* 'aiurează' 21, 55; *zburăște álte tră álte* 'aiurează' 36; **4°** *zburăști cu mórțal'* '[lit.] vorbește cu morții', 'trage să moară' Note 257/36.

zdăfăpt, **zdăfăptă**, pl. **zdăfăpt(ă)**, **zdăfăpti** adj. m. și f. 'deschis' ALAR I, Note 193/37; *cu inima zdăfăptă* '[lit.] cu inima deschisă', 'sincer, primitor, iubitor' ALAR I, h. 159/13.

zdălég vb. I, ind. prez., 1 sg. 'dezleg' ALAR I, Note 236/37: *zdălég păpúța* 'dezleg (scot) pantoful.

zdăncúlțu, **zdăncúlță**, pl. **zdănculț(ă)**, **zdănculți**, adj. m. și f. 'desculț' ALAR I, Note 236/38.

zdăpólü vezi dispólü.

■ **zervođerü**, **zervođeră**, pl. **zervođerü**, **zervođeré**, adj. m. și f. 'stângaci' ALAR I, h. 182/33.

zgfescü vb. IV, ind. prez., 1 sg. '[lit.] zbier, țip' **1°** 'strig, chem' ALAR I, h. 96/32; Note 96/32: *zglă-l z-ýină* 'strigă-l, cheamă-l să vină'; **2°** (despre mațe) chiorăie' ALAR I, h. 177/32.

■ **zgrâbü**, **zgrâbă**, pl. **zgrâg**, **zgrâbi** adj. m. 'cocoșat' ALAR I, h. 169/33; *zgrobü* 51.

zgrobü vezi zgrâbü.

■ **zgurlęăđă** vb. I, ind. prez., 3 pl. '(despre mațe) chiorăie' ALAR I, h. 177/12.

■ **zórlea** s. f. art., în *cu zórlea* loc. adv. ‘cu forța’ ALAR I, Supl/19.

zvércă, pl. *zverț* s. f. 1° ‘gât’ ALAR I, h. 130/21, 24, 37, 54; *zvércă*, pl. *zvérkî* 55; 2° ‘ceafă’, în *îl lo pi zvércă* ‘[lit.] l-a luat pe ceafă’, ‘îl are pe conștiință’, ‘l-a ucis’ Note 129/17, 19, 20, 26.

■ **zvóngu**, pl. **zvónгурi** s. n. ‘uimă’ ALAR I, h. 268/39: *n-adună zvóngu* ‘am făcut uimă’.

REȚEAUA DE LOCALITĂȚI ALAR I

<i>Localitatea</i>	<i>Țara</i>	<i>Graiul</i>
1. Blagoevgrad	Bulgaria	grămostean
2. Coceani	R. Macedonia de Nord	grămostean
3. Razlog	Bulgaria	grămostean
4. Batac	Bulgaria	grămostean
5. Bachîța	Bulgaria	grămostean
6. Bujdova	Bulgaria	grămostean
7. Ubovo	R. Macedonia de Nord	grămostean
8. Papaceair	Bulgaria	grămostean
9. Șatra	Bulgaria	grămostean
10. Lopova	Bulgaria	grămostean
11. Crușova	R. Macedonia de Nord	grămostean
12. Poroi de Sus	Grecia	pindean
13. Beala de Sus (+grabovean)	R. Macedonia de Nord	fărșerot
14. Beala de Jos (+grabovean)	R. Macedonia de Nord	fărșerot
15. Gopeș	R. Macedonia de Nord	gopeșean
16. Moloviște	R. Macedonia de Nord	moloviștean
17. Târnova	R. Macedonia de Nord	grămostean
18. Nișopole	R. Macedonia de Nord	fărșerot
19. Livezi	Grecia	grămostean
20. Gramaticova de Sus	Grecia	fărșerot
21. Nicea	Albania	grabovean
22. Greava	Albania	grabovean
23. Pleasa	Albania	fărșerot
24. Corcea	Albania	fărșerot
25. Cândrova	Grecia	fărșerot
26. Nevesca	Grecia	grămostean
27. Vlahoclisura	Grecia	grămostean

28. Veria	Grecia	pindean
29. Xirolivad	Grecia	pindean
30. Cutali	Albania	fărșerot
31. Deniscu	Grecia	grămostean
32. Samarina	Grecia	pindean
33. Palioseli	Grecia	pindean
34. Băiasa	Grecia	pindean
35. Turia	Grecia	pindean
36. Aminciu	Grecia	pindean
37. Diviaca	Albania	fărșerot
38. Fier	Albania	fărșerot
39. Perivoli	Grecia	pindean
40. Avdela	Grecia	pindean
41. Giurgea	Grecia	pindean
42. Gardichi	Grecia	pindean
43. Cornu	Grecia	pindean
44. Vendiște	Grecia	pindean
45. Custeana	Grecia	pindean
46. Guduvazda	Grecia	pindean
47. Malacași	Grecia	pindean
48. Cocli	Grecia	pindean
49. Cuțufleani	Grecia	pindean
50. Nea Zoi	Grecia	fărșerot
51. Livadi Olimpou	Grecia	pindean
52. Horopani	Grecia	fărșerot
53. Pisuderi	Grecia	fărșerot
(+grabovean)		
54. Cristalopiyi	Grecia	fărșerot
55. Moscopole	Albania	fărșerot
56. Ducasi	Albania	fărșerot
57. Peștani	Albania	fărșerot
58. Selenița	Albania	fărșerot
59. Andon Poçi	Albania	fărșerot
60. Laca	Grecia	pindean
61. Siracu	Grecia	pindean

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
 al Academiei Române
 București, Calea 13 Septembrie, nr. 13
 Universitatea din București
 Str. Edgar Quinet, nr. 5–6